ХI. С. ВАКИЛОВ

АВАР МАЦI ВА АДАБИЯТ

ХIалтIул программаби

1 – 4 классал

ХI. С. ВАКИЛОВ

АВАР МАЦI ВА АДАБИЯТ

ХIалтIул программаби

1 – 4 классал

Дагъистан республикаялъул лъай кьеялъул ва гIелмияб министерствоялъ тасдикъ гьарурал

МахIачхъала

2017

Вакилов ХI. С.

Авар мацI ва адабият. 1 – 4 классал. ХIалтIул программаби / ХI.С.Вакилов. – 1- себ басма. – МахIачхъала, 2017. – 242 гь.

ТIехьалда кьун буго 1 – 4 классазе авар мацIалъул ва адабияталъул авторасул хIалтIул программаби. Программаби тIубанго дандеккола Байбихьул школалъул лъайкьеялъул федералияб пачалихъияб стандарталда.

Программаби хъван руго байбихьул школалъул мугIалимзабазе ва методистазе.

Авар мацI

Программаялъе баян

Программа хIадур гьабуна байбихьул школалда тIуразаризе хIисабалде росарал хIасилалги, Обществоялда инсанасул рухIияб рахъ, хьвада-чIвадиялъул къагIидаби церетIеялъул ва гьесие тарбия кьеялъул концепцияги, Байбихьул школалъул лъайкьеялъул федералияб пачалихъияб стандартги кьочIое росун.

Жакъасеб школалда тIадаб борч ккола гIун бачIунеб гIелалъе гъваридаб ва щулияб гIелмияб лъай кьей, гьеб жидер практикаялъулъ хIалтIизабизе ругьун гьари, дунялалдехун материалистияб бербалагьи лъугьинаби.
Гьеб масъала гIумруялде бахъинабиялъулъ кIудияб бакI ккола рахьдал мацIалъ.

Байбихьул классазда рахьдал мацI малъула кIиго аслияб мурад яшавалде бахъинабизе:

1. НахъгIунтIиялъулаб мурад (мацIалъул хIакъалъулъ бугеб гIелмуялъул аслиял бутIабазулгун лъай-хъвай гьаби ва гьелъул кьучIалда цIалдохъабазул логикияб пикру ва гIаламаталгин символикияб бичIчIи лъугьинаби);
2. Социокультурияб мурад (цIалдохъабазул хурхен гьабиялъулаб бажари лъугьинаби: кIалзул ва хъвавул калам, монологияб ва диалогияб калам, гьединго, грамматикиял гъалатIал риччачIого, хъваялъул бажари цебетIезаби).

Гьединго байбихьул классазда авар мацI лъазабиялъ кумек гьабула гьал хадусел суалал тIуразе:

тIолго инсаниябгин моралияб бечелъи ботIролъе боси, творческияб къагIидаялъ хIалтIиялъул бажари цебетIезаби;

сверухъ бугеб хIакъикъаталъул, гIадамазул жамгIияталъул ва тIабигIаталъул хIакъалъулъ лъималазул бугеб цо чIванкъотIараб бичIчIи бечелъизаби;

жалго жидедаго чIун, хIалтIиялъул къагIидаби лъай;

цIалул дарсазде, тIехьалде (лъаялъул иццалде) интерес бижизаби.

Авар мацI лъазабулаго, пайда босула аслияв дидактикиял принципаздасан. Гьелъул магIна ккола щивав цIалдохъанасул хаслъи хIисабалде боси, тартибалда материал лъазаби ва гьеб гъваридго бичIчIи.

Курсалъул гIаммаб характеристика

Авар мацIалъул кумекалдалъун программаялъ кIвар буссинабун буго «Филология» абураб гIелмияб бутIаялъул гьал хадусел масъалаби тIуразариялде:

1. Дагъистаналъул мацIал ва маданиятал батIи-батIиял рукIиналъул ва гьел цоцада рухьарал рукIиналъул хIакъалъулъ авалияб бичIчIи лъугьинаби;
2. КIалзул ва хъвавул диалогияб ва монологияб калам цебетIезаби;
3. Цоцада хурхен гьабиялъулаб бажари цебетIезаби;
4. РухIияб ва эстетикияб бичIчIи лъугьин;
5. Творческияб къагIидаялъ хIалтIиялъул бажари цебетIезаби.

Рахьдал мацI малъиялъул мурадалде щвезе, программаялъ гьал хадусел практикиял масъалаби тIуразаризе рихьизарун руго:

- цебе лъураб мурадалда ва масъалабазда рекъон мацIалъул алатал тIаса рищиялъул бажари, цIалдохъабазул калам, рекIелъ щибниги жо цебечIезабизеги гъваридго пикру гьабизеги бугеб гьунар цебетIезаби;
- авар мацIалъул гIуцIиялъул ва системаялъул, ай лексикаялъул, фонетикаялъул, графикалъул, орфографиялъул, орфоэпиялъул, морфемикалъул (рагIул гIуцIиялъул), морфологиялъул ва синтаксисалъул хIакъалъулъ бищунго гIадатиял баянал цIалдохъабазе щвей;
- жиндирго пикру бицине, захIматаб гуреб хъвавул текст гIуцIизе, диалогалъулъ гIахьаллъизе, битIун хъвазе ва цIализе бугеб бажари лъугьинаби;
- жиндирго калам камиллъизабизе хIаракат бахъи, мацI лъазабизе гьира бижизаби, мацIалъул бацIцIалъи цIуниялъулъ жалги гIахьалал рукIин цIалдохъабазда бичIчIи, гьезулъ мацIалдехун бугеб къиматаб бербалагьи

цIикIкIинаби.

Авар мацIалъул курс байбихьула хъвазе-цIализе малъиялдаса. Хъвазе-цIализе малъула сентябралдаса байбихьун апрелалде щвезегIан. Лъималазда материал лъаялда бан, мугIалимасул ихтияр буго хъвай-цIали малъизе бихьизабураб заман дагь гьабизе, ялъуни цIикIкIинабизе. Хъвазе-цIализе малъула гьаркьилаб аналитикиябгин синтетикияб методалдалъун. Хъвай-цIали малъиялъул масъалаби цIализе малъиялъул дарсаздаги хъвадаризе ругьун гьариялъул дарсаздаги тIурала, ай хъвай-цIали малъи ккола цадахъаб тадбир: цIализе малъиялда цадахъ хъвадаризеги ругьун гьарула, гьебги щула гьабула, калам цебетIезабиялъул хIалтIаби тIоритIулаго.

Хъвай-цIали малъи гIуцIун буго кIиго бутIаялдасан:

1. ХIадурлъиялъул заман.

2. ХIарпал малъулеб (букварияб) заман.

Гьеб кIиябго заманалда мугIалимас унго-унгояб кIвар кьезе ккола лъималаз гьаркьал ритIун рахъиялде, гьезда хъвазе-цIализе малъиялде, гьезул рагIул нахърател бечед гьабиялде, калам цебетIезабиялде.

Дарсазда лъимал ругьун гьарула предложениял рагIабазде, рагIаби слогазде риххизе; рагIабазулъ гьаркьазул тартиб бижизабизе, гьезда гьоркьоб бухьен чIезабизе. Лъималаз лъазабула гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе; рагIаби, слогал гIуцIизе ва цIализе; бичIчIун, битIун цин слогалккун, цинги рагIабиккун предложениял ва цоцазда хурхараб калам цIализе.

ЦIализе ругьун гьариялда цадахъ лъималазда хъвазеги малъула. Гьел ругьун гьарула гьаркьал хIарпаздалъун хъвазе, къотI-къотIараб азбукаялъул кумекалдалъун хIарпаздасан, слогаздасан рагIаби данде гьаризе, хъвавул ва басмаялъулаб тексталдаса хIарпал ва рагIаби битIун хъвазе, мугIалимас абурал хъваялъулъги цIалиялъулъги батIалъи гьечIел рагIаби ва гьединал рагIабаздасан данде гьарурал къокъал предложениял хъвазе, предложениялъул авалалда ва гIадамазул, хIайваназул цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе.

БитIунхъваялъул ва цIалиялъул иш мурадалде щвеялъе гIоло

цIикIкIараб кIвар кьола рагIулъ ва слогалъулъ щибаб гьаракь батIабахъиялде ва бихьизабиялде, гьел гьаркьазул тартиб ва цоцазда гьоркьоб бухьен чIезабиялде; цIалдохъабазул каламалъул лугби камиллъизариялде ва гьаркьал, слогал, рагIаби битIун абиялде.

Хъвай-цIали малъиялъул дарсазда лъималазул цогидазухъ гIенеккизе, мугIалимасул ва цогидал цIалдохъабазул калам тIубанго бичIчIизе бугеб бажари камил гьабула. Лъимал ругьунлъула классалда цере кIалъазе, мугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе, къваригIараб жо гьикъизе, цIалараб жоялъул, лъагIалил ункъабго заманалда жаниб гIадамаз гьабулеб хIалтIул хаслъиялъул ва хисардулеб тIабигIаталда хадуб жидерго халкквеязул, ралагьарал фильмазул хIакъалъулъ бицине.

Гьединго хъвай-цIали малъиялъул дарсал тIоритIулаго, цIалдохъабазул лъугьуна цIалиялъул бищун гIадатаб бажари. ТIоцебесеб классалда лъимал ругьунлъула бичIчIун, битIун, гIедегIичIого цIализе, тIехьгун ва текстгун хIалтIизе.

Хъвазе-цIализе малъулелъул, лъималазул психологиял хаслъабиги хIисабалде росун, мугIалимас дарсазда батIи-батIиял хIалтIаби тIоритIула, гьединго лъимал тIамула свак чучиялъе физкультминутка, расанди гьабизе ва кучIдул ахIизе.

Хъвазе-цIализе малъун хадуб авар мацIалъул курс лъазабизе байбихьула. Авар мацIалъул курс гIуцIун буго гьал хадусел бутIабаздасан:

Фонетика ва орфоэпия, графика, лексика, рагIул гIуцIи (морфемика), грамматика (морфология ва синтиксис);

БитIунхъвай (орфография) ва лъалхъул ишараби лъеялъул къагIидаби (пунктуация);

Калам цебетIей.

Программаялда авар мацIалъул курсалъул хIакъалъулъ, лъималазул гIелазул хаслъабиги хIисабалде росун, бищун гIадатал (авалиял) баянал кьун руго. МацIалъул гIемерисел бутIаби (разделал) ва темаби щибаб классалда такрарлъула. Гьелъ рес кьола, лъималазул лъаялъул даражаги хIисабалде

босун, гьел мацIалъул бутIаби ва темаби гъварид ва гIатIид гьаризе.

Фонетикаялда ва графикаялда хурхараб аслияб лъайги, бажариги, ругьунлъабиги цIалдохъабазе щола 1 ва 2 классалда. Гьеб заманалда цIалдохъабазе щола гьаркьазул ва хIарпазул, рагьаралги рагьукъалги гьаркьазул, геминатазул ва лабиалиял гьаркьазул, алфавиталъул, ударениялъул ва слогалъул хIакъалъулъ авалиял баянал. Лъималазда бажарула рагIулъ гьаркьал битIун абизе, абураб ва хъвараб рагIулъ гьаркьал ва хIарпал дандекквезе, алфавиталда ругел хIарпазул цIарал битIун абизе, рагIулъ гьаркьазул тартиб чIезабизе, хIарпал гьоркьор риччачIого ва гьезул бакI хисичIого рагIаби хъвазе, слогалккун рагIаби рикьизе, рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIа рахъизе, лабиалиял гьаркьал битIун абизе ва рагIулъ гьел хIарпаздалъун битIун рихьизаризе, геминатал битIун абизе ва рагIулъ гьел хIарпаздалъун битIун рихьизаризе. III-IV классаздаги гьеб темаялда тIад хIалтIи гьабула гьоркьоса къотIичIого. Лъималазда малъула гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе, гьаркьал ритIун рахъизе, гьел рихьизарулел хIарпал ритIун хъвазе, рагIи слогазде бикьизе, рагIулъ ударение бугебги гьечIебги слог батIа бахъизе.

Лексикаялда хурхарал хIалтIаби гьарула ункъабго лъагIалида жаниб. Гьединал хIалтIаби тIоритIула грамматика, рагIул гIуцIи ва битIунхъвай малъиялда цадахъ. Грамматикаялъул, цIалул, битIунхъваялъул ва калам цебетIезабиялъул дарсазда лъималазда лъала предметал, гIаламатал, ишал рихьизарулел рагIабазул цIарал ритIун хIалтIизаризе, жидерго пикру загьир гьабизе, къваригIараб рагIи балагьизе. Гьединго гьез лъай-хъвай гьабула синонимазулгун, антонимазулгун, битIараб ва хъвалсараб, цо ва гIемер магIнаялъул рагIабазулгун.

РагIул гIуцIиялъулгун цIалдохъабаз лъай-хъвай гьабула 3 абилеб классалда. Гьезда лъала рагIулъ магIнаял бутIаби рихьизаризе, суффиксазул кумекалдалъун цIиял рагIаби лъугьинаризе, кьибил цоял рагIаби цого цо рагIул формабаздаса ратIа гьаризе; рагIул форма яги цIияб рагIи лъугьинабулаго, аслуялъулъ рагьарал ва рагьукъал гьаркьал битIун хисизе.

Байбихьул классазда малъула каламалъул бутӀабиги. ТӀоцебесеб классалда, терминалги абичӀого, определение кьечӀого, суалазул кумекалдалъун, лъимал ругьун гьарула предмет, предметалъул гӀаламатал, предметалъул иш бихьизабулел рагӀаби каламалъулъ хӀалтӀизаризе, суалазда рекъон предложениязда жанир гьел ратӀа рахъизе. КӀиабилеб классалда предмет, предметалъул гӀаламатал, предметалъул иш бихьизабулел рагӀабазул кьучӀалда лъималаз лъай-хъвай гьабула предметияб цӀаралъулгун, прилагательноялъулгун ва глаголалъулгун. Лъабабилеб ва укъабилеб классазда гьелго каламалъул бутӀаби дагьалги гъваридго малъула. Глагол заманабазде хисизабизе, предметияб цӀар падежазде сверизабизе, гьединго прилагательноял жинсазде ва гӀемерлъул формаялде хисизаризе жеги гӀатӀидго ругьунлъула. Предметияб цӀаралъул, жинсиял глаголазул, прилагательноязул жинс, цолъул ва гӀемерлъул форма, глаголалъул заман ва мурадияб форма малъула 3 абилеб классалда. Предметияб цӀаралъул гӀадатал падежал лъазарула 3 абилеб классалда, бакӀалъул падежал – 4 абилеб классалда (терминалги абичӀого, практикияб къагӀидаялъ). Гьелда тӀадеги, 3 – 4 классазда цӀалдохъабаз лъай-хъвай гьабула цӀарубакӀалъулгун ва рикӀкӀеналъулгун. Наречиялъулгун лъималаз лъай-хъвай гьабула практикияб къагӀидаялъ. Наречиялъул хӀакъалъулъ гьезда лъала жиб иш лъугьараб куц, бакӀ, заман, къадар, гӀилла-мурад баян гьабулеб каламалъул бутӀа кколеблъи ва кин? киб? кибе? киса(н)? кида? щай? кигӀан? абурал суалазе жаваблъун бачӀунеблъи.

Байбихьул классазда предложениялъул хӀакъалъулъ цӀалдохъабазе щола гьадинал баянал:

I. Предложение ва, абулеб жоялъул мурадалдеги интонациялдеги балагьун, гьелъул тайпаби;

2. Предложениялъул бетӀерал ва бетӀерал гурел членал;

3. Предложениялда жаниб рагӀабазул бухьен;

4. ТӀибитӀараб ва тӀибитӀичӀеб предложение;

5. ГӀадатаб ва жубараб предложение;

6. Предложениялъул тайпа цоял членал;

7. РагIабазул дандрай.

Гьезул хIакъалъулъ баян цIалдохъабазе щибаб классалда дагь-дагьккун щола.

1 классалда лъимал ругьун гьарула калам предложениязде биххизе, рагIабаздаса предложениял ратIа гьаризе, гьел, интонацияги цIунун, цIализе, предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI лъезе.

2 классалда цIалдохъабазда малъула предложениялъул бетIерал членал, кколеб интонацияги цIунун, предложение цIализе, предложениялъул ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишараби лъезе.

3 классалда цIалдохъабазе щола рагIабазул дандраялъул, хабарияб, суалияб, тIалабияб ва ахIул предложениязул, предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членазул, гIадатал тIиритIарал ва тIиритIичIел предложениязул, гIадатал ва журарал предложениязул хIакъалъулъ баянал.

4 классалда лъимал ругьун гьарула тайпа цоял членалгун предложениял гIуцIизе ва гьел ритIун цIализе, гьезулъ лъалхъул ишараби лъезе.

Синтаксисиял темаби ва каламалъул бутIаби лъазарулаго, гьоркьоса къотIичIого, тIоритIула предложениялъулъ рагIабазул бухьен чIезабиялда, рагIабазул дандраял ратIа гьариялда ва гьел гIуцIиялда хурхарал хIалтIаби.

Классалдаса классалде гъварилъула гIадатаб предложениялъул синтаксисияб разбор гьабиялъул къагIидабиги.

Текст. Бухьараб калам цебетIезаби абураб бутIаялъулъ аслияб бакI ккола тексталда тIад гьабулеб хIалтIиялъги гьеб текст бичIчIизе ва гIуцIизе, гьединго тексталда тIаса жиндирго пикру бицине ругьун гьариялъул хIалтIабазги. Предложениялдаго гIадин, щибаб классалда тексталда тIад хIалтIула тIубараб цIалул соналда. ХIакъикъаталда кIалзул ва хъвавул формаялда тексталда тIад хIалтIи щибаб дарсида гьабула. Гьедин лъималазухъа бажарула авар мацIалда тIаса щвараб лъаялдаса жидер калам цебетIезабиялъулъ пайда босизе.

«Текст. Бухьараб калам цебетIезаби» абураб разделалъулъ тексталда тIад

гьабулеб хIалтIи гьал хадусел бутIабаздасан гIуцIун буго:

- тексталъул хIакъалъулъ бичIчIи (текст ккола магIнаялъул ва грамматикияб рахъалъ кIиго я цIикIкIун цоцазда рухьарал предложениял); текст ва гIаммаб темаялъ цолъизаричIел, батIаго ругел предложениял цоцаздаса ратIа гьариялъул бажари лъугьинаби;

- тексталъул тема (тексталъулъ цо сундулниги хIакъалъулъ бицунеб жоялда тема абула); тексталъул тема чIезабизе бажари, ай тексталъулъ сундул хIакъалъулъ бицунеб бугебали бихьизаби;

- тексталъул аслияб пикру; мугIалимасул кумекалдалъун тексталъул аслияб пикру загьир гьабизе бажари;

- тексталда цIар лъей; тексталда цIар лъезе бажари (тексталъул аслияб пикруялде ва гьелъул темаялде мугъги чIван);

- тексталъул гIуцIи; хабарияб текст бутIабазде биххизе бажари (байбихьи, аслияб бутIа ва ахир);

- тексталъул бутIабазда гьоркьоб бугеб бухьен; тексталъулъ жидер кумекалдалъун аслияб бутIа ва байбихьи яги аслияб бутIа ва ахир цоцазда рухьарал рагIаби ратизе бажари; гIуцIулеб тексталъул бутIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе бажари;

- тексталъул щибаб бутIаялда жанир ругел предложениязда гьоркьоб бухьен; жидер кумекалдалъун предложениял цоцазда рухьарал рагIаби ратизе бажари, масала: цIарубакIал, союзал;

- тексталъулъ сипат-сурат гьабиялъул ресал; тексталъулъ метафорал, эпитетал, дандекквеял, олицетворениял рихьизаризе бажари; гьел киналго жидер каламалъулъ хIалтIизаризе бажари;

- Текстазул тайпаби: хабарияб текст, сипатияб текст ва пикрияб текст (лъай-хъвай гьаби);

- изложениялъул хIакъалъулъ бичIчIи; хIадурараб, яги киназго цадахъ гIуцIараб, ялъуни живго жиндаго чIун гIуцIараб планалда рекъон чидар текст (лъилниги сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун) цIи гьабун хъвазе бажари;

- сочинениялъул хIакъалъулъ бичIчIи (бицун ва хъван); сюжетиял суратазда яги цо сураталда тIасан, гьединго цо кинаб бугониги темаялда тIасан текст гIуцIизе бажари; цебеккунго киналго гIахьаллъун дандбараб текст хъвазе бажари;

Тексталда тIад хIалтIулаго, хIисабалде росула гьелъул хIасил, гIуцIи ва сипат-сурат гьабиялъул ресал.

Каламалъул культура борхизабиялъе гIоло программаялъ тIалаб гьабулеб буго ричIчIизе бигьаял гьал хадусел литературиял нормабазулгун лъай-хъвай гьабизе:

- рагIаби битIун аби (орфоэпиял нормаби);

- предложениял битIун гIуцIи ва рагIабазул дандраязулъ рагIабазул формаби битIун хIалтIизари (грамматикиял нормаби);

- магIнаялъул рахъги хIисабалде босун, рагIаби битIун хIалтIизари (рагIаби хIалтIизариялъул къагIидаби);

ЦIалдохъанасул калам цебетIезабиялъулъ хIакъикъиял хIасилал кьезе ккани, гьезда литературияб мацIалъул нормабиги сипат-сурат гьабиялъул ресалги лъай гIоларо, къваригIуна авар мацIалъул ва цIалиялъул дарсазда, гьоркьоса къотIичIого, текстазул анализ гьабизе.

Литературияб мацIалъул нормабазда тIад хIалтIи практикияб къагIидаялъ гьабула. Гьеб хIалтIи тIобитIула рахьдал мацIалъул темаби лъазарулагоги, класс тун къватIисел дарсаздаги, изложениял ва сочинениял хъвалагоги, цIалиялъул дарсаздаги тIубараб цIалул лъагIелалъ. ЦIалдохъаби ругьун гьаризе ккола каламалъулъ ккарал гъалатIал цоцаз ритIизаризе ва батIи-батIиял тайпабазул словараздаса пайда босизе.

ЦIалдохъабазул калам цебетIезабиялъе чара гьечIого хIажалъула тайпа цоял членалгун гIадатал предложениялги кIиго гIадатаб предложениялдасан гIуцIараб журарал предложениялги цоцазда дандекквезе, битIараб каламгун предложениялда хадуб халкквезе, нахърилълъиналъул союзрагIабигун ва союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениязулгун лъай-хъвай гьабизе.

БитIараб каламгун предложениялги нахърилълъиналъул союзрагIабигун ва союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениялги байбихьул классазда лъазаруларо. Амма лъималаз, изложениял ва сочинениял хъвазе хIадурлъулаго, гьединго творческиял хIалтIабазулъ риччарал гъалатIазул анализ гьабулаго, гьезул хаслъабазулгун лъай-хъвай гьабула. Гьелда тIадеги, нилъеда лъала байбихьул классазул цIалдохъабаз жидер кIалзул ва хъвавул каламалъулъ гьединал предложениял гIатIидго хIалтIизарулеллъи. Гьединлъидал мугIалимас хIаракат бахъизе ккола гьезул гIуцIиги, гьел каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъиги лъималазда бичIчIизабизе.

МугIалимас, гьоркьоса къотIичIого, кIвар кьезе ккола цIалдохъанасул, гъалатIал риччачIого, битIун хъвазе бугеб бажари цебетIезабиялде. Гьелъие программаялда кьун руго хIарпаздалъун гьаркьал рихьизариялъул, цо мухъида инчIел рагIаби цоги мухъиде, слогазде рикьун, росиялъулги, рагIаби ратIа тIун хъваялъулги, кIудияб хIарп хъваялъулги къагIидаби.

Берцинго хъваялъе, хатI куцаялъе программаялда хасаб заман бихьизабун гьечIо. Гьединлъидал щибаб грамматикаялъул дарсида 8–10 минуталъ мугIалимас тIадчIей гьабула цIалдохъабаз хъвалебщинаб жо берцингоги бацIцIадгоги букIинабиялде. Гьаниб кьола хатIалъул хашлъи тIагIинабиялде руссарал ругьунлъиялъул тIадкъаял, рихьизарула мисалиял хIарпал ва рагIаби.

Дидактикаялъул кIвар бугел суалазул цояб ккола контролиял (хъвавул) хIалтIабазул хIасилазул кьучIалда цIалдохъабазул лъайгун бажари борцин ва къимат лъей. Байбихьул классазда авар мацIалъул хъвавул хIалтIабазул аслиял тайпабилъун ккола: тIаде балагьун текст хъвай, эркенаб диктант, гIинзул ва берзул диктант, творческияб диктант, хIадурлъиялъул ва тIасабищул диктант, ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял.

Словариял диктантазе кьезе кколеб рагIабазул къадар букIине бегьула:

II классалда – 8–10,

III классалда – 10–12,

IV классалда – 12–15.

Хал гьабиялъул диктантал гьаризе рихьизарурал текстазулъ ругел рагӀабазул къадар гӀага-шагарго гьадинаб букӀине бегьула:

I классалда – 10–15,

II классалда – 30–40,

III классалда – 40–50,

IV классалда – 60–70.

Ругьунлъиялъул изложениязе чӀезабун буго гьаб къадар:

I классалда – 15–20,

II классалда – 30–40,

III классалда – 50–60,

IV классалда – 70–80.

Щибаб дарсида цӀалдохъаби ругьунлъула цӀалул тӀехьгун хӀалтӀизе, битӀун хъваялъеги цӀалиялъеги жиндие къваригӀунел къагӀидаби, гьезда хурхарал хӀалтӀаби ва лъазарулел темаби хехго ратизе, хӀалтӀабазе кьурал киналго тӀадкъаял тартибалда тӀуразе, гьезул мурад бичӀчӀизе.

Квалквал гьечӀого, хадубккунги церехун ине лъималазе гӀураб лъай щвеялъул мурадалда пайда босизе ккола батӀи-батӀиял дидактикиял хӀаяздаса, хасго рекӀелгъеялъул материалаздаса (кроссвордаздаса, шарадаздаса, ребусаздаса, болъабаздаса, грамматикияб ва битӀунхъваялъул лотоялдаса ва гь.ц.)

Байбихьул классазул лъималазда кӀоларо цо жоялда тӀаде халат бахъун жидерго кӀвар буссинабизе, гьел хехго свакала. Гьединлъидал дарсида цӀалдохъабигун хӀалтӀиялъул къагӀидаби батӀи-батӀиял рукӀине ккола (мугӀалимазухъ гӀенекки, гара-чӀвари, тӀахьалгун ва тетрадалгун хӀалтӀи, хъвавул ва кӀалзул хӀалтӀаби иргаялда тӀоритӀи, мех-мехалда минутаялъул махсараби, расандаби ва физкультура гьаби).

Программаялда кьурал темабазе сагӀтал рикьун руго мисалияб къагӀидаялъ. Жиндирго хӀалбихьиялде, цӀалдохъабазул лъаялде ва щибаб классалда гьабулеб хӀалтӀул шартӀазде балагьун, мугӀалимасул ихтияр буго мустахӀикъаблъун бихьулеб бакӀалда сагӀтазул хиса-баси гьабизе.

ЦIалул планалда авар мацIалъ ккураб бакI

Байбихьул школалда авар мацI лъазабизе бихьизабун буго кинабниги 354 сагIат. 1 классалда 150 сагIат кьун буго: гьезда гьоркьоса 135 сагIат хъвазе-цIализе малъиялъул дарсазе (анкьида жаниб 5 сагIат, 27 цIалул анкь), 15 сагIат (анкьида жаниб 2,5 сагIат, 6 цIалул анкь) авар мацIалъул курсалъе бихьизабун буго[1].

2 – 4 классазда авар мацIалъул дарсазе 68 – 68 сагIат кьун буго (щибаб классалда 34 – 34 цIалул анкь, анкьида жаниб 2-2 сагIат).

Курс лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Байбихьул школа лъугIарал цIалдохъаби гьал хадусел хIасилазде щола:

Напсиял хIасилал

1. Жиндирго ВатIаналдаса, Россиялъул ва Дагъистаналъул миллатаздаса гьезул тарихалдаса чIухIиялъул асар бижизаби, жив цо кинаб бугони къавмалъул ва миллаталъул чи вукIин бичIчIи.
2. Цоцазда рухьарал, амма цоцазда релълъинчIел тIабигIаталдехун, миллатаздехун, маданиятаздехун ва диназдехун цолъи цIунараб, ай кIибикьичIеб, обществоялда гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб бербалагьи бижизаби.
3. Цогидал миллатазул маданияталдехун ва гьезул тарихалдехун, гьединго батIияб пикруялдехун цIуна-къараб балагьи бижизаби.
4. ЦебетIун хисулеб дунялалде черх ругьунлъизаби.
5. ЦIалиялдехун интерес бижизаби.
6. Обществоялда чиясул хьвада-чIвадиялъул къагIидабазул ва гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб (ай социалияб) ритIухълъиялъулги эркенлъиялъулги кьучIалда жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби.

---

[1]Авар мацIалъул курс хъвазе-цIализе малъун хадуб лъазабизе байбихьула. Авар мацIалъул ва литературияб цIалиялъул дарсал цоцазда ращадал рукIине ккола.

7. Эстетикиял бичIчIиял, хIажалъаби ва бечелъаби лъугьинари.

8. Цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави.

9. ГIел бащадазда ва цIикIкIаразда цадахъ хIалтIизеги щулияб гьоркьоблъи гьабизеги бугеб бажари цебетIезаби, тIадкIалъай бугеб, дагIбадулаб ахIвал-хIалалдаса ворчIизе нух батиялъул бажари цебетIезаби.

10. ХIинкъи гьечIеб, паракъатаб, чорхое (сахлъиялъе) пайдаяб гIумру гьабизе мурад лъей; творческияб хIалтIуде гьира ккезаби, ай творческияб къагIидаялъ хIалтIизе бугеб бажари цебетIезаби; материалияв ва рухIиял бечелъабазул тIалаб-агъаз гьабизе бажари.

Метапредметиял хIасилал

1. ЦIалиялъул мурадал ва масъалаби цере лъезе ва гьел тIуразариялъул къагIидаби ралагьизе бажари.

2. Цебе лъураб масъалаялде ва гьеб масъала тIубазабиялъул шартIазде балагьун, жиндирго цIалиялда рухьарал ишазе къимат кьезеги, гьезда хадуб хал кквезеги, гьезул план гьабизеги бугеб бажари лъугьинаби.

3. Информация кьезе ишараялъулгин символикиял алатаздаса пайда боси.

4. Хурхен гьабиялъул, ай бухьеналъулал ва нахъгIунтIиялъулал масъалаби тIуразе, каламалъул алатал жигаралда хIалтIизари.

5. Информация балагьиялъул (баян кьолел тIахьаздаса), гьеб бакIариялъул, гьелда тIад хIалтIиялъул, гьелъул анализ гьабиялъул, гьеб гIуцIиялъул ва кьеялъул, гьелъул магIна бичIчIизабиялъул батIи-батIиял къагIидаби хIалтIизари.

6. Цере лъурал мурадазда ва масъалабазда рекъон, батIи-батIиял стилалъул ва жанразул текстал бичIчIун цIализе бажари.

7. Цо чIванкъотIарал предметметал дандекквезеги, гьезул анализ ва синтез гьабизеги, гьел гIаммлъизаризеги, кинал ругониги гIаламатаздалъун тIелазде рикьизеги, цоцада релълъинаризеги, гIиллаялъулабгин цIех-

рехалъулаб бухьен чIезабизеги, гьезда тIаса пикру загьир гьабизеги бажари, ай логикиял хIалтIаби гьаризе лъай.

8. Накъиталъе гIахьаллъи гьабулев чиясухъ гIенеккизеги, диалогалъулъ гIахьаллъизеги, батIи-батIиял пикраби рукIиналъе ва щибасул жиндирго хасаб пикру загьир гьабизе ихтияр букIиналъе мукIурлъизеги, жиндирго пикру загьир гьабизеги, гьелъие далил бачинеги разилъи.

9. ГIаммаб мурад цебе лъезеги гьеб тIубазабиялъул нухал ралагьизеги бажари; цадахъ гьабулеб хIалтIи щибасда гьоркьоб бикьизе, къотIи-къай гьабизеги, цадахъаб хIалтIулъ цоцазда хадуб хал кквезеги, данд рекъон кколеб хIалалъ жиндир ва сверухъ ругезул хьвада-чIвадиялъе къимат кьезеги бажари.

10. Лъилниги рахъ ккечIого, щивас загьир гьабураб пикруги хIисабалде босун, дагIба-рагIи къотIизе бажари.

11. Предметиял ва предметазда гьоркьосел аслиял бичIчIиял лъай.

12. ЦIалулъ жинца кьолел лъикIал яги квешал хIасилазул гIилла бичIчIизеги, нагагьлъун цIалулъ нахъе ккани, гьениса ворчIизеги бажари.

Предметиял хIасилал

1. Россиялда ва Дагъистаналда батIи-батIиял мацIал ва маданиятал рукIинги, гьел цоцада рухьарал рукIинги, мацI щибаб миллаталъул аслу кколеблъиги бичIчIи.

2. МацI миллияб маданияталъул аслуги гIадамал цоцада ричIчIиялъул ва гьезда гьоркьоб бухьен чIезабиялъул алатги кколеблъи цIалдохъабазда бичIчIи; авар мацI Дагъистаналъул пачалихъияб мацI кколеблъиги, гьелъ магIарулазул миллатал цоцада рухьинарулеблъиги лъай.

3. Авар мацIалъул (битIунабиялъул, лексикаялъул, грамматикаялъул, битIунхъваялъул, лъалхъул ишараби лъеялъул) нормабазул ва каламалъул этикаялъул къагIидабазул хIакъалъулъ авалиял баянал лъай.

4. Инсанасул гражданлъи ва гIаммаб культура бихьизабулеб гIаламат хIисабалда битIараб кIалзул ва хъвавул каламалдехун лъикIаб бербалагьи

букIинаби.

5. ЗахIматал гурел текстал гIуцIулаго, бухьеналъулал масъалаби тIуразаризе, дандекколел мацIалъул алатал тIаса рищизеги, цогидазда кIалъалаго, цере лъурал мурадазул, масъалабазул ва мацIалъул алатазул хIисаб гьабизеги бажари.

6. ГъалатIал гьечIеб хъвай-хъвагIаялъ жиндирго культураялъул даража загьир гьабулеблъи бичIчIи; текстал хъвалаго, лъалхъул ишараби лъеялъул ва битIунхъваялъул къагIидабаздаса (правилабаздаса) пайда боси. Хъвараб жоялъул хал гьабизе бажари.

7. Фонетикаялъул ва графикаялъул, лексикаялъул, рагIи лъугьиналъул (морфемикалъул), морфологиялъул ва синтаксисалъул; мацIалъул аслиял бутIабазул, гьезул гIаламатазул ва гьел каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъабазул хIакъалъулъ авалиял баянал лъай.

8. МацIалъул грамматикиял категориял, гьелъул аслиял бутIаби ратIа рахъизе лъаялъул ва гьезул анализ гьабиялъул бажариял лъугьинари.

Курсалъул материал

Каламалъул тайпаби

ГIенеккун (гIинтIамун) рагIараб жо бичIчIи.

ГIадатаб гара-чIвариялъулъ цогидаз бицунеб жоялъул магIна ва мурад бичIчIи. ГIенеккун рагIараб калам данд рекъон кколеб хIалалъ бичIчIи. ПасихIго цIаларал яги художествияб къагIидаялъ рицарал маргьабазул, харбазул ва кучIдузул магIна бичIчIи ва лъурал суалазда рекъон гьезул хIасил бицин. Бицараб маргьаялъул ва хабаралъул хIасилалда тIасан кьурал суалазе жаваб гьаби. АскIов гIодов чIун, хабар-кIалалда вугев чиясул каламалъухъ гIенеккизе бугеб бажари цебетIезаби (ай гьеб каламалъул анализ гьабизеги, данде къотIарун, диалог гьоркьоб къотIизе тунгутIизеги, суалал кьезеги бажари).

Гаргади.

Хурхен гьабиялъул масъала хIасил кьолеб куцалда тIубазабиялъе гIоло

цере лъурал шартIазда ва мурадазда рекъон гаргадиялъул къагIидаби тIаса рищи. Диалогалъулъ гIахьаллъизе лъай.

КIалъа-ралъай байбихьизе, гьоркьоб къотIизе тунгутIизе, лъугIизабизе ва жиндирго гIакълуялдалъун жиндехунго ракI цIазабизе бажари. Лъилниги, сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун, ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, хабар бицине бажари. Каламалъул этикаялъул нормаби (ай салам кьезеги, къо-мех лъикI гьабизеги, тIаса лъугьинеги, баркала кьезеги, лъидехунниги гьаригун хитIаб гьабизеги) лъай. БитIун абиялъул нормаби ва интонация цIуни.

ЦIали.

ЦIалул текст бичIчIи. КъваригIараб материал батиялъул мурадалда тIаса бищун цIали. Тексталъулъ рихьдаего кьураб информация бати. Тексталъулъ бугеб информациялъул кьучIалда цо кинаб бугониги хIасилалде рачIине. Тексталъулъ бугеб информациялъе баян кьей ва гьеб гIаммлъизаби. Тексталъул хIасилалъул, гьелъул гIуцIиялъул ва мацIалъул хаслъиялъул анализ гьаби ва гьезие къимат кьей.

Хъвадари.

Гигиеналъул тIалабазда рекъон бичIчIулеб (бигьаго цIализе кIолеб), берцинаб хатIалъ хъвадаризе лъай. Лъазарурал къагIидабазда рекъон абун ва тIаде балагьун хъвай. ЦIалараб ва гIенеккун рагIараб тексталъул хIасил мухIканго яги тIаса бищун хъвай. Жиндир гIумруялъулъ ккараб лъугьа-бахъиналъул, сверухъ бугеб тIабигIаталъухъ халкквеялъул, пайдаял ишазул, литературиял асаразул ва гь.ц. хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун, ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, гьитIиналго харбал херхине.

Хъвай-цIали малъи (135 сагIат)

ТIадехун абухъе, хъвай-цIали малъи гIуцIун буго кIиго бутIаялдасан:

1. ХIадурлъиялъул заман.
2. ХIарпал малъулеб (букварияб) заман.

Хъвазе-цIализе малъула гьаркьилаб аналитикиябгун синтетикияб

методалдалъун.

Хъвай-цIали малъи ккола цадахъаб тадбир: цIализе малъиялда цадахъ хъвадаризеги ругьун гьарула, гьебги щулалъизе гьабула калам цебетIезабиялъул хIалтIаби тIоритIулаго, ай гьаркьаздасан рагIи, рагIабаздасан предложение, предложениял дандран хабар гIуцIизе ругьун гьарулаго.

Фонетика.

Каламалъул гьаркьал ва гьезул характеристика. РагIул магIнаги гьелъул гьаркьилаб гIуцIиги цоцада рухьарал рукIин бичIчIи.

РагIулъ жалго жидедаго чIарал гьаркьал рихьизари. РагIулъ гьаркьазул къадар ва тартиб чIезаби, сипат-суратаблъулалгин символиял схемабазулъ гьел хъвай.

Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIа гьари. Гьел схемабазулъ рихьизари.

Абиялъул бищунго гьитIинаб бутIа хIисабалда слог. РагIаби слогазде риххи, рагьарал, къарал ва рахарал слогал. Ударение. РагIулъ ударение тIаде кколеб бакI бихьизаби, ударение бугелги ударение гьечIелги слогал ратIа рахъи,

РагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе (рагIулъ гьаркьазул къадар чIезабизе, рагIул бетIералда, бакьулъ, ахиралда букIаниги, гьеб гьаракь бугеб бакI лъазе, ударение бугеб слог бихьизабизе) лъай.

Графика.

Гьаркьал ва хIарпал ратIа рахъи: хIарп гьаркьил ишара ккола. Гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе бажари. *Е, ё, ю, я* рагьарал хIарпал. Ъ гьаракь ва х1арп. Ь хIарп. Гьез тIубалеб хъулухъ.

Авар алфавиталъулгун (хIарпазул тартибалъулгун) лъай-хъвай гьаби.

ЦIали.

Слогалккун цIалиялъул бажари лъугьинаби. Лъимералъул хасаб темпалда дандекколеб хехлъиялда слогалккун ва рагIабиккун цокIалаяб цIали. РагIаби, рагIабазул дандраял, предложениял ва къокъал текстал бичIчIун цIали. Лъалхъул ишарабазда рекъон лъалхъи гьабун ва интонация цIунун, цIали.

ЗахIматал гурел гьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва пасихIго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Живго жиндаго чIун яги мугIалимасул кумекалдалъун цIалараб текст, такрар гьабун (ай цIидасан), бицин.

РагIаби, къокъал предложениял, захIматал гурел гIитIинал текстал гIедегIичIого битIун цIализе ругьун гьари. МугIалимас абун яги тIаде балагьун, хъвараб жо хал гьаби мурадалда хал кквезе, битIунхъваялъул къагIидабиги цIунун, цIализе ругьун гьари.

Хъвадари.

Хъвадарулаго битIун гIодор чIезе, тетрадь партаялда лъезе, ручка, къалам битIун кквезе лъимал ругьун гьари. КIудиял ва гьитIинал хIарпал битIун хъвазе ва гьел рагIабазулъ цолъизаризе бажари.

Гигиеналъул нормабиги цIунун, хIарпал, слогал, рагIаби, предложениял хъвазе ругьун гьари. БацIцIадаб ва бичIчIулеб (ай бигьаго цIализе кIолеб) хатIалъ хъвадаризе лъай.

Цин мугIалимас тетрадазда кьурал, цинги азбукаялда ругел рагIаби ва предложениял, тIаде балагьун, хъвазе лъай. МугIалимас абурал рагIухъе хъвалел рагIаби ва гьединал рагIабаздаса данде гьарурал предложениял хъвазе бажари. Текст, тIаде балагьун битIун хъваялъул тартиб ва къагIидаби лъай.

ХIарпаздалъун рихьизаруларел графикиял гIаламатаз (ай рагIабазда гьоркьоб хутIараб чIобогояб бакIалъ, рагIаби цо мухъидаса цоги мухъиде рикьун росиялъул ишараялъ) тIубалеб хъулухъ бичIчIи.

РагIи ва предложение.

РагIи анализ гьабиялъул материал ва цIех-рех гьабиялъул предмет (ай объект) кколеблъи бичIчIи. РагIул лексикияб магIнаялда хадуб халкквей.

РагIи гьаркьаздасан гIуцIун букIунеблъи лъай. Цоцазулгун гьоркьоблъи гьабиялъулъ рагIул бугеб кIвар лъай. Предметал, предметазул гIаламатал ва предметазул ишал рихьизарулел рагIаби каламалъулъ битIун хIалтIизаризе бажари.

РагIаби ва предложениял ратIарахъизе бажари. Предложениялъулъ

рагӀаби ратӀа гьаризе, гьезул тартиб хисизе бажари. Предложениялъулъ интонация цӀунизе лъай.

БитӀунхъвай.

ТӀоцебесеб классалда гьал хадусел битӀунхъваялъул къагӀидабазулгун лъай-хъвай гьабула:

- рагӀаби ратӀатӀун хъвай;
- геминатал ва лабиалиял гьаркьал хӀарпаздалъун рихьизари;
- хасал цӀаразул бетӀералда ва предложениялъул авалалда кӀудияб хӀарп хъай;
- рагӀаби слогалккун цо мухъидаса цоги мухъиде роси;
- предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби.

Калам цебетӀезаби.

Тексталъул хӀакъалъулъ авалияб бичӀчӀи. Тексталъулъ предложениял ратӀа гьари. Тексталъулъ предложениял цолъизари. ГӀенеккун рагӀараб ва жинцаго цӀалараб текст бичӀчӀи. Берзулгин сипатиял мисалазул (моделазул) кумекалдалъун каламалъул хӀакъалъулъ авалияб бичӀчӀи лъугьин. Схемазул кумекалдалъун калам магӀна бугел бутӀабазде биххи. Предложенияздасан бухьараб текст гӀуцӀи.

Жиндир гӀумруялъулъ ккарал лъугьа-бахъиназул, хӀаязул хӀакъалъулъ, сюжетияб сураталдасан гьитӀинабго хабар херхине бажари. БицанкӀабазе жавабал кьезе, кучӀдул рекӀехъе лъазаризе; кицаби, абиял каламалъулъ хӀалтӀизаризе, рекӀехъе лъазарурал кучӀдул пасихӀго рикӀкӀине бажари.

Авар мацӀалъул курс

I класс (15 сагӀат)

РагӀи. Предложение. Текст.

Калам. ГӀадамазе калам сундуе къваригӀун бугеб.

Каламалъул бутӀа хӀисабалда рагӀи. МагӀнаялъул рахъалъ данде кколел рагӀаби цоцазда рухьин.

Каламалъул бутIа хIисабалда предложение, текст ва гIумруялда жаниб гьезул бугеб кIвар.

Предложениялъул бетIерал членал.

РагIабазул бетIералда кIудияб хIарп.

Гьаркьал ва хIарпал

Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал рихьизарулел хIарпал.

Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал: [**гь**], **[гъ]**, **[г**I], **[кь]**, **[къ]**, **[кI]**, **[лъ]**, **[тI]**, **[хь]**, **[хъ]**, **[хI[**, **[цI]**, **[чI].**

Геминатал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **кк, кIкI, лълъ, сс, хх, цц, цIцI, чч, чIчI**.

Лабиалиял гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **гв, кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, кьв, св, хв, хъв, хьв, щв, шв, гъв, гьв, гв, чв, чIв, цв, цIв.**

РагIи ва слог. Слогалккун рагIаби цIияб мухъиде роси.

Каламалъул бутIаби

Щив? щий? щиб? щал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметал рихьизарулел рагIаби ккей.

Кинав? кинай? кинаб? кинал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIаби ккей.

Щиб гьабураб? Щиб лъугьараб? Щиб гьабулеб бугеб? Щиб лъугьунеб бугеб? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметалъул иш бихьизабулел рагIаби ккей.

Курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Напсиял хIасилал:

- жиндирго ВатIаналдаса, дагъистаналъул миллатаздаса ва гьелъул тарихалдаса чIухIи; жив магIарул миллаталъул чи вукIин бичIчIи;

- рахьдал мацI нилъер культураялъул аслу букIин бичIчIи ва гьелъ магIарулазул миллатазда гьоркьоб щулияб бухьен чIезабулеблъи лъай;

- гъалатI гьечIеб кIалзул ва хъвавул калам гIаммаб культураялъул гIаламат букIин лъай;

- школалдехун ва цIалиялдехун бугеб бербалагьи цIикIкIинаби, кидаго лъикIав цIалдохъанлъун вукIине бажари;

- лъикIаб даражаялда цIализеги цIализе бугеб пагьмуялъе жинцаго къимат кьезеги бажари;

- цо къасдалда жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби;

- цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави.

- мугIалимас кьураб къиматалда разилъи.

Метапредметиял хIасилал:

- учебникалда бугеб материал лъикI лъай: ай цIалул тIадкъаял тIуразаризе къваригIараб баян (информация) балагьи, суратаздалъун, схемабаздалъун кьураб баян бичIчIи; предметал дандекквей, гьезулъ гIаммал ва ратIа гьариялъул гIаламатал рихьизари; батIи-батIиял баянал (справкаби) кьолеб учебникалъул ва цIалул пособиязул материалалдаса пайда боси (мугIалимасул нухмалъиялдалъун);

- диалогалъулъ гIахьаллъизе бажари (лъурал суалазе жавабал кьезе, суалал жинцаго лъезе, бичIчIулареб жо мухIкан гьабизе);

- тIадкъаял тIуралаго, гьалмагъасда цадахъ хIалтIизе бажари: хIалтIаби гьариялъул ирга чIезабизе ва цIунизе, гъалатIазул хIакъалъулъ гьалмагъасда бицине, данд бан гьоркьоб лъураб суал тIубазабиялъулъ гIахьаллъизе;

- кьурал мисалазда рекъон жиндирго хIалтIул хал гьабизе бажари;

- мугIалимасда цадахъ малъулеб материалалъул тартиб чIезабизе бажари;

- бищун кIвар бугел гIаламатал хIисабалдеги росун, предметал ва лъугьа-бахъинал тIелазде рикьизе ва ратIа-ратIаго лъезе бажари.

Предметиял хIасилал:

ЦIалдохъаби ругьунлъула:

- кIалзулги хъвавулги калам батIабахъизе;

- хIарпалги гьаркьалги ратIарахъизе;

- рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIарахъизе;

- гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе, гьаркьазул анализ гьабизе;

- геминатал битIун абизе ва гьел хIарпаздалъун рихьизаризе;

- лабиалиял гьаркьал битIун абизе, гьел хIарпаздалъун рихьизаризе;

- къокъаб текстальулъ предложениял ратIа гьаризе;

- предложение гIуцIизе (бицун);

- предложениялъулъ рагIаби рихьизаризе;

- схемабаздаса пайдаги босун, рагIи слогазде биххизе;

- слогалккун рагIи цIияб мухъиде босизе;

- предложениялъул интонация цIунизе;

- тексталъул тема баян гьабизе, гьелъул аслияб пикру загьир гьабизе, текст бицине;

- хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе;

- тексталъулъ цоцазда рухьарал магIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIабазда хадуб халкквезе;

- суратaлдасан яги гIумруялъулъ лъугьараб асаралдасан текст гIуцIизе, тексталъе цIар ургъизе, гьелъие суалал лъезе;

- форма хисарал предложениял ва текстал гъоркь рукIахъе къачIазе ва гьезул анализ гьабизе;

- рагIабаздасан предложение, предложенияздасан текст гIуцIизе ва гьезул анализ гьабизе;

- мугIалимасул кумекалдалъун абулеб къагIидаги хъвалеб куцги батIиял рагIаби баян гьаризе, битIун хъван ругищали хал гьабизе кколел рагIаби ратизе;

- предметал, предметазул гIаламатал, гьезул ишал рихьизарулел рагIабазе суалал лъезе, гьел рагIабазе къваригIарал магIнаялъулал суалал тIаса рищизе.

II класс (68 сагIат)

ТIоцебесеб классалда малъараб материал такрар гьаби

Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи, предложение, текст ва гIумруялда жаниб гьезул бугеб кIвар.

Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва хIарпал.

Каламалъул гьаркьал. ХIарпал. Слог

Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал, хIарпаздалъун гьел рихьизари. Рагьарал гьаркьал ва хIарпал. Рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. КъосинчIого рагIабазулъ гьел битIун абизе, цIализе ва ратIа гьаризе лъай.

Е,ё,ю,я хIарпал. *Й* гьаракь ва хIарп. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. *Щ, ш* рагьукъал гьаркьал ва хIарпал.

Геминатал (хIухьелалъул тIадецуй кутаклъизабун абулел) ва гьел рихьизарулел хIарпал: *кк, кIкI, чч, чIчI, сс, хх, цц, цIцI, лълъ.*

Лабиалиял (кIутIби цере цIутIизарун рахъулел) гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: *кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, къв, хв, хъв, хъв, ев, щв, шв, гъв, гъв, гв, чIв, цв, цIв.*

Ъ гьаракь ва хIарп. Ь хIарп. Гьез тIубалеб хъулухъ.

Алфавит. ХIарпазул цIарал. Алфавиталъул кIвар.

РагIи ва слог. РагIи слогазде бикьи. Цо мухъида инчIеб рагIи цоги мухъиде, слогазде бикьун, босиялъул къагIидаби.

Ударение. РагIабазул магIна хисиялъулъ ударениялъул бугеб кIвар. РагIулъ ударение бугебги гьечIебги слог.

Калам

Калам ва гIумруялда жаниб гьелъул бугеб кIвар. КIалзул ва хъвавул калам.

Каламалъул этика. Салам кьеялъул рагIаби.

Предложение ва текст

Каламалъул бутIа хIисабалда предложение. Предложениялъул бетIерал членал: подлежащее, сказуемое ва битIараб дополнение.

Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен чIезаби (суалаздалъун).

Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишараби лъезе ругьун гьари. Предложениялда жаниб магIнаялъул рахъалъ цIикIкIараб кIвар жиндир бугеб рагIи, гьаракь борхизабун, бихьизабизе ругьун гьари.

Текст. Текстальул гIаламатал, текстальулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцада рухьин, тексталда цIар лъей. Текстальул тайпаби.

Каламалъул бутIаби

Предметал, предметазул гIаламатал ва предметазул ишал рихьизарулел рагIаби (дандекквей).

Предметияб цIар (лъай-хъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Предметияб цIаралъул суалал: *щив? щий? щиб? щал?* Каламалъулъ предметияб цIаралъул бугеб кIвар.

ГIадамазул цIаразул, фамилиязул ва инсул цIаразул, хIайваназда лъурал тIокIцIаразул, улкабазул, шагьаразул, росабазул, къватIазул, гIоразул, хIоразул, мугIрузул цIаразул бетIералда кIудияб хIарп. Цолъул ва гIемерлъул формаялда предметияб цIар хиси (практикияб къагIидаялъ лъай-хъвай гьаби).

Глагол (лъай-хъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Глаголалъул суалал: *щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабилеб? щиб гьабизе бугеб? щиб гьабулеб? щиб гьабулеб бугеб?* Каламалъулъ глаголазул бугеб кIвар. Глаголал цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. Глаголал батIи-батIиял заманабазде хиси (халкквезе). ГIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги глаголал.

Прилагательное (лъай-хъвай гьаби). ГIаммаб магIна.

Прилагательноялъул суалал: *кинав? кинай? кинаб? кинал?* Прилагательноял каламалъулъ хIалтIизари. Прилагательноял цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. ГIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги прилагательноял.

Текст. Бухьараб калам цебетIезаби[2]

Тексталъул тема. Текст ва гIаммаб темаялъ дандрачIел, ратIа тIурал предложениял дандекквей. Тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцазда рухьин.

Тексталда ва гьелъул бутIабазда цIар лъей. Тексталда жанир аслияб магIна загьир гьабулел рагIаби.

Тексталъул тайпаби: хабариял, сипатиял ва пикриял (лъай-хъвай гьаби). Хабарияб тексталъул бутIаби: байбихьи, аслияб бутIа ва ахир (лъай-хъвай гьаби). Тексталъул цIияб мухъ.

Изложениялъул хIакъалъулъ бичIчIи кьей. Хабарияб тексталъул 30–45 рагIи бугеб изложение хъвай (суалаздалъун).

Сочинениялъул хIакъалъулъ бичIчIи кьей. МугIалимасул нухмалъиялда гъорлъ сураталдасан яги суратаздасан текст гIуцIи ва хъвай. Лъималазул гIумруялъул, хIалтIул, хIайваназул, хIаязул, цIалул ва гь.ц. хIакъалъулъ текст гIуцIи. Киназго цадахъ 30–40 рагIи бугеб хабарияб текст гIуцIи.

ЛъагIалида жаниб малъараб материал такрар гьаби

Гьаркьал ва хIарпал. Каламалъул бутIаби. Каламалъул бутIаби хIисабалда текст ва предложение.

---

[2] Калам гIуцIизе ругьун гьариялъе программаялда хасаб заман бихьизабуларо. Гьеб темаялда хурхарал хIалтIаби тIолго цIалул соналда жанир гьаризе ккола. Ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял тIоритIизе, хасал дарсазе литературияб цIалиялъе бихьизабураб заманалдаса ичIго сагIат кьун буго.

Берцинго хъвай[3]

ТIоцебесеб классалда хъвай-хъвагIаялъул рахъалъ щвараб бажари щула гьаби.

Хъвазе бигьалъи-захIмалъиги хIисабалде босун, гьитIинал хIарпазул тIелал:

1) и, ш, г, гI, т, тI, н, р, у;

2) л, м, ц, цI, щ, ь, гь, ы;

3) а, о, ю, ф, д, б, я;

4) с, е, ё, ч, чI, ъ, гъ, лъ, в;

5) э, х, хI, хь, хъ, ж, з, к, кI, кь, къ.

КIудиял хIарпазул тIелал:

1) И, Ш, Ц, ЦI, Ч, ЧI, Л, М, А;

2) О, С, З, Х, ХI, Е, Э, Я;

3) Ж, У, Н, К, КI, Ю, Р, В, Ф;

4) Г, П, Т, Д, Б;

5) Хь, Хъ, Кь, Къ, Лъ, Гь, Гъ, ТI.

Хъвазе захIматал рагIаби: пальто, учитель, учительница, стакан, тетрадь, махх, гьой, куй, рукъ, (рокъоб), гIор (гIурул), болнух, оцхIутI, биххи, раххан, ххвел, ххей, ххине, бесси, бусси, руссун, ссан, бецци, ицц, ццин, билълъин, лълъар, релълъин, бацIцIин, бецIцIи, буцIцIин, бичIчIи, чIчIвад, ричIчIи, гвенд, коллектив, театр, кьаб-кьаби, сверун, тIадеялдаса-тIаде, мада-гъадар, дагь-дагьккун, лъаб-лъабккун, бецаруз, ничгьечI, цIурахинкI, багIаргьоло, гIужрукъ, гомог, гонгал, гозо, гузби, гIазу, росу, гIанкI, гIанкIу, гъабу, зулму, пикру, гIелму, кету.

Курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел хIасилал

---

[3] Берцинго хъваялъе, хатI куцаялъе хасаб заман бихьизабун гьечIо. Гьединлъидал мугIалимас щибаб дарсида берцинго ва бацIцIадго хъваялде кидагосеб кIвар кьела.

Напсиял хIасилал:

- жиндирго ВатIаналдаса, дагъистаналъул миллатаздаса ва гьелъул тарихалдаса чIухIи; жив магIарул миллаталъул чи вукIин бичIчIи;

- рахьдал мацI нилъер культураялъул аслу букIин бичIчIи ва гьелъ магIарулазул миллатазда гьоркьоб щулияб бухьен чIезабулеблъи лъай;

- гъалатI гьечIеб кIалзул ва хъвавул калам гIаммаб культураялъул гIаламат букIин лъай;

- школалдехун ва цIалиялдехун бугеб бербалагьи цIикIкIинаби, кидаго лъикIав цIалдохъанлъун вукIине бажари;

- лъикIаб даражаялда цIализеги цIализе бугеб пагьмуялъе жинцаго къимат кьезеги бажари;

- цо къасдалда жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби;

- цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави.

- мугIалимас кьураб къиматалда разилъи.

Метапредметиял хIасилал:

БатIи-батIиял тIадкъаял тIуразаризе ругьун гьариялъе тIоритIулел хIалтIаби (Познавательные УУД):

- учебникалда бугеб материал лъикI лъай: ай цIалул тIадкъаял тIуразаризе къваригIараб баян (информация) балагьи, суратаздалъун, схемабаздалъун кьураб баян бичIчIи; предметал дандекквей, гьезулъ гIаммал ва батIалъиялъул гIаламатал рихьизари; батIи-батIиял баянал (справкаби) кьолеб учебникалъул ва цIалул пособиязул материалалдаса пайда боси (мугIалимасул нухмалъиялдалъун);

Хурхен гьабизе ругьун гьариялъе тIоритIулел хIалтIаби (коммуникативные УУД):

- диалогалъулъ гIахьаллъизе бажари (лъурал суалазе жавабал кьезе, суалал жинцаго лъезе, бичIчIулареб жо мухIкан гьабизе);

- тIадкъаял тIуразарулаго, гьалмагъасда цадахъ хIалтIизе бажари: хIалтIаби гьариялъул ирга чIезабизе ва цIунизе, гъалатIазул хIакъалъулъ гьалмагъасда бицине, цогидазулгун данд бан гьоркьоб лъураб цIалул суал тIубазабиялъулъ гIахьаллъизе;

Гьабулеб цIали низамалда ккезабизе ругьун гьариялъе тIоритIулел хIалтIаби (регулятивные УУД):

- жив хIалтIулеб бакIалда цIалиялъе рукIине кколел щартIал чIезаризе бажари;

- кьураб мисалалдаги данде ккун, жиндирго хIалтIул хал гьабизе, къваригIараб жо тIаде жубазе, мисалалъе кьуралда данде ккечIони, жиндирго хIалтIи хисизе бажари;

- мугIалимасда цадахъ малъулеб материалалъул тартиб чIезабизе бажари;

- бищун кIвар бугел гIаламатал хIисабалдеги росун, предметал ва лъугьа-бахъинал тIелазде рикьизе ва ратIа-ратIаго лъезе бажари.

Предметиял хIасилал:

Рахьдал мацIалъул курс лъазабулаго, кIиабилеб классалъул цIалдохъаби ругьунлъула:

- рахьдал мацIалъул алфавиталъул хIарпал абизе;

- рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIарахъизе;

- рагIулъ ударение бугеб слог батизе;

- геминатал гьорлъ ругел рагIаби битIун абизе (цIализе) ва хъвазе;

- лабиалиял гьаркьал гьорлъ ругел рагIаби битIун абизе (цIализе) ва хъвазе;

- рагIаби, предложениял, 30–40 рагIи бугел текстал, гъалатIал риччачIого, битIун хъвазе;

- рагIаби слогазде рикьизе, цо мухъида инчIеб рагIи цоги мухъиде, слогазде бикьун, босизе;

- гIадамазда, хIайваназда, шагьаразда, росабазда, гIоразда лъурал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе;

- *Й* ва *Щ, щ* хIарпалги авар мацIалъе хасиятал рагьукъал хIарпалги гъорлъ ругел рагIаби битIун хъвазе;

- *Ъ, ь* хIарпаз тIубалеб хъулухъ бихьизабизе;

- фонетикияб разбор гьабизе (рагIаби слогазде рикьи, ударение бугеб слог бати, рагIулъ гьаркьазул ва хIарпазул тартиб чIезаби, **ицц, гъветI, учитель** гIадал рагIабазулъ гьаркьазулги хIарпазулги къадар чIезаби);

- рагIуе битIун суал лъезе ва суалазул кумекалдалъун предмет, предметалъул гIаламат ва предметалъул иш бихьизабулел рагIаби ратIа рахъизе;

- кIиго-лъабго рагIудасан гIуцIараб предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе, подлежащее, сказуемое ва битIараб дополнение бихьизабизе;

- рагIабаздасан, суалазул кумекалдалъун гьезда гьоркьоб бухьен чIезабулаго, предложение гIуцIизе;

- предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишараби лъезе;

- тексталъул тема чIезабизе ва тексталда цIар лъезе;

- текст предложениязде биххизе;

- магIнаялъухъги балагьун, тексталъул бутIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе;

- суалазул кумекалдалъун хабарияб тексталъул 30–45 рагIи бугеб изложение хъвазе;

- кьураб темаялда тIасан лъабго-щуго предложениялдасан текст гIуцIизе ва хъвазе;

- тексталъул магIна бугел бутIаби цIияб мухъидаса хъвазе.

III класс (68 сагIат)

КІиабилеб классалда малъараб материал такрар гьаби

МацІалъул ва каламалъул бутІа хІисабалда текст, предложение ва рагІи.

Предмет, предметалъул гІаламатал ва предметалъул ишал рихьизарулел рагІаби.

Гьаркьал ва хІарпал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Е, ё, ю, я рагьарал хІарпал. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал[4].

Предложение. РагІабазул дандрай.

Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде балагьун, предложениялъул тайпаби: хабарияб, суалияб ва тІалабияб. Интонациялде балагьун, ахІул предложение.

Предложениялъул бетІерал членал: подлежащее, сказуемое ва битІараб дополнение.

Предложениялъул бетІерал гурел членал.

Предложениялъулъ рагІабазда гьоркьоб бугеб бухьен.

ГІадатал тІиритІарал ва тІиритІичІел предложениял. Предложениялъул ахиралда тІанкІ, суалияб ва ахІул ишара. ГІадатал ва журарал предложениял.

РагІабазул дандрай. РагІабазул дандраязулъ аслиябги нахъбилълъарабги рагІи. РагІабазул дандраязулъ рагІабазда гьоркьоб бугеб бухьен.

Текст

Текст, тексталъул гІаламатал: тема, аслияб пикру загьир гьаби, цІар лъей.

РагІул гІуцІи

МагІна гІагарал рагІаби. РагІул магІнаял бутІабазул (кьибилалъул, ахиралъул, аслуялъул ва суффиксалъул) хІакъалъулъ гІаммаб бичІчІи. Ахиразул кумекалдалъун рагІул форма хисиялда ва суффиксазул

---

[4] Авар мацІалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал, геминатал ва лабиалиял гьаркьал битІун рахъиялда тІад хІалтІула тІубараб цІалул соналъ. Гьел хІалтІаби гьарула цІалулги грамматикаялъулги дарсазда дагьа-дагьаб заманги кьун.

кумекалдалъун цIиял рагIаби лъугьиналда хадуб хал кквей. Кьибил цоял рагIаби ва цого цо рагIул формаби (дандекквей).

РагIул аслуялъулъ кколел рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял (лъай-хъвай гьаби).

Лексика[5]

РагIул лексикияб магIна (гIаммаб бичIчIи). ГIемер магIнаялъулал рагIаби. БитIараб ва хъвалсараб магIнаялда рагIаби хIалтIизари. Синонимал. Антонимал.

Каламалъул бутIаби

Предметияб цIаралъулгун, прилагательноялъулгун, глаголалъулгун, рикIкIеналъулгун, цIарубакIалъулгун[6], наречиялъулгун[7] гIаммаб лъай-хъвай гьаби.

Предметияб цIар. Предметияб цIаралъул магIна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ. Хасал ва гIаммал предметиял цIарал. Хасал предметиял цIаразул бетIералда кIудияб хIарп. Предметияб цIаралъул жинс: чиясул, чIужуялъул ва гьоркьохъеб.

Предметияб цIаралъул цолъул ва гIемерлъул форма. ГIицIго цолъул формаялда хIалтIизарулел яги гIицIго гIемерлъул формаялда хIалтIизарулел предметиял цIарал[8].

Предметиял цIарал падежазде свери *(асл.п., акт.п., хас.п., кьов.п. ва жинда п.).*

Прилагательное. Прилагательноялъул магIна, гьелъие лъолел суалал ва

---

[5] Лексикаялда тIад хIалтIи тIобитIула предметияб цIар, прилагательное, глагол лъазабулаго, гьединго цIалиялъул дарсазда.

[6] Гьеб каламалъулъ хIалтIизабиялда хадуб тIубараб цIалул лъагIелалъ халкквела.

[7] Гьеб каламалъулъ хIалтIизабиялда хадуб тIубараб цIалул лъагIелалъ халкквела.

[8] Гьел каламалъулъ хIалтIизариялда хадуб тIубараб цIалул лъагIелалъ халкквела.

предложениялъулъ гьелъ тӀубалеб хъулухъ. Прилагательноялгун предметиял цӀарал рухьун рукӀин. Цого яги гӀага-шагараб магӀнаялъулги гӀаксаб магӀнаялъулги прилагательноял. Прилагательноял-антонимал каламалъулъ хӀалтӀизари. Прилагательноял жинсазде хиси. Прилагательноял формабазде хиси.

РикӀкӀен. РикӀкӀеналъул магӀна ва гьелъие лъолел суалал (чан? чанабилеб? чанабилей? чанабилев? чанабилел?). Къадаралъул ва иргадул рикӀкӀенал ва гьезул битӀунхъвай.

Глагол. Глаголалъул магӀна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тӀубалеб хъулухъ. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголал (лъай-хъвай гьаби). Жинсиял глаголал предметияб цӀаргун рекъон ккей.

Глаголалъул мурадияб форма. Глаголал заманабазде хиси: бачӀунеб, гьанже, араб, гӀахьалаб заман. Цого яги гӀага-шагарал магӀнаялъул глаголалги гӀаксаб магӀнаялъул глаголалги (синонимал и антонимал). Цо ва гӀемер магӀнаялъул глаголал. БитӀараб ва хъвалсараб магӀнаялъул глаголал каламалъулъ хӀалтӀизари.

Текст. Бухьараб калам цебетӀезаби[9]

Тексталъул (яги каламалъул) тайпабазул гӀаммаб бичӀчӀи: хабарияб текст, сипатияб текст, пикрияб текст. Ишалъулабги художествиябги калам. ЦӀалараб текст бутӀабазде биххизе ва гьезда цӀарал лъезе бажари. Киназго цадахъ яги жинцаго гӀуцӀараб планалда рекъон, хабарияб изложение хъвай.

Сюжет гьечӀелги сюжеталъулалги суратаздаса харбал херхине лъай (бицунги хъвангги).

---

[9] Калам гӀуцӀизе ругьун гьариялъе программаялда хасаб заман бихьизабуларо. Гьеб темаялда хурхарал хӀалтӀаби тӀолго цӀалул соналда жанир гьаризе ккола. Ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял тӀоритӀизе, хасал дарсазе литературияб цӀалиялъе бихьизабураб заманалдаса ичӀго сагӀат кьун буго.

Жидер расандабазул, тIабигIаталда хадуб халкквеялъул, рекIел-гъеялъул, экскурсиязул, гъудул-гьалмагъзабазул хIакъалъулъ къокъго бицине бажари.

Лъилниги, сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун, ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, къокъаб сочинение хъвазе лъай.

Жиндир ишазул хIакъалъулъ гьитIинабго кагъат хъвазе лъай.

ЛъагIалида жаниб малъараб материал лъазаби

Текст ва предложение. РагIул магIнаял бутIаби. Каламалъул бутIаби.

Берцинго хъвай.[10]

Берцинго хъвазе, хатI куцазе цересел классазда щвараб бажари щула гьаби. Хъвазе захIматал гьитIинал ва кIудиял хIарпазул ва гьезул цолъиязул мисалиял группаби:

I) з, к, ж, в, ч, б, д, у, я, кI, къ, кь, кв;

2) Г, П, Т, Р, З, Е, Ю, У, Д, Ф, К, В, КI, Кь, Къ, Кв;

3) Пп, Чч, Рр, Вв, Ее, Зз, Уу, Къкъ, Кькь, КIкI, Кв, ккв, Ол, ое, во, вл, се, ква, хIу, хIо, гьа, гье, гьо, цI, Щв, ХIа, Гьи, Гьо, ТIа, Ге, Бе, КIа.

ГьитIиналго текстал, предложениял, рагIаби берцинго ва рацIцIадго хъвазе ругьун гьари.

БитIун хъвазе захIматал рагIаби: хIукму, сихIру, макру, гIазу, магIу, макьу, сабру, гIакълу, рагъу, квердаххелал, квасквас, габурбухь, рицIигъветI, рицIимахIу, гIачимухъ, цIоросарикIкI, цIумагъеду, ордек, председатель, приказ, радио, общество, солдат, республика, автономия, агъазгъечI, адаб-хъатир, бижарабжо, годекан, гьабугьин, гьабсагIат, гIададакъад, эбел-инсул, костюм, кIийихъан, кIикIвенкь, кIиабилеб, анцIила лъабабилеб, анцIила щуго.

Курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Напсиял хIасилал:

---

[10] Берцинго хъвазе ругьун гьариялде мугIалимас щибаб грамматикаялъул дарсида кIвар кьола.

- школалдехун ва цIалиялдехун бугеб бербалагьи цIикIкIинаби;

- мугIалимасул, цадахъ цIалулел гьалмагъзабазул ва эбел-инсул рахъалъан щвараб къиматги хIисабалде босун, жинца жиндиего къимат кьезе бажари;

- инсанасул напсалъул лъикIаб хасиятги обществоялда гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб рахъ лъалеблъиги бихьизабулел кIвар ва магIна бугел мурадал цере лъей.

Метапредметиял хIасилал:

- рахьдал мацI гъваридго лъазабиялдалъун сверухъ тIабигIаталда нахъгIунтIи;

- цо сундулниги анализ гьабизеги, гьеб гIаммлъизабизеги, тIелазде бикьизеги, релълъаралда дандекквезеги, гьелъулъ къваригIараб жо балагьизеги, гьеб хисизеги бугеб бажари лъугьин;

- информациялъулаб культураялда бухьарал (ай цIализе, хъвадаризе, цIалул тIехьгун хIалтIизе бугел) бажариял куцай;

- цо сундулниги план гьабизе, гьелда хадуб хал кквезе, гьелъие къимат кьезе, мухIканго мурад лъезе, гъалатIал ритIизаризе бугеб бажари лъугьин;

- мацIалъул бечелъи бичIчIи ва щулияб гьоркьоблъи гьабизе гьелдаса пайда босизе бажари;

- хурхен гьабиялъул батIи-батIиял масъалаби тIуразариялъе гIоло каламалъул ва мацIалъул алатал хIалтIизаризе щвалде щун лъай;

Предметиял хIасилал:

Рахьдал мацIалъул курс лъазабулаго, лъабабилеб классалъул цIалдохъаби ругьунлъула:

- авар мацIалъе хасиятал гьаркьал (хIарпал): *хl, гь, кь, къ, тl* ва гь. ц., гьединго геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал къосинчIого ритIун рахъизе ва гьел гъорлъ ругел рагIаби, предложениял, гъалатI биччачIого, чвахун цIализе;

- рагІаби, предложениял, 40–50 рагІи бугел текстал, гъалатІал риччачІого, битІун хъвазе;

- рагІул фонетикияб разбор гъабизе: рагІаби слогазде рихxизе, ударение бугелги гьечІелги слогал ратІа рахъизе, рагьарал ва рагьукъал хІарпал ратизе, рагІулъ гьезул къадар чІезабизе;

- рагІул гІуцІиялъул разбор гьабизе (кьибил, аслу, суффикс, ахир ратІа рахъи);

- батІи-батІиял каламалъул бутІабазул кьибил цоял рагІаби тІаса рищизе;

- каламалъул бутІаби ва гьезул грамматикиял гІаламатал рихьизаризе;

- предметиял цІаразул гІемерлъул форма лъугьинабизе;

- предметиял цІарал падежазде сверизаризе;

- предметияб цІаралъул жинсалда ва формаялда рекъон прилагательноял жинсазде ва цолъул ва гІемерлъул формаялде хисизе;

- къадаралъул ва иргадул рикІкІенал цоцаздаса ратІа рахъизе ва гьел битІун хъвайзе;

- глаголал заманабазде хисизе;

- текстазулъ синонимал ва антонимал ралагьизе ва хІалтІизаризе (терминал чара гьечІого лъазе кколаро);

- предложениялда жаниб суалаздалъун рагІабазда гьоркьоб бухьен чІезабизе, рагІабазул дандраял ратизе;

- предложениязул синтаксисияб разбор гьабизе (Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениязул тайпаби рихьизаризе, бетІерал ва бетІерал гурел членал ратІа рахъизе, суалазул кумекалдалъун гьезда гьоркьоб бухьен чІезабизе, гІадатаб тІибитІараб ва кІиго предложениялдасан гІуцІараб жубараб предложение бихьизабизе);

- предложениялъул интонация цІунизе;

- текст бутІабазде биххизе, магІна бугеб тексталъул бутІа цІияб мухъидаса хъвазе;

- тексталъулъ предложениязда гьоркьоб бухьен чІезабизе;

- темаялда мугъги чIван, тексталъе цIар лъезе, тексталъул аслияб пикру загьир гьабизе;

- рагIабазул дандраялъулъ аслиябги нахъбилълъарабги рагIи батизе;

- киназго цадахъ гIуцIараб планалда рекъон ругьунлъиялъул изложение хъвазе;

- тексталъул тайпа бихьизабизе, ай хабариял, сипатиял ва пикриял текстал цоцаздаса ратIа рахъизе;

- цебекунго хIадурлъиги гьабун, тIабигIаталъухъ халкквеялъул хIакъалъулъ, сюжетияб сураталда тIаса сочинение хъвазе;

- лъилниги, сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун, ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, текст гIуцIизе.

IV класс (68 сагIат)

Лъабабилеб классалда малъараб материал такрар гьаби

Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Геминатал. Лабиалиял гьаркьал. *Е,ё,ю,я* хIарпал. *Й* гьаракь ва хIарп. *Щ, Ш* рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. *Ъ* гьаракь ва хIарп. *Ь* хIарп.

РагIул гIуцIи (кьибил, ахир, аслу ва суффикс). Кьибил цоял рагIаби. РагIул аслуялъулъ кколел рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял.

Каламалъул бутIаби. Каламалъул бутIаби хIисабалда предметиял цIаразул, прилагательноязул, глаголазул гIаламатал гIаммлъизари: гIаммаб магIна, суалал, гьезул хисуларел ва хисулел категориял, предложениялъулъ гьез тIубалеб хъулухъ.

Каламалъул бутIа хIисабалда предложение. Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениялъул тайпаби. Предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби. Предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членал. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен. РагIабазул дандрай.

Текст. Тексталъул тайпаби. Тексталъул тема ва аслияб пикру загьир

гьаби. Текталда цIар лъей. Текстальул бутIаби ва гьезда гьоркьоб бугеб бухьен.

Предложение. Предложениялъул тайпа цоял членал.

Предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членал (гIаммаб бичIчIи). Предложениялъул тайпа цоял членал (гIаммаб баян). Тайпа цоял членал союзазул кумекалдалъунги ва союз гьечIогоги цолъизари. Тайпа цоял членалгун предложениял гIуцIизе ва гьел битIун цIализе ругьун гьари. Тайпа цоял членазулъ лъалхъул ишараби. Союзазул кумекалдалъунги ва союз гьечIогоги цолъизарурал тайпа цоял членалгун гIадатал предложениял ва журарал предложениял цоцазда дандекквей.

Текст

Тексталъул хIакъалъулъ щварал баянал гIаммлъизари: тексталъул тема ва гьелъулъ аслияб пикру загьир гьаби, тексталда цIар лъей, тексталъул гIуцIи ва гьезда гьоркьоб бугеб бухьен, тексталъул план гIуцIи.

Каламалъул бутIаби

Предметияб цIар

Цолъул формаялда предметиял цIарал падежазде свери. Предметиял цIарал падежазде свериялъул тайпаби: I свери, II свери, III свери.

ГIадатал падежал: *аслияб падеж, актив падеж, хаслъул падеж, кьовул падеж.* Гьезул ахиразул битIунхъвай.

БакIалъул падежал.[11] Гьезул ахиразул битIунхъвай.

ГIемерлъул формаялда предметиял цIарал падежазде свери.

Прилагательное

[11] БакIалъул падежазулгун, жидеда цIарал абичIого, практикияб къагIидаялъ лъай-хъвай гьабула.

Прилагательноялъул лексикияб магIна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ.

Прилагательное жинсалъулъ, цолъул ва гIемерлъул формаялъулъ хиси.

Предметияб цIарлъун хIалтIизарурал прилагательноял падежазде свери.

Прилагательноязул битIунхъвай.

ЦIарубакI

Каламалъул бутIа хIисабалда цIарубакI. ТIоцебесеб, кIиабилеб ва лъабабилеб гьумералъул цIарубакIал. ЦIарубакIал каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъи.

Гьумералъул цIарубакIал падежазде свери. ЦIарубакIазул битIунхъвай.

Глагол

Каламалъул бутIа хIисабалда глагол: глаголалъул лексикияб магIна, глаголазул суалал. Глаголияб цIар. Глаголалъул байбихьул (мурадияб) форма. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголал, жинсиял глаголал жинсгун цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. Глаголал заманабазде хиси: араб, бачIунеб ва гIахьалаб заманалъул гIадатал глаголал; араб, бачIунеб ва гьанже заманалъул составиял глаголал. Глаголазул битIунхъвай.

Наречие[12]

Каламалъул бутIа хIисабалда наречие. Гьелъул лексикияб магIна ва суалал. Наречиял каламалъулъ хIалтIизари. Каламалъулъ гIемер хIалтIизарулел наречиязул битIунхъвай.

Словарияб хIалтIи[13]

[12] Наречиязулгун цIалдохъабаз, учебникалдаса яги жидецаго гIуцIарал текстазул анализ гьабулаго, практикияб къагIидаялъ лъай-хъвай гьабула. Гьелда тIаса щвараб лъаялъул даражаялъул хал гьабуларо.

[13] Словариял хIалтIаби тIолго лъагIалида жанир гьарула.

Каламалъулъ битIараб ва хъвалсараб магIнаялъул рагIаби, синонимал ва антонимал хIалтIизари.

Текст. Бухьараб калам цебетIезаби[14]

Текст ва гьелъул аслияб пикру загьир гьаби. Тексталда цIар лъей. Хабарияб, сипатияб ва пикрияб тексталъул гIуцIи.

Киназго цадахъ ялъуни жалго ургъун, гIуцIараб планалда рекъон, сипат-сурат гъорлъе ккезабун ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, изложение хъвазе лъай. Сураталдасан хабарияб сочинение, хъвазе лъай. Цо лъилниги яги сундулниги хIакъалъулъ, сипат-сурат гъорлъе ккезабун ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, сочинение хъвазе лъай.

Текст гIуцIулаго, эпитетаздаса, метафораздаса, дандекквеяздаса, олицетворенияздаса, гьединго синонимаздаса, антонимаздаса ва гь.ц. пайда боси.

ЛъагIалида жаниб малъараб материал лъазаби

Предложениялъул хIакъалъулъ щвараб лъай гIаммлъизаби. Каламалъул бутIаби хIисабалда текст ва предложение. Каламалъул бутIаби.

Берцинго хъвай

Берцинго хъваялъе ва хатI къачIаялъе программаялда хасаб заман бихьизабун гьечIониги, цересел классаздаго гIадин, гьанибги берцин хъваялде ва хатI къачIаялде кидагосеб кIвар кьела.

БитIун хъвазе захIматал рагIаби: бакъанигIуж, бакIа-бахари, бакъдебусс, бекIкIи, БецIкъварилъи, Сулахъ гIор, ГIарахъ-мегIер, волейбол, ворта-хъети, вуцIцIухIун, гъадибусен, бадиса-бадибе, кIалагъоркье,

[14] Калам гIуцIизе ругьун гьариялъул хIалтIаби тIолго цIалул соналда жанир тIоритIула. Ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял тIоритIизе, хасал дарсазе литературияб цIалиялъе бихьизабураб заманалдаса ичIго сагIат кьун буго.

махсароде, рекIетIа, гьанжего-гьанже, гьанамахI, гьитIинкилищ, гьоркьобакI, гIалагъважа, гIамалквеш, гIамалберцин, гIоркIкIен, гIурччинхер, жура-гъуран, тIадерахъи, малъухъе, дандерижи, захIмалъи, инжилъи, комбайн, экскурсия, шофер, кIийида, ункъида, лъаб-лъабккун.

Курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Напсиял хIасилал:

- школалдехун ва цIалиялдехун бугеб бербалагьи цIикIкIинаби;
- мугIалимасул, цадахъ цIалулел гьалмагъзабазул ва эбел-инсул рахъалъан щвараб къиматги хIисабалде босун, жинца жиндиего къимат кьезе бажари;
- инсанасул напсалъул лъикIаб хасиятги обществоялда гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб рахъ лъалеблъиги бихьизабулел кIвар ва магIна бугел мурадал цере лъей.

Метапредметиял хIасилал:

- рахьдал мацI гъваридго лъазабиялдалъун сверухъ тIабигIаталда нахъгIунтIи;
- цо сундулниги анализ гьабизеги, гьеб гIаммлъизабизеги, тIелазде бикьизеги, релълъаралда дандекквезеги, гьелъулъ къваригIараб жо балагьизеги, гьеб хисизеги бугеб бажари лъугьин;
- информациялъулаб культураялда бухьарал (ай цIалиялъул, хъвадариялъул, цIалул тIехьгун хIалтIиялъул) бажариял куцай;
- цо сундулниги план гьабизе, гьелда хадуб хал кквезе, гьелъие къимат кьезе, мухIканго мурад лъезе, гъалатIал ритIизаризе бугеб бажари лъугьин;
- мацIалъул бечелъи бичIчIи ва щулияб гьоркьоблъи гьабизе гьелдаса пайда босизе бажари;
- хурхен гьабиялъул батIи-батIиял масъалаби тIуразариялъе гIоло каламалъул ва мацIалъул алатал хIалтIизаризе щвалде щун лъай;

Предметиял хIасилал:

Рахьдал мацIалъул курс лъазабулаго,ункъабилеб классалъул цIалдохъаби ругьунлъула:

- лъазарурал каламалъул бутIабазул гIаламатал рихьизаризе;

- предложениялъул тайпа цоял членазул гIаламатал рихьизаризе;

- гъалатIал риччачIого, малъарал битIунхъваялъул къагIида-биги цIунун, 60–70 рагIи бугеб диктант хъвазе;

- геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругьел рагIабазул фонетикияб разбор гьабизе;

- рагIул гIуцIиялъул разбор гьабизе (рагIулъ кьибил, суффикс, аслу ва ахир бихьизабизе);

- рагIул морфологияб разбор гьабизе (предметияб цIаралъул байбихьул форма, жинс, цолъул ва гIемерлъул форма, падеж; прилагательноялъул жинс, цолъул ва гIемерлъул форма; глаголалъул байбихьул (мурадияб) форма, заман, цолъул ва гIемерлъул форма, жинсиял глаголазул жинс бихьизабизе);

- предложениязул синтаксисияб разбор гьабизе (предложениялъул тайпа чIезабизе, бетIерал членал рихьизаризе, суалаздалъун бетIерал членаздаги бетIерал гурел членаздаги гьоркьоб бухьен чIезабизе);

- тайпа цоял членалгун предложениял каламалъулъ хIалтIизаризе;

- тексталъул тема чIезабизе ва гьелъул аслияб пикру загьир гьабизе;

- тексталда цIар лъезе;

- тексталъул план гIуцIизе;

- хабарияб, сипатияб ва пикрияб текстал ратIарахъизе ва гьел каламалъулъ хIалтIизаризе;

- лъилниги, сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, изложение хъвазе;

- лъилниги, сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун, сочинение хъвазе;

- кIалзул ва хъвавул каламалъулъ хабарияб, суалияб, тIалабияб ва ахIул

предложениял ратIарахъизе ва гьездаса пайда босизе;

- тIиритIарал предложениял, тайпа цоял членалгун предложениял ва журарал предложениял цоцаздаса ратIарахъизе ва каламалъулъ битIун хIалтIизаризе.

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

Хъвай-цIали малъи (135 сагIат, анкьида жаниб 5 сагIат)

ХIадурлъиялъул заман (24 сагIат)

ЦIализе малъи (12 сагIат)

Дарс	Тема	Темаялъе баян	Гьаризе кколел хIалтIабазул тайпаби
1	**«Азбука» - тIо-цебесеб цIалул тIехь.**	Азбукаялъул шартIиял ишараби ва цIалул тIехьалъул бутIаби (тIехьалъул мужалат, титулалъулаб гьумер, суратал, форзац). Дарсида хьвада-чIвадиялъул къагIидаби. ЦIалул тIехьгун хIалтIулел къагIидаби.	Азбукаялъул гIуцIи лъазабизе. ЦIалул тIехьалъул бутIаби (тIехьалъул мужалат, титулалъулаб гьумер, суратал, форзац) рихьизаризе ва абизе. Азбукаялъул шартIиял ишараби абизе, щибаб ищараялъул магIна баян гьабизе, Азбукагун хIалтIулаго, гьезул бугеб кIваралъул бицине. ЦIалул тIехь кин битIун хIалтIизабизе кколебали бицине: цIодорго тIехь рагьизе, къваригIараб гьумер батизе, гьеб сукIине биччачIого, чIоло лъун, батIа гьабизе ва гь.ц. Дарсида хьвада-чIвадиялъул къагIидабазда тIаса мугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе ва цIалул хIалтIулъ гьел къагIидаби дурусго цIунизе (битIун гIодор чIезе, жаваб кьелалде цебе квер борхизе; жаваб кьолаго, тIаде рахъизе, гьаракь борхун ва мухIканго жаваб кьезе, мугIалимасухъ гIенеккизе ва гьесул тIадкъаял тIуразе, гьалмагъзабазул жавабазухъ

			гIенеккизе).
2	**Калам. КIалзул ва хъвавул калам.**	Дарсида хьвада-чIвадиялъул къагIидаби. Каламалъул этикет: салам кьей, къо-мех лъикI гьаби, тIаса лъугьин, баркала кьей, гьари. Инсанасул гIумруялда жаниб лъаялъул бугеб кIвар.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Каламалъул хIакъалъулъ гIаммаб бичIчIи кьезе. Практикияб къагIидаялъ кIалзул каламалдаги хъвавул каламалдаги гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабизе. Сюжетияб сураталда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Каламалъул этикет цIунизе. Цогидал цIалдохъабазухъ кIвар кьун гIенеккизе. МугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе. Школалда жиндирго рекIее лъугьараб асаралъул хIакъалъулъ гьалмагъзабазда бицине; кIвар кьун, гьоркьоса къотIичIого, гьалмагъзабазухъ гIенеккизе, цо сунданиги тIасан жиндирго пикру загьир гьабизе. Суратазда тIасан хабар гIуцIизе.
3	**Предложение.**	Дарсида хьвада-чIвадиялъул къагIидаби. Группаялъулъ хIалтIулел къагIидаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Предложениялъул хIакъалъулъ гIаммаб бичIчIи кьезе. Каламалъулъ предложениял рихьизаризе. Каламалъулъ предложениязул

			къадар чIезабизе. Сюжетияб сураталда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Каламалъул этикет цIунизе. Цогидал цIалдохъабазухъ кIвар кьун гIенеккизе. МугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе. Школалда жиндирго рекIее лъугьараб асаралъул хIакъалъулъ гьалмагъзабазда бицине; кIвар кьун, гьоркьоса къотIичIого, гьалмагъзабазухъ гIенеккизе, цо сунданиги тIасан жиндирго пикру загьир гьабизе. Суратазда тIасан хабар гIуцIизе.
4	**Предложение ва рагIи.**	Предложение рагIабазде бихxи. РагIудаги предложениялдаги гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизаби. РагIул магIна. Предложениялъул гIуцIиялъулъ рагIул графикияб сипат бихьизаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Сураталдасан хабар бицине. Предложение рагIабазде бихxизе. РагIул магIна бичIчIизе. Предложениялъулъ рагIабазул къадар чIезабизе. Предложениялдаса рагIаби, ратIа гьарун, росизе. ГIадатал предложениял гIуцIизе ва схемабаздалъун гьел рихьизаризе. Кьурал схемабазда рекъон предложениял гIуцIизе. Схемазда рекъон предложениял «цIализе». АхIул интонациялдалъун предложениял абизе. АхIул предложениялъул ахиралда ахIул

			ишара лъолеблъи баян гьабизе. Сюжетияб сураталда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Жидеца тIубалеб хъулухъалде балагьун, предложение ва рагIи цоцаздаса ратIарахъизе (МугIалимасул кумекалдалъун гьадинаб хIасил гьабула: предложениялъ нилъер пикру загьир гьабула, цо сундулниги, лъилниги хIакъалъулъ бицуна; рагIабаз сундулниги цIарал абула). Предметал тIелазде рикьизе, предметазул тIелал цо рагIудалъун абизе.
5	**Слог**	Слог абиялъул рахъалъ мацIалъул бищунго гьитIинаб бутIа хIисабалда. РагIаби слогазде риххи. РагIабазулъ слогазул къадар чIезаби. Слогазде биххараб рагIи схемаялдалъун бихьизаби. Сюжетиял суратазда тIасан кIудиял гьечIел харбал гIуцIи.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Сураталдасан хабар бицине. РагIаби слогалккун абизе. РагIаби слогазде рикьизе. Схемаялъул кумекалдалъун рагIул модель гьабизе. Цо чIванкъотIарал слогаздасан гIуцIарал рагIабазул мисалал рачине. Предметал рихьизарулел рагIабазул слогазул гIуцIи чIезабизе. Сураталдасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Предметал тIелазде рикьизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца

			гьабураб хIалтIуе къимат лъезе.
6	**Каламалъулъ гьаркьал.**	Гьаркьалъул хIакъалъулъ бичIчIи. РатIатIурал гьаркьал битIун абизе ва битIун рагIизе ругьун гьари. Сюжетиял суратазда тIасан кIудиял гьечIел хабариял текстал гIуцIи.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Сверухъ тIабигIаталда рагIулел каламалъул гурел гьаркьазда хадуб халкквезе. Каламалъул гурел гьаркьазухъ гIенеккизе, гьел ратIарахъизе. Каламалъул ва каламалъул гурел гьаркьал практикияб къагIидаялъ цоцаздаса ратIарахъизе. «Гьаркьал нилъеца абула ва нилъеда рагIула» абураб палхIасил гьабизе. РатIатIурал гьаркьал абизе ва гьезухъ гIенеккизе. Сураталдасан хабар гIуцIизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат лъезе.
7	**РагIабазулъ гьаркьал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал.**	РагIулъ гьаракь бихьизаби. РагIул гьаркьилаб анализ. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва гьезул хаслъи. Рагьарал гьаркьаз слог лъугьинабулеблъи бихьизаби. РагIул гьаркьазул гIуцIиялъул модель гьаби. Сюжетиял суратазда тIасан кIудиял гьечIел	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. МугIалимасул кумекалдалъун рагIулъ гьаракь бихьизабизе. РагIул гьаркьилаб анализ гьабизе: слогазул къадар чIезабизе, рагIулъ ва щибаб слогалъулъ гьаркьазул къадарги гьезул тартибги чIезабизе, рагIулъ тартибалда гьаркьал рихьизаризе ва абизе. Къураб гьаракь гьорлъ бугеб рагIи каламалъулъ чIезабизе ва

		хабарияд текстал гIуцIи.	жиндирго мисалал рачине. Сураталдасан хабар гIуцIизе. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал абулеб къагIидаялда хадуб хал кквезе, гьезда гьоркьоб бугеб батIалъи баян гьабизе. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хаслъаби рихьизаризе. Схемабазда рагьарал ва рагьукъал гьаркьал рихьизарулел къагIидаби лъазе. Рагьараб гьаракьалъ слог лъугьинабулеблъи бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат лъезе.
8	**Слогалъулъ гьаркьал цоцалъ журай.**	РагIабазулъ рагьукъаб ва рагьараб гьаркьал цоцалъ журараб бакIги гьезда хадуб бачIунеб рагьукъаб гьаракьги бихьизаби. Рагьукъаб ва рагьараб гьаркьал цоцалъ жураараб слогалъул схема. Рагьукъаб ва рагьараб гьаркьаздасанги, кIиябго рахъалъ рагьукъал гьаркьаздасанги гIуцIараб слогалъул моделалда тIад хIалтIи. Сюжетиял сулатазда тIасан	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал цоцаздаса ратIарахъизе, гьезул аслияб гIаламатал абизе. РагIабазулъ рагьукъал ва рагьарал гьаркьаздасанги, кIиябго рахъалъ рагьукъал гьаркьаздасанги гIуцIарал слогал ратIа гьари. Рагьукъал ва рагьарал гьаркьаздасанги, кIиябго рахъалъ рагьукъал гьаркьаздасанги гIуцIарал слогазул схемаби ратIарахъизе, рагIи лъугьинабулаго гьездаса пайда босизе. Суратазде ва схемабазде мугъги чIван, предложениял

		кIудиял гьечIел хабариял текстал гIуцIи.	гIуцIизе. РагIулъ слогазул къадар ва гьезул тартиб чIезабизе, щибаб слог халат бахъун абизе. Кьураб схемаялъе рагIаби тIаса рищизе. Сюжетияб сураталдасан кьурал суалазе жавабал кьезе. Сураталда тIасан цоцазе суалал кьезе, гьалмагъас лъурал суалазе жавабал кьезе, гьалмагъасухъ гIенеккизе ва гьесул жавабазе къимат кьезе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат лъезе.
9	**Рагьараб гьаракь [а].** ***А, а*** **хIарпал.**	[А] гьаракь абиялъул хаслъаби. [А] гьаракьалъул хасал гIаламатал. [А] гьаракь бихьизабулел ишараби: *А, а.* Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал. КIудиял ва гьитIинал хIарпал. Сюжетиял суратазда тIасан кIудиял гьечIел хабариял текстал гIуцIи. Халкъиял ва литературиял маргьаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Сюжетияб сураталда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. [А] гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. РагIул схемаялда-моделалда ва сюжетияб сураталда мугъ чIвалаго, слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [а] гьаракь батIа гьабизе. Гьеб гьаракь абиялъул хаслъабазда хадуб халкквезе. Таблицаялде мугъги чIван, батIа гьабураб гьаркьие характеристика кьезе. [А] гьаракь рагьараб букIин хIужжабаздалъун

			чIезабизе. Абулел рагIабазулъ [а] гьаракь рагIизе, рагIулъ гьелъ ккураб бакI бихьизабизе. РагIул бетIералда, гьоркьоб ва ахиралда [а] гьаракь бугел рагIабазул мисалал рачине. КIудияб ва гьитIинаб, басмаялъулал ва хъвавул *А, а* хIарпал лъазе, цоцазда дандекквезе ва цоцаздаса ратIарахъизе. [А] гьаркьидаги гьеб бихьизабулеб хIарпалдаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе. Цин мугIалимас лъурал суалазул кумекалдалъун, хадуб, жалго жидедаго чIун, сюжетияб сураталдасан хабар гIуцIизе. АхIул интонациягун предложениял цIализе. ТIадкъаял тIуразарулаго, цадахъ хIалтIизе: тIадкъаязул анализ гьабизе, гьелъул мурад бихьизабизе, тIадкъаялъе лъураб суалалъе жаваб гьабизе, гъалатI битIизабизе, гьалмагъас кьолеб жавабалъухъ гIенеккизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат лъезе.
10	**Рагьараб гьаракь [о]. *О, о* хIарпал.**	Гьаракь абиялъул хаслъаби, гьелъул хасал гIаламатал. [О] гьаракь бихьизабулел	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. [О] гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ

		ишараби: *О, о.* Сюжетиял суратазда тIасан кIудиял гьечIел хабариял текстал гIуцIи.	гьабизе. РагIул схемаялда – моделалда ва сюжетияб суратталда мугъ чIвалаго, слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [о] гьаракь батIа гьабизе. Гьеб гьаракь абиялъул хаслъабазда хадуб халкквезе. Таблицаялде мугъги чIван, батIа гьабураб гьаркьие характеристика кьезе. [О] гьаракь рагьараб букIин хIужжабаздалъун чIезабизе. РагIабазулъ [о] гьаракь гIенеккун батIа гьабизе, рагIулъ гьелъ ккураб бакI бихьизабизе. РагIул бетIералда, гьоркьоб ва ахиралда [о] гьаракь бугел рагIабазул мисалал рачине. КIудияб ва гьитIинаб, басмаялъулал ва хъвавул *О, о* хIарпал лъазе, цоцазда дандекквезе ва цоцаздаса ратIарахъизе. *О, о* хIарпалгун тексталъулъ рагIаби ратизе. [О] гьаркьидаги гьеб бихьизабулеб хIарпалдаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе. Сюжетияб суратталдасан хабар гIуцIизе. АхIул интонациягун предложение цIализе. ТIадкъаял тIуразарулаго, цадахъ хIалтIизе: сюжетиял суратазулъ жидер цIаразулъ [о] гьаракь бугел

			предметал ратизе, иргадал гьел рагIаби абизе, цадахъ гьабураб хIалтIул хIасилалъе къимат кьезе. «ЦIалул дарсида щиб дуда лъараб?» абураб суалалъе жаваб кьолаго, мугIалимасул нухмалъиялда гъорлъ лъазабураб материал гIаммлъизабизе.
11	**Рагьараб гьаракь [и]. *И, и* хIарпал.**	Гьаракь абиялъул хаслъаби, гьелъул хасал гIаламатал. РагIабазул магIнаялда хадуб халкквезе. [О] гьаракь бихьизабулел ишараби: *О, о.* Сюжетиял суратазда тIасан кIудиял гьечIел хабариял текстал гIуцIи.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. [И] гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. РагIул схемаялда – моделалда ва сюжетияб сураталда мугъ чIвалаго, слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [и] гьаракь батIа гьабизе. Гьеб гьаракь абиялъул хаслъабазда хадуб халкквезе. Таблицаялде мугъги чIван, батIа гьабураб гьаркьие характеристика кьезе. [И] гьаракь рагьараб букIин хIужжабаздалъун чIезабизе. РагIабазулъ [и] гьаракь гIенеккун батIа гьабизе, рагIулъ гьелъ ккураб бакI бихьизабизе. РагIул бетIералда, гьоркьоб ва ахиралда [и] гьаракь бугел рагIабазул мисалал рачине. КIудияб ва гьитIинаб, басмаялъулал ва хъвавул *И, и* хIарпал лъазе, цоцазда дандекквезе ва цоцаздаса

			ратIарахъизе. *И, и* хIарпалгун тексталъулъ рагIаби ратизе. [И] гъаркьидаги гьеб бихьизабулеб хIарпалдаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе. Сюжетияб суратталдасан хабар гIуцIизе. Жиндирго бищунго лъикIав гьалмагъасул, гьесулгун бугеб гьоркьоблъиялъул хIакъалъулъ бицине. «Гъудуллъи, гъудул-гьалмагълъи» абурал рагIабазул магIна баян гьабизе. **И** хIарпгун рагIиги гъорлъе ккезабун, предложение гIуцIизе. Предметиял суратазда цIарал абизе. Группаялъулъ хIалтIизе: иргадал жавабал кьезе, рагIаби мухIканго абизе, цогидас кьолеб жавабалъухъ кIвар кьун гIенеккизе, жавабал ритIун кьун ругищали хал гьабизе.
12	**Рагьараб гьаракь [у].** ***У, у*** **хIарпал.**	Гьаракь абиялъул хаслъаби, гьелъул хасал гIаламатал. [У] гьаракь бихьизабулел ишараби: *У, у.* [А], [и] [о] рагьарал гьаркьал такрар гьаризе. Сюжетияб суратталда тIасан кIудияб гьечIеб хабарияб текст гIуцIи.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Сюжетияб суратталда тIасан хабар гIуцIизе. [У] гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. РагIул схемаялда – моделалда ва предметияб суратталда мугъ чIвалаго, слогалъулабгин

			гьаркьилаб анализалдалъун [и] гьаракь батIа гьабизе. Гьеб гьаракь абиялъул хаслъабазда хадуб халкквезе. Таблицаялде мугъги чIван, батIа гьабураб гьаркьие характеристика кьезе. [У] гьаракь рагьараб букIин хIужжабаздалъун чIезабизе. РагIабазулъ [и] гьаракь гIенеккун батIа гьабизе, рагIулъ гьелъ ккураб бакI бихьизабизе. РагIул бетIералда, гьоркьоб ва ахиралда [у] гьаракь бугел рагIабазул мисалал рачине. КIудияб ва гьитIинаб, басмаялъулал ва хъвавул *У, у* хIарпал лъазе, цоцазда дандекквезе ва цоцаздаса ратIа рахъизе. *У, у* хIарпалгун тексталъулъ рагIаби ратизе. [У] гьаркьидаги гьеб бихьизабулеб хIарпалдаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе. РагIабазул схемаби предметиял суратазда рухьине. Лъазарурал рагьарал гьаркьазе характеристика кьезе. Группаялъулъ хIалтIи: тIадкъай тIубазабизе цебе лъураб мурад цадахъго чIезабизе, иргадал рагIаби абизе, цогидаз кьурал жавабазе къимат кьезе, «Кинав чи кколев жигарав цIалдохъан? Нужеда гьоркьоб жигарав

			цIалдохъалин лъида абизе бегьулеб?» абурал суалазе жаваб кьезе. Жигарав цIалдохъанасул гIаламатал абизе. «ХIарпазул ленталда» лъазабураб хIарпалъул бакI чIезабизе.

Хъвазе малъи (12 сагIат)

Дарс	Тема	Темаялъе баян	Гьаризе кколел хIалтIабазул тайпаби
1	**Берцинхъваялъул тIоцебесеб тетрадь**	Берцинхъваялъул тетрадалъул бутIаби: тетрадалъул мужалат ва тIанчил гъумер. Нилъер хъвай-хъвагIай цебетIеялъул тарих (къокъго). Ручкаялъулгун лъай-хъвай гьаби ва хъвадарулаго гьеб кколеб куц бихьизаби. Хъвадарулеб заманалда битIун гIодор чIезе лъай. Тетрадалда ругел мухъазулгун ва хIуччазулгун лъай-хъвай гьаби. ХIалтIулаб мухъ. ХIалтIулал мухъазул тIасиял ва гъоркьиял хIуччал. Хъвадариялъул гигиеналъул	Берцинхъваялъул тетрадалъул бугеб мурадалъул хIакъалъулъ мугIалимас кьурал суалазе жавабал кьезе. Берцинхъваялъул тетрадалда кьураб материалалда тIад хIалтIизе. Столалда тIад тетрадь битIун лъезе, хъвадарулеб заманалда битIун ручка кквезе. ТIеренал хIуччал рахъизе. ТIанкIаздалъун цIарал мухъал цIезаризе. Предметиял суратазул тIанкIаздалъун цIарал мухъазулъ хIарпазул бутIаби ратизе. Тетрадалда кьурал мисалазда рекъон графикиял элементал хъвазе: хIарпазул бутIаби (элементал) мухъида битIун лъезе, графикиял элементазда гъоркьоб букIине кколеб манзил цIунизе.

		къагIидаби. Хъвадаризе квер ругьун гьаби. ТIеренал хIуччал рахъиялъул тайпаби. ТIанкIаздалъун цIарал мухъал цIезари. ХIарпазул бутIаби (элементал) (хоноккараб гургинлъи, бащадаб хоноккараб гургинлъи, битIараб цо рахъалда балагьи бугеб къокъаб мухъ), накъищал хъвай.	
2	**ХIалтIулаб мухъ. ХIалтIулаб мухъалъул тIасияб ва гъоркьияб хIучч.**	Хъвадаризе квер ругьун гьаби. ТIеренал хIуччал рахъиялъул тайпаби. ТIанкIаздалъун цIарал мухъал цIезари. ХIарпазул бутIаби (элементал) (хоноккараб гургинлъи, бащадаб хоноккараб гургинлъи, битIараб цо рахъалда балагьи бугеб къокъаб мухъ), накъищал хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Столалда тIад тетрадь битIун лъезе. КъватIисеб сипаталда рекъон ручкаялъ предметазул суратал рахъине. Предметиял суратазул къватIисел сипатазулъ хIарпазул бутIаби (элементал) ратизе. ХIарпазул бутIаби (элементал) ручкаялъ рахъизе. Тетрадалда кьураб мисалалда рекъон графикиял элементал хъвазе: хIарпазул бутIаби (элементал) мухъида битIун

			лъезе, графикиял элементазда гьоркьоб букIине кколеб манзил ва гьезул гьетIи цIунизе. Мисалазда мугъги чIван, накъищал иргаялда рахъизе.
3	**Хоноккараб гургинлъи, бащадаб хоноккараб гургинлъи.**	Хъвадаризе квер ругьун гьаби. Хъвадарулаго гIодор чIолел къагIидаби. Тетрадалда ругел суратазе предложениял гIуцIи. Предложениялъул моделал. Сюжетиял суратазда тIеренал хIуччал цIай. ГIаммаб гIаламаталъул кьучIалда предметал тIелазде рикьи.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Столалда тIад тетрадь битIун лъезе. ТIадкъаял тIуразарулаго, хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. Хоноккарал гургинлъаби, ращадал хоноккарал гургинлъаби предметазул суратазулъ ратизе. КъватIисеб сипаталда рекъон ручкаялъ предметазул суратал рахъизе. Тетрадалъул гьумералда кьурал суратазда ругел предметазул цIарал абизе ва гьел тIелазде рикьизе. Тетрадалда кьурал суратазе предложениял гIуцIизе.
4	**Халатал ва къокъал гьетIарал хIуччал.**	Хъвадаризе квер ругьун гьаби. Хъвадарулаго гIодор чIолел къагIидаби лъазари. Сюжетиял суратазда тIеренал хIуччал цIай. Предметал	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Столалда тIад тетрадь битIун лъезе. ТIадкъаял тIуразарулаго, хъвадариялъул гигиеналъулал

		рагIудалъун аби. ГIаммаб гIаламаталъул кьучIалда предметал тIелазде рикьи.	къагIидабаздаса пайда босизе. Сюжетиял суратазда тIеренал хIуччал цIазе. Тетрадалда кьурал сюжетиял суратазда тIасан харбал гIуцIизе. Мисалазде балагьун, халатал ва къокъал гьетIарал хIуччал ритIун рахъизе. ХIуччал рахъулаго, букIине кколеб гьетIиги гьел хIуччазда гьоркьоб къваригIараб манзилги цIунизе.
5	**КвегIаб рахъалъ гьоркьан кIичIизабураб халатаб гьетIараб хIучч. Кваранаб рахъалъ гьоркьан кIичIизабураб къокъаб гьетIараб хIучч.**	Хъвадарулаго гIодор чIолел къагIидаби цIуни. Предметиял суратазда тIеренал хIуччал цIай. Тетрадалда ругел предметал рихьизарулел рагIабазул слогалъулаб анализ гьаби. Сюжетиял суратаздасан харбал гIуцIи.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Столалда тIад тетрадь битIун лъезе. ТIадкъаял тIуразарулаго, хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. КъватIисеб сипаталда рекъон предметазул суратал рахъизе. Сураталда кьурал схемабазе дандекколел предметал ратизе. КвегIаб рахъалъ гьоркьан кIичIизабураб халатаб гьетIараб хIучч бахъизе. Кваранаб рахъалъ гьоркьан кIичIизабураб къокъаб гьетIараб хIучч бахъизе. Тетрадалда кьурал суратаздасан харбал гIуцIизе.
6	**КвегIаб рахъалъ**	Хъвадарулаго гIодор	Дарсида цебе лъураб цIалул

	тIасан кIичIизабураб къокъаб гьетIараб хIучч. Кваранаб рахъалъ гъоркьан кIичIизабураб халатаб гьетIараб хIучч.	чIолел къагIидаби цIуни. Предметиял суратазда тIеренал хIуччал цIай. Суратаздасан харбал гIуцIи.	масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Столалда тIад тетрадь битIун лъезе. ТIадкъаял тIуразарулаго, хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. КъватIисеб сипаталда рекъон предметазул суратал рахъизе. Сураталда кьурал схемабазе дандекколел предметал ратизе, КвегIаб рахъалъ тIасан кIичIизабураб къокъаб гьетIараб хIучч бахъизе. Кваранаб рахъалъ гъоркьан кIичIизабураб халатаб гьетIараб хIучч бахъизе. Тетрадалда кьурал суратаздасан харбал гIуцIизе.
7	**КвегIаб рахъалъ тIасан, кваранаб рахъалъ гъоркьан кIичIизарурал къокъал гьетIарал хIуччал. Гъоркьан ва тIасан кIичI барал гьетIарал хIуччал.**	Хъвадарулаго гIодор чIолел къагIидаби цIуни. РагIабазул слогалгин гьаркьилаб анализ. Предметиял суратазда тIеренал хIуччал цIай. Суратаздасан харбал гIуцIи.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Столалда тIад тетрадь битIун лъезе. ТIадкъаял тIуразарулаго, хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. КъватIисеб сипаталда рекъон предметазул суратал рахъизе. РагIабазул слогалгин гьаркьилаб анализ гьабизе. КвегIаб рахъалъ тIасан, кваранаб рахъалъ гъоркьан

			кIичIизарурал къокъал гьетIарал хIуччал рахъизе. Гъоркьан ва тIасан кIичI барал гьетIарал хIуччал рахъизе. Суратаздасан харбал гIуцIизе.
8	**Гъоркьан ва тIасан кIичI барал гьетIарал хIуччал. Бащадаб хоноккараб гургинлъи. Хоноккараб гургинлъи.**	Хъвадарулаго гIодор чIолел къагIидаби цIуни. РагIабазул слогалгин гьаркьилаб анализ. Предметиял суратазда тIеренал хIуччал цIай. Суратаздасан харбал гIуцIи.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Столалда тIад тетрадь битIун лъезе. ТIадкъаял тIуразарулаго, хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. КъватIисеб сипаталда рекъон графикиял элементазда, предметазда тIасан хIуччал цIазе. РагIабазул слогалгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Гъоркьан ва тIасан кIичI барал гьетIарал хIуччал рахъизе. Ращадал хоноккарал гургинлъаби, гьетIи, борхалъи ва цоцазда гьоркьоб букIине кколеб манзилги цIунун, рахъи. ХIалтIулаб мухъилъ хоноккарал гургинлъаби рахъизе. Суратаздасан харбал гIуцIизе.
9	**КIудияб ва гьитIинаб *А, а* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. [А] гьаракь гъорлъ бугел	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. БитIун гIодор чIезе, цIалул алатал хIалтIизаризе ва столалда терадь лъезе бугеб

		рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп.	бажари цебетIезабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. КIудияб хIарпалъулги гьитIинаб хIарпалъулги бутIаби (элементал) рихьизаризе. **А, а** хIарпалъул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **А, а** хIарпал батIи-батIияб материалалдаса гьаризе. **А, а** хIарпал мисалазда рекъон хъвазе. ХIарпалъул бутIаби роцадулъ рекъон ккезаризе. Тетрадалда хъварал **А, а** хIарпал мисалазда дандекквезе. Тетрадалда кьурал рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе, хъварал рагIаби схемабазда рухьине. Хасал цIарал битIун хъвазе.
10	**КIудияб ва гьитIинаб *О, о* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. [О] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. БитIун гIодор чIезе, цIалул алатал хIалтIизаризе ва столалда терадь лъезе бугеб бажари цебетIезабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе.

			КIудияб хIарпалъулги гьитIинаб хIарпалъулги бутIаби (элементал) рихьизаризе. **О, о** хIарпалъул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **О, о** хIарпал батIи-батIияб материалалдаса гьаризе. **О, о** хIарпал мисалазда рекъон хъвазе. ХIарпалъул бутIаби роцадулъ рекъон ккезаризе. Тетрадалда хъварал **О, о** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Тетрадалда кьурал рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе, хъварал рагIаби схемабазда рухьине.
11	**КIудияб ва гьитIинаб *И, и* хIарпал.**	Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. [И] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. [И] гьаракьгун рагIаби тIаса рищи ва хъвай. [И] гьаракьгун рагIабиги гъорлъе ккезарун, хабар гIуцIи.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. БитIун гIодор чIезе, цIалул алатал хIалтIизаризе ва столалда терадь лъезе бугеб бажари цебетIезабизе. Хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. КIудияб хIарпалъулги гьитIинаб хIарпалъулги бутIаби (элементал) рихьизаризе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе.

			И, и хIарпал батIи-батIияб материалалдаса гьаризе. **И, и** хIарпал мисалазда рекъон хъвазе. ХIарпалъул бутIаби роцадулъ рекъон ккезаризе. Тетрадалда хъварал **И, и** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Тетрадалда кьурал рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе, хъварал рагIаби схемабазда рухьине. РагIул бетIералда, гьоркьоб, ахиралда [и] гьаракь бугел рагIабазул мисалал рачине.
12	**КIудияб ва гьитIинаб *У, у* хIарпал.**	Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. [У] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. [У] гьаракьгун рагIаби тIаса рищи ва хъвай. [У] гьаракьгун рагIабиги гъорлъе ккезарун, предложениял гIуцIи. Лъазарурал гьаркьал ва хIарпал щула гьари. Цоцазе къимат кьей.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. БитIун гIодор чIезе, цIалул алатал хIалтIизаризе ва столалда терадь лъезе бугеб бажари цебетIезабизе. Хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. Лъазабулеб хIарпалъул мисалалъул анализ гьабизе, кIудияб хIарпалъулги гьитIинаб хIарпалъулги бутIаби (элементал) рихьизаризе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **У, у** хIарпазул бутIаби битIун абизе.

			У, у хIарпал батIи-батIияб материалалдаса гьаризе. Кьураб мисалалда рекъон **У, у** хIарпал хъвазе. ХIарпалъул бутIаби роцадулъ рекъон ккезаризе. Тетрадалда хъварал **У, у** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Тетрадалда кьурал рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе, хъварал рагIаби схемабазда рухьине. РагIул бетIералда, гьоркьоб, ахиралда [у] гьаракь бугел рагIабазул мисалал рачине. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.

Букварияб заман (111 сагIат)

ЦIализе малъи (56 сагIат)

1	**Рагьукъаб гьаракь [н].** ***Н, н*** **хIарпал.**	Рагьараб слогалъулъ рагьараб хIарпалъ тIубалеб хъулухъ. БитIараб слог цIалулеб куц. Интонацияги цIунун, предложениял цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. [Н] гьаракь гьорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [н] гьаракь батIа

			гьабизе, гьеб гьаракь абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе. Таблицаялде мугъги чIван, батIа гьабураб гьаракьалъе характеристика кьезе, гьеб гьаракь рагьукъаб букIин хIужжабаздалъун чIезабизе. [Н] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул мисалал рачине. КIудияб ва гьитIинаб, басмаялъулал ва хъвавул *Н, н* хIарпал лъазе, цоцада дандекквезе ва цоцадаса ратIарахъизе. [Н] гьаркьидаги гьеб бихьизабулеб хIарпалдаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе. РитIарал слогал цIализе. КъотI-къотIараб азбукаялъул харпаздасан ритIарал слогал гIуцIизе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. Интонацияги цIунун, предложениял цIализе. Хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хIалтIизабиялда хадуб халкквезе. «ХIарпазул ленталда» лъазабураб хIарпалъ ккураб бакI чIезабизе. Лъазарурал гьаркьаздаги гьез рихьизарулел хIарпаздаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе. Лъазарурал киналго гьаркьал дандекквезе ва тIелазде рикьизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе

			жавабал кьезе.
2	**Рагьукъаб гьаракь [м].** ***М, м*** **хIарпал.**	[М] гьаракьалъул артикуляциялъул хаслъи. Слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай слогалккун цIализе куцай). ЦIияб хIарп гъорлъ бугел слогал цIали. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби цIали, предложениял цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. [М] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [м] гьаракь батIа гьабизе, гьеб гьаракь абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе. Таблицаялде мугъги чIван, батIа гьабураб гьаракьалъе характеристика кьезе, гьеб гьаракь рагьукъаб букIин хIужжабаздалъун чIезабизе. КIудияб ва гьитIинаб, басмаялъулал ва хъвавул *М, м* хIарпал лъазе, цоцада дандекквезе ва цоцадаса ратIарахъизе. [М] гьаркьидаги гьеб бихьизабулеб хIарпалдаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе. КъотI-къотIараб азбукаялъул харпаздасан цIиял хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби гIуцIизе. [М] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул мисалал рачине. РитIарал слогал цIализе. РитIарал слогал гIуцIизе. ХIарпаздасан ва слогаздасан рагIаби гIуцIизе.

			Сюжетияб сураталда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Интонацияги цIунун, предложениял цIализе. Хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хIалтIизабиялда хадуб халкквезе. «ХIарпазул ленталда» лъазабураб хIарпалъ ккураб бакI чIезабизе. Лъазарурал гьаркьаздаги гьез рихьизарулел хIарпаздаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе. Лъазарурал киналго гьаркьал дандекквезе ва тIелазде рикьизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе. Дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
3	**Рагьукъаб гьаракь [л].** ***Л, л*** **хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). ЦIияб хIарп гьорлъ бугел слогал цIали. ЦIияб хIарп гьорлъ бугел рагIаби цIали, предложениял цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. [Л] гьаракь гьорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [л] гьаракь батIа гьабизе, гьеб гьаракь абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе. БатIагьабураб гьаракьалъе характеристика кьезе, гьеб гьаракь рагьукъаб букIин хIужжабаздалъун чIезабизе. [Л] гьаркьидаги гьеб

			бихьизабулел хIарпаздаги бугеб гьоркьоблъи чIезабизе. КъотI-къотIараб азбукаялъул харпаздасан цIиял хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби гIуцIизе. [Л] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул мисалал рачине. РитIарал слогал цIализе. РитIарал слогал гIуцIизе. ХIарпаздасан ва слогаздасан рагIаби гIуцIизе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. Хабаралда цIар лъезе. [Л] гьаракь гъорлъ бугел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Интонацияги цIунун, предложениял цIализе. Предложениялъулъ ругел рагIаби хисиялда хадуб халкквезе. Хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хIалтIизабиялда хадуб халкквезе. «ХIарпазул ленталда» лъазабураб хIарпалъ ккураб бакI чIезабизе. Лъазарурал гьаркьаздаги гьез рихьизарулел хIарпаздаги бугеб гьоркьоблъи чIезабизе. Лъазарурал киналго гьаркьал дандекквезе ва тIелазде рикьизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе. Дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
4	**Рагьукъаб гьаракь [б]. *Б, б***	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва

	хIарпал.	лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). ЦIияб хIарп гъорлъ бугел слогал цIали. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял цIали. ХIайваназул ва хурдузул суратал.	мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [б] гьаракь батIа гьабизе, гьеб гьаракь абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе. БатIагьабураб гьаракьалъе характеристика кьезе, гьеб гьаракь рагьукъаб букIин хIужжабаздалъун чIезабизе. [Б] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул мисалал рачине. [Б] гьаркьидаги гьеб бихьизабулел хIарпаздаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе. КъотI-къотIараб азбукаялъул харпаздасан цIиял хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби гIуцIизе. Жиделъ рагьаралги рагьукъалги гьаркьал цоцалъ журарал слогал ва цIияб хIарпгун рагIаби цIализе. Слог тIаде жубан рагIи лъугьинабизе. Жиделъ рагьаралги рагьукъалги гьаркьал цоцалъ журарал слогал ва церего лъазарурал хIарпал гъорлъ ругел рагIаби цIализе. Суратазда тIасан хабар гIуцIизе. Интонацияги цIунун, предложениял цIализе. Суратазда тIасан мугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе. Хурдузул ва хIайваназул суратазул цIарал абизе, гьезул хIакъалъулъ предложениял

			гIуцIизе. МугIалимасе ва цогидал цIалдохъабазе хIайваназул ва хурдузул хIакъалъулъ нахъгIунтIиялъулал суалал кьезе. Ребусазе жавабал ратизе. Предложениялъул авалалда ва хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвалеблъи бичIчIизабизе. **Щив? щий? лъица? лъил?** абурал рагIабиги гъорлъе ккезарун, цоцазе суалал кьезе, кIвар кьун цоцазухъ гIенеккизе, кьураб суалалъе бичIчIун ва мухIканго тIубараб жаваб гьабизе, цогидав цIалдохъанас кьураб жавабалъе хIалхъублъи биччачIого къимат кьезе.
5	**Рагьукъаб гьаракь [г]. *Г, г* хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). ЦIияб хIарп гъорлъ бугел слогал цIали. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял цIали. ХIайваназул, хIанчIазул ва хурдузул суратал.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [г] гьаракь батIа гьабизе, гьеб гьаракь абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе. БатIагьабураб гьаракьалъе характеристика кьезе, гьеб гьаракь рагьукъаб букIин хIужжабаздалъун чIезабизе. [Г] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул мисалал рачине. [Г] гьаркьидаги гьеб бихьизабулел хIарпаздаги бугеб гъоркьоблъи бихьизабизе. КъотI-къотIараб азбукаялъул

			харпаздасан цIиял хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби гIуцIизе. Жиделъ рагьаралги рагьукъалги гьаркьал цоцалъ журарал слогал ва цIияб хIарпгун рагIаби цIализе. Слог тIаде жубан рагIи лъугьинабизе. Жиделъ рагьаралги рагьукъалги гьаркьал цоцалъ журарал слогал ва церего лъазарурал хIарпал гъорлъ ругел рагIаби цIализе. Суратазда тIасан хабар гIуцIизе. Интонацияги цIунун, предложениял цIализе. Суратазда тIасан мугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе. Хурдузул, хIанчIазул ва хIайваназул суратазул цIарал абизе, гьезул хIакъалъулъ предложениял гIуцIизе. МугIалимасе ва цогидал цIалдохъабазе хIайваназул ва хурдузул хIакъалъулъ нахъгIунтIиялъулал суалал кьезе. Ребусазе жавабал ратизе. Предложениялъул аваралда ва хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвалеблъи бичIчIизабизе. Цоцазе суалал кьезе, кIвар кьун цоцазухъ гIенеккизе, кьураб суалалъе бичIчIун ва мухIканго тIубараб жаваб гьабизе, цогидав цIалдохъанас кьураб жавабалъе хIалхъублъи биччачIого къимат кьезе.

			«ХIарпазул ленталда» лъазабураб хIарпалъ ккураб бакI чIезабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе.
6	**Рагъукъаб гьаракь [р].** ***Р, р*** **хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). ЦIияб хIарп гъорлъ бугел слогал цIали. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял цIали. ЦIалдохъабазул парахатаб гIуж: цIали, тира-свери, хIаял. Каламалъул этикаялда тIад хIалтIи: салам кьей, къо-мех лъикI гьаби, баркала кьей, гьаригун хитIаб гьаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ цIиял гьаркьал ратIа гьари, гьезие характеристика кьезе, дандекквезе, хIарпаздалъун рихьизаризе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. КъотI-къотIараб азбукаялъул харпаздасан цIиял хIарпал гъорлъ ругел рагIаби гIуцIизе. «ХIарпазул ленталда» щибаб лъазабураб хIарпалъ ккураб бакIалъул анализ гьабизе. Гьез рихьизарулел гьаркьал абиялда хадуб халкквезе. МугIалимасул кумекалдалъун хIасил гьабизе: **а, и, у** хIарпаз бацIцIадаб гвангъараб гьаркьидалъун абулел ва абулаго кIалзул гьодорлъиялдасан унеб хIухьелалъе квекIенал ккоарел гьаркьал рихьизарула; **б, г, р** хIарпаз абулаго кIалзул гьодорлъиялдасан къватIибе унеб хIухьлада цере батIи-батIиял квекIенал дандчIвалел гьаркьал рихьизарула. Гьаркьал рукIуна рагьаралги рагъукъалги.

			Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. Хабаралда цIар лъезе. Слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [р] гьаракь батIа гьабизе, гьеб гьаракь абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе. [Р] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул мисалал рачине. Предметиял суратазда схемаби-моделал дандекколеблъи бихьизабизе. Предложениял ва слогал цIализе. РагIаби хисиялда хадуб халкквезе, жавабал кьезе, цогидаз кьурал жавабазухъ кIвар кьун гIенеккизе, гьезие хIалхъублъи биччачIого къимат кьезе. РагIабазул магIна баян гьабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе. Дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
7	**Рагьукъаб гьаракь [с]. *С, с* хIарпал.**	[С] гьаракьалъул артикуляциялъул хаслъи. ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). ЦIияб хIарп гъорлъ бугел слогал цIали. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ цIиял гьаркьал ратIа гьари, гьел абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьезие характеристика кьезе, дандекквезе, хIарпаздалъун рихьизаризе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар

			гIуцIизе. Хабаралда цIар лъезе. Слогалъулабгин гъаркьилаб анализалдалъун [с] гъаракь батIа гъабизе, гьеб гъаракь абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе. [С] гъаракь гъорлъ бугел рагIабазул мисалал рачине. Предложениял ва слогал цIализе. Ребусал чIвазе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI чIезабизе. Кьураб тIадкъаялъул мурад бичIчIизе, гьеб тIадкъай тIубазабулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизе.
8	**Рагьукъаб гъаракь [т]. *Т, т* хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). РагIабиккун цIализе байбихьи. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Предложениял цIалулаго интонация цIуни.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ цIиял гъаркьал ратIа гьари, гьел абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьезие характеристика кьезе, дандекквезе, хIарпаздалъун рихьизаризе, рагIабазулъ цIиял гъаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. Хабаралда цIар лъезе. Слогалъулабгин гъаркьилаб анализалдалъун [т] гъаракь батIа гъабизе, гьеб гъаракь абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе.

			[Т] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул мисалал рачине. Предметиял суратазда схемаби-моделал дандекколеблъи бихьизабизе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI чIезабизе. Кьураб тIадкъаялъул мурад бичIчIизе, гьеб тIадкъай тIубазабулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
9	**Рагьукъаб гьаракь [х].** ***Х, х*** **хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). РагIабиккун цIализе байбихьи. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ цIиял гьаркьал ратIа гьари, гьел абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьезие характеристика кьезе, дандекквезе, хIарпаздалъун рихьизаризе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. Хабаралда цIар лъезе. Слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун [х] гьаракь батIа гьабизе, гьеб гьаракь абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе. [Х] гьаракь гъорлъ бугел

			рагIабазул мисалал рачине. Предметиял суратазда схемаби-моделал дандекколеблъи бихьизабизе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI чIезабизе. РагIун текстал цIализе. Текстазул аслияб пикру загьир гьабизе. Кьураб тIадкъаялъул мурад бичIчIизе, гьеб тIадкъай тIубазабулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
10	**Рагьукъаб гьаракь [з].** ***З, з*** **хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). РагIабиккун цIализе байбихьи. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ [з] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI чIезабизе. Лъазарурал гьаркьал дандекквезе ва тIелазде рикьизе. Суратазда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Сураталда тIасан текст гIуцIизе.

			Текстал цIализе. Гьезул аслияб пикру загьир гьабизе. Кьураб тIадкъаялъул мурад бичIчIизе, гьеб тIадкъай тIубазабулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
11	**[Й] гьаракь. *Й, й* хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). РагIабиккун цIализе байбихьи. ЦIияб хIарп гьорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Куй* абураб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализги гьабун, [й] гьаракь бихьизабизе. РагIулъ [й] гьаракьалъ ккураб бакI чIезабизе. РагIаби гьезул ва схемаби-моделал дандекквезе. ХIасил гьабизе: **й** хIарпалъ рагьукъаб гьаракь бихьизабула ва слог лъугьинабула: *ха-йир, йи-го.* ЦIияб гьаракьалъе характеристика кьезе, гьеб хIарпалдалъун бихьизабизе. Лъазабураб хIарп гьорлъ бугел рагIаби цIализе. Текст цIализе. Тексталъул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Тексталда цIар лъезе. Тексталъул хIасил бицине.
12	**Рагьукъаб гьаракь [ж]. *Ж, ж* хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб

		цокIалго слогалккун цIализе куцай). РагIабиккун цIализе байбихьи. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали.	тIубазе. РагIабазулъ [ж] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI чIезабизе. Лъазарурал гьаркьал дандекквезе ва тIелазде рикьизе. Суратазда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Сураталда тIасан текст гIуцIизе. Текстал цIализе. Гьезул аслияб пикру загьир гьабизе. Кьураб тIадкъаялъул мурад бичIчIизе, гьеб тIадкъай тIубазабулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
13	**Рагьарал *Е, е* хIарпал**	РагIабазул бетIералда, бакьулъ ва ахиралда ***е*** хIарп. ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). РагIабиккун цIализе	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Егизе* абураб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе: слогазул къадар чIезабизе ва щибаб слогалъулъ гьаркьазул къадар бихьизабизе, *егизе* абураб

		байбихьи. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали.	рагIулъ лъабго слог бугилан хIасил гьабизе. РагIул схемаялъул анализ гьабизе. ТIоцебесеб **[йэ]** слог **е** хIарпалдалъун бихьизабизе. Гьеб **е** хIарпалъул хаслъи бихьизабизе (кIиго гьаракь бихьизаби). **Е** хIарпгун бугеб лъабабилеб слогалда хадуб халкквезе. МугIалимасул кумекалдалъун хIасил гьабизе: **[з]** гьаракьалда хадуб **[э]** гьаракь рагIула ва гьебги **е** хIарпалдалъун хъвала. КIудиял ва гьитIинал, хъвавул ва басмаялъул Е, е хIарпал лъазе, дандекквезе ва цоцаздаса ратIарахъизе. Хъварал рагIаби схемабазда-моделазда дандекквезе. Сюжетиял суратаздасан харбал гIуцIизе. Текстал рагIун цIализе. Гьезул аслияб пикру загьир гьабизе. Гьезда цIарал лъезе. Цоцазе кьурал жавабазухъ кIвар кьун гIенеккизе, кьураб тIадкъаялъул мурад бичIчIизе, тIадкъай тIубазабулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, цоцазе кьурал жавабазе къимат кьезе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
14	**Рагьукъаб гьаракь [к]. *К, к***	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва

	хIарпал.	лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). РагIабиккун цIализе байбихьи. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали.	мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ [к] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. КъотI-къотIараб азбукаялъул хIарпаздасан [к] гьаракь гъорлъ бугел слогал ва рагIаби гIуцIизе. РагIаби схемабазда-моделазда дандекквезе. Сюжетиял суратаздасан харбал гIуцIизе. Текстал рагIун цIализе. Гьезул аслияб пикру загьир гьабизе. Гьезда цIарал лъезе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
15	**Рагьукъаб гьаракь [ш].** ***Ш, ш*** **хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай).	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ [ш] гьаракь

		РагIабиккун цIализе байбихьи. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали.	бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. Текст рагIун цIализе. Тексталъул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
16	**Рагьукъаб гьаракь [щ].** ***Щ, щ*** **хIарпал.**	ЦокIалго слогалккун цIализе бугеб бажари лъугьинаби (ай цокIалго слогалккун цIализе куцай). РагIабиккун цIализе байбихьи. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ [щ] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. Текст рагIун цIализе. Тексталъул хIасилалда тIасан лъурал суалазе

		рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. Диалог.	жавабал кьезе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
17 – 18	**Рагьукъаб гьаракь [гI].** ***ГI, гI*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ [гI] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Г], [гI]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текстал рагIун цIализе, гьезулъ жидер бетIералда **гI** хIарп бугел рагIаби ратизе, цоял рагIабазул бетIералда кIудияб, цогидазул бетIералда гьитIинаб **гI** хIарп щай хIалтIизабун бугебали баян гьабизе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар

			гIуцIизе. Кицабазул магIна бицине. ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
19 – 20	**Рагьукъаб гьаракь [тI].** ***ТI, тI*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. РагIабазулъ [тI] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халккезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе, рагIабазулъ цIиял гьаркьал лъазе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Т], [тI]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текст рагIун цIализе. ЦIалараб тексталъул хIасилалда тIасан суалал лъезе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
21	**Рагьукъаб гьаракь [в].** ***В, в*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб

		къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали.	тIубазе. РагIабазулъ [в] гъаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. *Варани* абураб рагIул слогалъулабгин гъаркьилаб анализ гьабизе. Текст рагIун цIализе, цIалараб тексталъул хIасилалда тIасан лъурал суалае жавабал кьезе. Сюжетияб сураталда тIасан хабар гIуцIизе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
22 – 23	**Рагьукъаб гъаракь [кI].** ***КI, кI*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *КIул, кIулал* абурал рагIабазулъ [кI] гъаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. Лъазабураб хIарп гъорлъ бугел рагIаби цIализе. **[К], [кI]** гъаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текст цIализе, цIалараб тексталъул хIасилалда тIасан

			лъурал суалазе жавабал кьезе. ЦIалараб тексталъул хIасилалда тIасан суалал лъезе. Тексталда цIар лъезе. Тексталъул хIасил бицине. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
24	**Рагьукъаб гьаракь [ц].** ***Ц, ц*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Ци* абураб рагIулъ [ц] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Кицабазул магIна баян гьабизе. БицанкIаби чIвазе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль

			гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
25	**Рагьукъаб гьаракь [д].** ***Д, д*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари лъугьинаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Диван* абураб рагIулъ [д] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе.

			ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
26 - 27	**Рагьукъаб гьаракь [хI].** ***XI, xI*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *ХIелеко* абураб рагIулъ [хI] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Х], [хI]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.

28 - 29	**Рагьукъаб гьаракь [гь].** ***Гь, гь*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гьорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *ТIегь* абураб рагIулъ [гь] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халккквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гьорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Г], [гI], [гь]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
30 - 31	**Рагьукъаб гьаракь [лъ].** ***Лъ, лъ*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гьорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Нилъ* абураб рагIулъ [лъ] гьаракь

		Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Лабиалиял гьаркьал рихьизару-лел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Л], [лъ]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
32	**Рагьукъаб гьаракь [ч]. *Ч, ч* хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *ГIеч* абураб рагIулъ [ч] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе,

		цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. Текстал цIализе. Текстазул хIасилалда тIасан суалал лъезе. Текстазул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Текстазе цIарал кьезе. Текстазул хIасил бицине. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
33	**Рагьарал *Я, я* хIарпал.**	***Я*** хIарп рагIабазул бетIералда, бакьулъ (рагьарал гьаркьазда хадуб) ва ахиралда. ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *ЯсикIо* абураб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе: слогазул къадар чIезабизе ва щибаб слогалъулъ гьаркьазул къадар бихьизабизе, *ЯсикIо*

		Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	абураб рагIулъ лъабго слог бугилан хIасил гьабизе. РагIул схемаялъул анализ гьабизе. ТIоцебесеб **[йа]** слог **я** хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ гьаркьазул ва хIарпазул къадаралда гьоркьоб бугеб батIалъи баян гьабизе. **Я** хIарпалъул хаслъи бичIчIизабизе (слог ва кIиго гьаракь бихьизабула). КIудиял ва гьитIинал, хъвавул ва басмаялъул ***Я, я*** хIарпал лъазе, дандекквезе ва цоцадаса ратIарахъизе. РагIул гьаркьилаб гIуцIи ва гьел рихьизарулел хIарпал дандекквезе. РагIул бетIералда, рагьарал гьаркьазда хадуб бакьулъ ва ахиралда бугеб **я** хIарп цIалулеб къагIида баян гьабизе. **Я** хIарп гьорлъ бугел рагIаби тексталъулъ ратизе ва гьеб хIарпалъ чан гьаракь бихьизабулеб бугебали баян гьабизе. Текстал цIализе ва гьезул хIасилалда тIасан суалал лъезе. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца

			гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
34 - 35	**Рагьукъаб гьаракь [цI].** ***ЦI, цI*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *ЦIалкIу* абураб рагIулъ [цI] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Ц], [цI]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
36	**Рагьукъаб**	ЦIияб хIарп гъорлъ	Дарсида цебе лъураб цIалул

	гьаракь [п]. ***П, п*** **хIарпал.**	бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Пил* абураб рагIулъ [п] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ТIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
37 - 38	**Рагьукъаб гьаракь [чI].** ***ЧI, чI*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *ГIучI* абураб рагIулъ [чI] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул

		лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Ч], [чI]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Хабариял ва лирикиял текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ЦIалул тIадкъаязул мурад бихьизабизе, гьел тIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
39 - 40	**Рагьукъаб гьаракь [хъ].** ***Хъ, хъ*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Хъаз* абураб рагIулъ [хъ] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе,

		рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Х], [хI], [хъ]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ЦIалул тIадкъаязул мурад бихьизабизе, гьел тIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
41 - 42	**Рагьукъаб гьаракь [къ].** ***Къ, къ*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Къадако* абураб рагIулъ [къ] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика

		цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[К], [кI], [къ]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Хабариял ва лирикиял текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ЦIалул тIадкъаязул мурад бихьизабизе, гьел тIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
43 - 44	**Рагьукъаб гьаракь [хь].** ***Хь, хь*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Хьаг* абураб рагIулъ [хь] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе.

		цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Х], [хI], [хъ], [хь]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ЦIалул тIадкъаязул мурад бихьизабизе, гьел тIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
45 - 46	**Рагьукъаб гьаракь [кь]. *Кь, кь* хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонациялги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Кьо* абураб рагIулъ [кь] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп

		махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби. Лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялъул бажари цебетIезаби.	бихьизабизе, лъазабураб хIарп гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[К], [кI], [къ], [кь]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар кьезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ЦIалул тIадкъаязул мурад бихьизабизе, гьел тIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
47 - 48	**Рагьукъаб гьаракь [гъ].** ***Гъ, гъ*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида тIад рагIа-	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Гъеду* абураб рагIулъ [гъ] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп

		ракьанде щун хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	гъорлъ бугел слогал ва рагIаби цIализе. **[Г], [гI], [гь] [гъ],** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Лирикиял текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Кицабазул магIна баян гьабизе. ЦIалул тIадкъаязул мурад бихьизабизе, гьел тIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
49	**Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва хIарпал.**	Авар мацIалъе хасиятал хIарпал гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида тIад рагIа-ракьанде щун хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал рагIабазулъ рихьизаризе, гьел абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьезие характеристика кьезе, хIарпаздалъун рихьизаризе. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал битIун абиялда кIвар кьезе. Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе.

		мухIканго цIалияльул бажари цебетIезаби.	Кицабазул магIна баян гьабизе. ЦIалул тIадкъаязул мурад бихьизабизе, гьел тIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
50	**Рагьараб гьаракь [э]. *Э, э* хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида тIад рагIа-ракьанде щун хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалияльул бажари цебетIезаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Эбел* абураб рагIул бетIералда бугеб [э] гьаракь бихьизабизе, Цебеккунго рагьараб **е** хIарп лъазабулаго, **[э]** гьаракьалъулгун лъай-хъвай гьабураблъи чIезабизе. [Э] гьаракь гъорлъ бугел рагIаби цIализе. Текстал цIализе. Текстазул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Текстазул хIасилалда тIасан суалал лъезе. Тексталда цIарал лъезе. Текстазул хIасил бицине. ЦIалул тIадкъаязул мурад бихьизабизе, гьел тIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе.

			«ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
51	**Ъ гьаракь ва хIарп.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида тIад рагIа-ракьанде щун хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Подъезд* абураб рагIул фонетикияб анализ гьабизе. [Д] гьаркьида хадуб [й] ва [э] гьаркьазул цолъи рагIулеблъи бичIчIизабизе. *ГIайнаъ* абураб рагIул фонетикияб анализ гьабизе. КIиабилеб слогалъуль бугеб [а] гьаркьида хадуб мукъулукъил тIарада лъугьунеб [ъ] (гьамза) гьаракь рагIулеблъи бичIчIизабизе. Ъ хIарпалъ тIубалеб хъулухъ бихьизабизе (**Ъ** хъвала мукъулукъил тIарада лъугьунеб гьаракь бихьизабизеги (***гьуърул, ГIабдулмуъмин, дуъдуъ***) рагьукъаб гьаракь хадуб бачIунеб рагьараб гьаркьидаса тIезабун абулеблъи бихьизабизеги (***подъезд, объект***)). Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Текстазул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Текстазул хIасил бицине. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе.

			ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
52	**Ь хIарп.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида тIад рагIа-ракьанде щун хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Пальто* абураб рагIул фонетикияб анализ гьабизе. *Ь* хIарпалъ жинда цебе бугеб рагьукъаб гьаркьил тамахлъи бихьизабулеблъи бичIчIизабизе. *Ь* хIарп гъорлъ бугел рагIаби цIализе. *Ь* хIарпалъ тIубалеб хъулухъ бихьизабизе (*Ь* хъвала гIурусалдаса авар мацIалде рачIарал рагIабазулъ рагьукъаб гьаркьил тамахлъи бихьизабизе: *словарь, пальто, больница).* Текстал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе. Текстазул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Текстазул хIасил бицине. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
53	**Рагьараб гьаракь [ы]. *Ы* хIарп.**	ЦIияб гьаракь абиялъул хаслъаби. ЦIияб гьаркьие характеристика кьей. **[Ы]** гьаракь бихьизабулеб ишара	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Лыжаби* абураб рагIул слогалъулабгин фонетикияб

		хIисабалда **ы** хIарп. **Ы** хIарпалъул хаслъаби. ГьитIинал текстал бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	анализ гьабизе. **[Ы]** гьаракь батIа гьабизе ва гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе. БатIа гьабураб гьаркьие характеристика кьезе ва гьеб рагьараб гьаракь букIин хIужжабаздалъун чIезабизе. **[Ы]** гьаракь хIарпалдалъун бихьизабиизе, гьеб хIарпалъул хаслъи бихьизабизе (**ы** хIарп гIицIго гьитIинаб (мухъалъулаб) букIуна ва кIиго бутIаялдасан гIуцIула). Сюжетияб сураталдасан хабар гIуцIизе. Текст цIализе. Текстальул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Текстальул хIасил бицине. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
54	**Рагьукъаб гьаракь [ф].** ***Ф, ф*** **хIарпал.**	ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида тIад рагIа-	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Футбол* абураб рагIулъ [ф] гьаракь бихьизабизе, гьеб абиялъул хаслъиялда хадуб халкквезе, гьелъие характеристика кьезе, хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ цIияб хIарп бихьизабизе, лъазабураб хIарп

		ракьанде щун хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	гъорлъ бугел слогал ва ргIаби цIализе. **[Ф], [в]** гьаркьал дандекквезе ва абиялъулъ гьезул батIалъи бихьизабизе. Текст цIализе ва гьелда тIад хIалтIизе. ЦIалул тIадкъаязул мурад бихьизабизе, гьел тIадкъаял тIуразарулаго, жинца гьарулел ишазда тIад контроль гьабизе, тIадкъаял битIун тIуразарулел ругищали хал гьабизе, гъалатIал тIатинаризе ва ритIизаризе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
55	**Рагьарал *Ю, ю* хIарпал.**	***Ю*** хIарп рагIабазул бетIералда ва бакьулъ (рагьарал гьаркьазда хадуб). ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Юсуп* абураб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе: слогазул къадар чIезабизе ва щибаб слогалъулъ гьаркьазул къадар бихьизабизе, *Юсуп* абураб рагIулъ кIиго слог бугилан хIасил гьабизе. РагIул схемаялъул анализ гьабизе. ТIоцебесеб **[йу]** слог **ю** хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ гьаркьазул ва хIарпазул къадаралда гьоркьоб бугеб батIалъи баян гьабизе. **Ю**

		хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	хIарпалъул хаслъи бичIчIизабизе (слог ва кIиго гьаракь бихьизабула). КIудиял ва гьитIинал, хъвавул ва басмаялъул ***Ю, ю*** хIарпал лъазе, дандекквезе ва цоцаздаса ратIарахъизе. РагIул гьаркьилаб гIуцIи ва гьел рихьизарулел хIарпал дандекквезе. РагIул бетIералда ва рагьарал гьаркьазда хадуб бакьулъ бугеб **ю** хIарп цIалулеб къагIида баян гьабизе. **Ю** хIарп гъорлъ бугел рагIаби тексталъулъ ратизе ва гьеб хIарпалъ чан гьаракь бихьизабулеб бугебали баян гьабизе. Текст цIализе ва гьелъул хIасилалда тIасан суалал лъезе. Кицабазул магIна баян гьабизе. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
56	**Рагьарал *Ё, ё* хIарпал.**	***Ё*** хIарп рагIабазул бетIералда ва бакьулъ (рагьарал гьаркьазда хадуб). ЦIияб хIарп гъорлъ бугел рагIаби, предложениял ва къокъал текстал цIали. Ахиралда ругел	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Ёлка* абураб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе, **[йо]** гьаркьал **ё** хIарпалдалъун бихьизабизе. РагIабазулъ гьаркьазул ва хIарпазул къадаралда гьоркьоб

		лъалхъул ишарабазда рекъон интонацияги цIунун, предложениял цIали. ЦIалиялъул махщалида, рагIа-ракьанде щун, тIад хIалтIи. ГьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва мухIканго цIалиялъул бажари цебетIезаби.	бугеб батIалъи баян гьабизе. **Ё** хIарпалъул хаслъи бичIчIизабизе (слог ва кIиго гьаракь бихьизабула). КIудиял ва гьитIинал, хъвавул ва басмаялъул ***Ё, ё*** хIарпал лъазе, дандекквезе ва цоцадаса ратIарахъизе. РагIул гьаркьилаб гIуцIи ва гьел рихьизарулел хIарпал дандекквезе. РагIул бетIералда ва рагьарал гьаркьазда хадуб бугеб **ё** хIарп цIалулеб къагIида баян гьабизе. **Ё** хIарп гьорлъ бугел рагIаби тексталъулъ ратизе ва гьеб хIарпалъ чан гьаракь бихьизабулеб бугебали баян гьабизе. Текст цIализе ва гьелъул хIасил бицине. «ХIарпазул ленталда» цIияб хIарпалъ ккураб бакI бихьизабизе. ХIасил гьабизе лъурал суалазе жавабал кьезе ва дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.

Хъвазе малъи (55 сагIат)

1	**КIудияб ва гьитIинаб *Н, н* хIарпал.**	Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. [Н] гьаракь гьорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьар-	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. Лъазабулеб хIарпалъул мисалалъул анализ гьабизе, кIудияб хIарпалъулги гьитIинаб

		кьилаб анализ гьаби. *Н, н* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай.	хIарпалъулги бутIаби (элементал) рихьизаризе. **Н, н** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **Н, н** хIарпал батIи-батIияб материалалдаса гьаризе. Кьураб мисалалда рекъон **Н, н** хIарпал хъвазе. Тетрадалда хъварал **Н, н** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Тетрадалда кьурал рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе, хъварал рагIаби схемабазда-моделазда дандекквезе. Баян кьолаго, **Н, н** хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Предложениял цIализе, гьезул гIурхъиги бихьизабун, гъалатIал риччачIого, хъвазе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
2	**КIудияб ва гьитIинаб *М, м* хIарпал.**	Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. [М] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьар-	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвадариялъул гигиеналъулал къагIидабаздаса пайда босизе. Лъазабулеб хIарпалъул мисалалъул анализ гьабизе, кIудияб хIарпалъулги гьитIинаб

		кьилаб анализ гьаби. *М, м* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. МугIалимас абун хъвай. Гъабураб хIалтIуе къимат лъеялъул къагIидаби.	хIарпалъулги бутIаби (элементал) рихьизаризе. **М, м** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **М, м** хIарпал батIи-батIияб материалалдаса гьаризе. Кьураб мисалалда рекъон **М, м** хIарпал хъвазе. Тетрадалда хъварал **М, м** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Тетрадалда кьурал рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе, хъварал рагIаби схемабазда-моделазда дандекквезе. Баян кьолаго, **М, м** хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. МугIалимас абун, лъазарурал хIарпал ва цо слогалдасан гIуцIарал рагIаби хъвазе. Предложениял цIализе, гьезул гIурхъиги бихьизабун, гъалатIал риччачIого, хъвазе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
3	**КIудияб ва гьитIинаб** ***Л, л*** **хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал

		ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул сурат бахъи. [Л] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Л, л* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. ТIаде балагьун предложениял хъвай. Предложениялъул гIорхъаби. Хабарияб ва ахIул предложениязул интонация. Интонация хъвавулъ бихьизаби. Гьабураб хIалтIуе къимат лъеялъул къагIидаби.	къагIидаби тIуразаризе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. **Л, л** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **Л, л** хIарпал батIи-батIиял материалаздаса гьаризе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **Л, л** хIарпал хъвазе. Тетрадалда хъварал **Л, л** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **Л, л** хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Предложениял цIализе, гьезул гIурхъиги бихьизабун, гьалатIал риччачIого, хъвазе. АхIул ва хабариял предложениял битIун хъвазе ва, гьел цIалулаго, интонация цIунизе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
4	**КIудияб ва гьитIинаб *Б, б* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе.

		дандекквей. [Б] гъаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гъаркьилаб анализ гьаби. *Б, б* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. ТIаде балагьун предложениял хъвай.	Мисалалъе кьураб лъазабулеб хIарпалъул анализ гьабизе, кIудиял ва гьитIинал рагьарал хIарпазул бутIаби рихьизаризе. **Б, б** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **Б, б** хIарпал батIи-батIиял материалаздаса гьаризе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **Б, б** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантал мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Б, б** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **Б, б** хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Предложениял цIализе, гьезул гIурхъиги бихьизабун, гьалатIал риччачIого, хъвазе. МугIалимас кьураб темаялда тIасан 2 – 3 предложениялдасан гIуцIараб текст данде гьабизе. Гьелда цIар лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.

5	**КIудияб ва гьитIинаб *Г, г* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. [Г] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Г, г* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. ТIаде балагьун предложениял хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе. Мисалалъе кьураб лъазабулеб хIарпалъул анализ гьабизе, кIудиял ва гьитIинал рагьарал хIарпазул бутIаби рихьизаризе. **Г, г** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **Г, г** хIарпал батIи-батIиял материалаздаса гьаризе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **Г, г** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантална мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Г, г** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **Г, г** хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Предложениял цIализе, гьезул гIурхъиги бихьизабун, гьалатIал риччачIого, хъвазе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.

6	**КIудияб ва гьитIинаб *Р, р* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. [Р] гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Р, р* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. МицIиразул суратал рахъи. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. ТIаде балагьун предложениял хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе. Мисалалъе кьураб лъазабулеб хIарпалъул анализ гьабизе, кIудиял ва гьитIинал рагьарал хIарпазул бутIаби рихьизаризе. **Р, р** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулаб ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **Р, р** хIарпал батIи-батIиял материалаздаса гьаризе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **Р, р** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Р, р** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **Р, р** хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Предложениял цIализе, гьезул гIурхъиги бихьизабун, гъалатIал риччачIого, хъвазе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.

7	**КIудияб ва гьитIинаб *С, с* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. *С, с* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. МицIиразул суратал рахъи. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. ТIаде балагьун предложениял хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Тетрадалда кьурал тIадкъаязда рекъон дарсил план гьабизе. МугIалимасул тIалабазда рекъон тIадкъаял тIуразе. ХIарпазул бутIаби битIун абизе. Гьел бутIаби дандекквезе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **С, с** хIарпал хъвазе. Тетрадалда хъварал **С, с** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. МугIалимас абун, хIарпал, слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. Хъвавул санитариялгин гигиеналъулал нормаби цIунизе.
8	**КIудияб ва гьитIинаб *Т, т* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. *Т, т* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. МицIиразул суратал рахъи. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. ТIаде	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе. Мисалалъе кьураб лъазабулеб хIарпалъул анализ гьабизе, кIудиял ва гьитIинал рагьарал хIарпазул бутIаби рихьизаризе. **Т, т** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал

		балагьун предложениял хъвай.	дандекквезе. **Т, т** хIарпал батIи-батIиял материалаздаса гьаризе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **Т, т** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Т, т** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **Т, т** хIарпал гъорлъ ругел слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
9	**КIудияб ва гьитIинаб *X, х* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. *X, х* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. МицIиразул суратал рахъи. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. ТIаде балагьун предложениял хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Мисалалъе кьураб лъазабулеб хIарпалъул анализ гьабизе, кIудиял ва гьитIинал рагьарал хIарпазул бутIаби рихьизаризе. **X, х** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **X, х** хIарпал батIи-батIиял материалаздаса гьаризе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **X, х**

			хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Х, х** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **Х, х** хIарпал гъорлъ ругел слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
10	**КIудияб ва гьитIинаб** ***З, з*** **хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. *З, з* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. МицIиразул суратал рахъи. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. ТIаде балагьун предложениял хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Мисалалъе кьураб лъазабулеб хIарпалъул анализ гьабизе, кIудиял ва гьитIинал рагьарал хIарпазул бутIаби рихьизаризе. **З, з** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **З, з** хIарпал батIи-батIиял материалаздаса гьаризе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **З, з** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантaлде

			мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **З, з** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **З, з** хIарпал гъорлъ ругел слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
11	**КIудияб ва гьитIинаб *Й, й* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Й]** гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Й, й* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Хасал цIаразулъ кIудияб хIарп. ТIаде балагьун предложениял хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. *Й, й* хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе**.** МицIиразул суратал рахъизе. Мисалалъе кьуразда рекъон *Й, й* хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. *Й, й* хIарпал мисалалъе кьуразе дандекквезе. **[Й]** гьаракь гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. РагIул бетIералда, бакьулъ ва ахиралда бугеб **[й]** гьаракьалда хадуб халкквезе. Баян кьолаго, **Й, й** хIарпал гъорлъ ругел рагIаби ва предложениял хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе.

12	**КІудияб ва гьитІинаб *Ж, ж* хІарпал.**	КІудияб хІарпги гьитІинаб хІарпги дандекквей. Басмаялъулаб хІарпги ва хъвавул хІарпги дандекквей. *Ж, ж* хІарпал гъорлъ ругел слогал ва рагІаби хъвай. МицІиразул суратал рахъи. Хасал цІаразулъ кІудияб хІарп. ТІаде балагьун предложениял хъвай.	Дарсида цебе лъураб цІалул масъала бичІчІизе. МугІалимасул кумекалдалъун гьеб тІубазе. Мисалалъе къураб лъазабулеб хІарпалъул анализ гьабизе, кІудиял ва гьитІинал рагьарал хІарпазул бутІаби рихьизаризе. **Ж, ж** хІарпазул бутІаби (элементал) битІун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хІарпал дандекквезе. **Ж, ж** хІарпал батІи-батІиял материалаздаса гьаризе. МицІиразул суратал рахъизе. Къураб мисалалда рекъон **Ж, ж** хІарпал хъвазе. Хъвараб хІарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикІ хъвараб вариант тІасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чІвазе. Тетрадалда хъварал **Ж, ж** хІарпал мисалалъе къуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **Ж, ж** хІарпал гъорлъ ругел слогал, рагІаби ва предложениял хъвазе. Хасал цІарал битІун хъвазе. Цадахъго хІалтІизе: гьалмагъас гьабураб хІалтІул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
13	**КІудияб ва гьитІинаб *Е, е* хІарпал.**	КІудияб хІарпги гьитІинаб хІарпги дандекквей. Басмаялъулаб хІарпги ва хъвавул хІарпги	Дарсида цебе лъураб цІалул масъала бичІчІизе. МугІалимасул кумекалдалъун гьеб тІубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагІидаби тІуразаризе.

		дандекквей. **[йи], [э]** гьаркьал гъорлъ ругел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **Е** хIарпалъ тIубалеб хъулухъ. ***Е, е*** хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. МицIиразул суратал рахъи. Предложениял хъвай ва, интонацияги цIунун, цIали.	Мисалалъе къураб лъазабулеб хIарпалъул анализ гьабизе, кIудиял ва гьитIинал рагьарал хIарпазул бутIаби рихьизаризе. **Е, е** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. **Е, е** хIарпал батIи-батIиял материалаздаса гьаризе. МицIиразул суратал рахъизе. Къураб мисалалда рекъон **Е, е** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантал де мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Е, е** хIарпал мисалалъе къуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **Е, е** хIарпал гъорлъ ругел слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. АхIул предложениялъул ахиралда дандекколеб лъалхъул ишара лъезе. Цадахъго хIалтIизе: Жинца ва гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
14	**КIудияб ва гьитIинаб *К, к* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Мисалалъе къураб лъазабулеб хIарпалъул анализ гьабизе,

		дандекквей. **[К]** гьаракь гъорлъ бугеб рагӀул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *К, к* хӀарпал гъорлъ ругел слогал ва рагӀаби хъвай. МицӀиразул суратал рахъи. ТӀаде балагьун предложениял хъвай.	кӀудиял ва гьитӀинал рагьарал хӀарпазул бутӀаби рихьизаризе. **К, к** хӀарпазул бутӀаби (элементал) битӀун абизе. Басмаялъулал ва хъвавул хӀарпал дандекквезе. **К, к** хӀарпал батӀи-батӀиял материалаздаса гьаризе. МицӀиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **К, к** хӀарпал хъвазе. Хъвараб хӀарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикӀ хъвараб вариант тӀасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантaлде мугъ чӀвазе. Тетрадалда хъварал **К, к** хӀарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. Баян кьолаго, **К, к** хӀарпал гъорлъ ругел слогал, рагӀаби ва предложениял хъвазе. Цадахъго хӀалтӀизе: гьалмагъас гьабураб хӀалтӀул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
15	**КӀудияб ва гьитӀинаб *Ш, ш* хӀарпал.**	КӀудияб хӀарпги гьитӀинаб хӀарпги дандекквей. Басмаялъулаб хӀарпги ва хъвавул хӀарпги дандекквей. **[Ш]** гьаракь гъорлъ бугеб рагӀул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Ш, ш* хӀарпал гъорлъ ругел слогал	Дарсида цебе лъураб цӀалул масъала бичӀчӀизе. МугӀалимасул кумекалдалъун гьеб тӀубазе. **Ш, ш** хӀарпазул бутӀаби (элементал) битӀун абизе. МицӀиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хӀарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Ш, ш** хӀарпал хъвазе. **Ш, ш** хӀарпал батӀи-батӀиял

		ва рагІаби хъвай. МицІиразул суратал рахъи. ТІаде балагьун предложениял хъвай. Предметияб цІаралъул цолъул гІемерлъул форма (цо – гІемер). МагІнаялъул рахъалъ дандекколел рагІабаздалъун предложениял тІиритІизаризе.	материалаздаса гьаризе. Хъвараб хІарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тІасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантазде мугъ чІвазе. Тетрадалда хъварал **Ш, ш** хІарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[Ш]** гьаракь гьорлъ бугеб рагІул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Баян кьолаго, **Ш, ш** хІарпал гьорлъ ругел слогал, рагІаби ва предложениял хъвазе. ГІемерлъул форма лъугьинабизе. «Цо» «гІемер» абурал рагІабазул магІна бичІчІизе, каламалъулъ гьел битІун хІалтІизаризе. Басмаялъулаб шрифталдаса, гъалатІал риччачІого, рагІаби ва предложениял хъвазе. Схемабазулъ ругел рагІабаздалъун предложениял тІиритІизаризе ва, баянги кьун, гьел хъвазе. Цадахъго хІалтІизе: гьалмагъас гьабураб хІалтІул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.
16	**КІудияб ва гьитІинаб *Щ, щ* хІарпал.**	КІудияб хІарпги гьитІинаб хІарпги дандекквей. Басмаялъулаб хІарпги ва хъвавул хІарпги дандекквей. **[Щ]** гьаракь гьорлъ бугеб рагІул слогалъулабгин	Дарсида цебе лъураб цІалул масъала бичІчІизе. МугІалимасул кумекалдалъун гьеб тІубазе. **Щ, щ** хІарпазул бутІаби (элементал) битІун абизе. МицІиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хІарпал дандекквезе.

		гьаркьилаб анализ гьаби. *Щ, щ* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. МицIиразул суратал рахъи. ТIаде балагьун предложениял хъвай. Предметияб цIаралъул цолъул гIемерлъул форма (цо – гIемер). МагIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIабаздалъун предложениял тIиритIизаризе. Басмаялъулаб шрифталдаса хъвай.	Кьураб мисалалда рекъон **Щ, щ** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантался мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Щ, щ** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[Щ]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Баян кьолаго, **Щ, щ** хIарпал гъорлъ ругел слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. ГIемерлъул форма лъугьинабизе. «Цо» «гIемер» абурал рагIабазул магIна бичIчIизе, каламалъулъ гьел битIун хIалтIизаризе. Басмаялъулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял хъвазе. Суалиял предложениял битIун хъвазе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие кьимат кьезе.
17 – 18	**КIудияб ва гьитIинаб *ГI, гI* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[ГI]** гьаракь	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. **ГI, гI** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе.

		гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *ГI, гI* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай.. Предметияб цIаралъул цолъул гIемерлъул форма. МагIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIабаздалъун предложениял тIиритIизари. ХитIаб. ХитIабалъулъ запятая. БатIи-батIиял тайпабазул предложениял хъвай ва, интонацияги цIунун, цIали. Басмаялъулаб шрифталдаса хъвай.	Кьураб мисалалда рекъон **ГI, гI** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **ГI, гI** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[ГI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Баян кьолаго, **ГI, гI** хIарпал гъорлъ ругел слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. ГIемерлъул форма лъугьинабизе. Басмаялъулаб шрифталдаса, гьалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял хъвазе. ХитIаб, запятая лъун, батIа гьабизе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. БатIи-батIиял тайпабазул предложениязул интонация цIунизе. МагIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIабаздалъун предложениял тIиритIизари. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIул анализ гьабизе, гьелъие къимат кьезе.

19 – 20	**КIудияб ва гьитIинаб *TI, тI* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[TI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *TI, тI* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб шрифталдаса хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. **TI, тI** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **TI, тI** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **TI, тI** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[TI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Баян кьолаго, **TI, тI** хIарпал гъорлъ ругел слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. ГIемерлъул форма лъугьинабизе. Басмаялъулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе кьимат кьезе.

21	**КIудияб ва гьитIинаб *В, в* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[В]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *В, в* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб шрифталдаса хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. **В, в** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **В, в** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантaлде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **В, в** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[В]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Баян кьолаго, **В, в** хIарпал гъорлъ ругел слогал, рагIаби ва предложениял хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. ГIемерлъул форма лъугьинабизе. Басмаялъулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе кьимат кьезе.

22 - 23	**КIудияб ва гьитIинаб *КI, кI* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[КI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *КI, кI* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Предметалъул гIаламатал. Предметазул гIаламатал рихьизаризе, каламалъулъ прилагательноял хIалтIизари. Прилагательноял-антонимал. Схемабазулъ рахчарал рагIабазул кумекалдалъун предложениял тIиритIизари. Басмаялъулаб шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. **КI, кI** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **КI, кI** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантадде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **КI, кI** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[КI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **КI, кI** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Схемабазулъ рахчарал рагIабазул кумекалдалъун предложениял тIиритIизаризе.

			Предметалъул гIаламатал абизе, гьезул кумекалдалъун предметазе характеристика кьезе. Берцинхъваялъул тетрадалда кьурал мисалазда рекъон антонимал-прилагательноял тIаса рищизе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
24	**КIудияб ва гьитIинаб *Ц, ц* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Ц]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Ц, ц* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Цо ва гIемер предметал рихьизарулел рагIаби (предметияб цIаралъул цолъул ва гIемерлъул форма). Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхьи	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. **Ц, ц** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Ц, ц** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Ц, ц** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[Ц]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **Ц, ц** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гьалатIал

		бихьизаби.	риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
25	**КIудияб ва гьитIинаб *Д, д* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Д]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Д, д* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе. **Д, д** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Д, д** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Д, д** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[Д]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **Д, д** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе.

			Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатІал риччачІого, рагІаби ва предложениял тІаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кІудияб хІарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Схемабазулъ рахчарал рагІабазул кумекалдалъун предложениял тІиритІизаризе. Предметалъул гІаламатал абизе, гьезул кумекалдалъун предметазе характеристика кьезе. Цадахъго хІалтІизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хІалтІуе къимат кьезе.
26 – 27	**КІудияб ва гьитІинаб *XI, xI* хІарпал.**	КІудияб хІарпги гьитІинаб хІарпги дандекквей. Басмаялъулаб хІарпги ва хъвавул хІарпги дандекквей. МицІиразул суратал рахъи. **[XI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагІабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *XI, xI* хІарпал гъорлъ ругел слогал ва рагІаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса	Дарсида цебе лъураб цІалул масъала бичІчІизе. МугІалимасул кумекалдалъун гьеб тІубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагІидаби тІуразаризе. **XI, xI** хІарпазул бутІаби (элементал) битІун абизе. МицІиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хІарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **XI, xI** хІарпал хъвазе. Хъвараб хІарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикІ хъвараб вариант тІасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантаЛде мугъ чІвазе.

		тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Тетрадалда хъварал **XI, xI** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[XI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **XI, xI** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гьалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе кьимат кьезе.
28 – 29	**КIудияб ва гьитIинаб *Гь, гь* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Гь]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Гь, гь* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе. **Гь, гь** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Гь, гь** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе,

		Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	хъвадарулаго гьеб вариантал­де мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Гь, гь** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[Гь]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **Гь, гь** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
30 – 31	**КIудияб ва гьитIинаб *Лъ, лъ* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Лъ]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Лъ, лъ* хIарпал	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе. **Лъ, лъ** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Лъ, лъ** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ

		гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантaлде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Лъ, лъ** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе. **[Лъ]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **Лъ, лъ** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шриф-талдаса, гьалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
32	**КIудияб ва гьитIинаб *Ч, ч* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Ч]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. **Ч, ч** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Ч, ч** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ

		гьаркьилаб анализ гьаби. *Ч, ч* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Ч, ч** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[ч]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Хасал цIарал битIун хъвазе. **Ч, ч** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе кьимат кьезе.
33	**КIудияб ва гьитIинаб *Я, я* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Йа]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. **Я, я** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Я, я** хIарпал хъвазе.

		слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Я, я* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Я, я** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[йа]** гьаркьал гъорлъ ругеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Баян кьолаго, **я** хIарп гъорлъ бугел рагIаби хъвазе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
34 - 35	**КIудияб ва гьитIинаб *ЦI, цI* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[ЦI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. **ЦI, цI** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **ЦI, цI** хIарпал хъвазе.

		слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *ЦI, цI* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифтал-даса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **ЦI, цI** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[цI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **ЦI, ц** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
36	**КIудияб ва гьитIинаб *П, п* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[ЩI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Мисалалъе кьурал **П, п** хIарпазул анализ гьабизе. **П, п** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе.

		слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *ЦI, цI* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Кьураб мисалалда рекъон **П, п** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **П, п** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[п]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Баян кьолаго, **П, п** хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвазе. Хасал цIарал битIун хъвазе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Кьурал мисалазда рекъон, жалго жидедаго чIун, предложениял гIуцIизе ва тетрадазда хъвазе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
37 - 38	**КIудияб ва гьитIинаб *ЧI, чI* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[ЧI]** гьаракь гъорлъ бугеб	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе. **ЧI, чI** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал

		рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **[ЧI]** гьаркьие характеристика кьезе. *ЧI, чI* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **ЧI, чI** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантализе мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **ЧI, чI** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[чI]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **ЧI, чI** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шриф-талдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе кьимат кьезе.
39 - 40	**КIудияб ва гьитIинаб *Хъ, хъ* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Хъ]** гьаракь	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе. **Хъ, хъ** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе.

		гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **[Хъ]** гьаркьие характеристика кьезе. *Хъ, хъ* хIарпал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Хъ, хъ** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Хъ, хъ** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[хъ], [хъв]** гьаркьал гъорлъ ругел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **Хъ, хъ** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гьалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе кьимат кьезе.
41 - 42	**КIудияб ва гьитIинаб *Къ, къ* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе, жинцаго

		дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Къ]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьар-кьилаб анализ гьаби. **[Къ]** гьаркьие характеристика кьезе. *Къ, къ* хIарпал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	гьабулеб хIалтIуда хадуб халкквей. **Къ, къ** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Къ, къ** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Къ, къ** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[къ], [къв]** гьаркьал гъорлъ ругел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **Къ, къ** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гьалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.

43 - 44	**КIудияб ва гьитIинаб *Хь, хь* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Хь]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **[Хь]** гьаркьие характеристика кьезе. *Хь, хь* хIарпал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе, жинцаго гьабулеб хIалтIуда хадуб халкквей. **Хь, хь** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Хь, хь** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Хь, хь** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[хь], [хьв]** гьаркьал гъорлъ ругел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **Хь, хь** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гьалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе,

			предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гъалмагъас ва жинца гъабураб хIалтIуе къимат кьезе.
45 - 46	**КIудияб ва гьитIинаб *Кь, кь* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Кь]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьакьилаб анализ гьаби. **[Кь]** гьаркьие характеристика кьезе. *Кь, кь* хIарпал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе, жинцаго гьабулеб хIалтIуда хадуб халкквей. **Кь, кь** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Кь, кь** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантaлде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Кь, кь** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[кь]**, **[кьв]** гьаркьал гъорлъ ругел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **Кь, кь** хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гьалатIал

			риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
47 - 48	**КIудияб ва гьитIинаб *Гъ, гъ* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Гъ]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **[Гъ]** гьаркьие характеристика кьезе. *Гъ, гъ* хIарпал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе, жинцаго гьабулеб хIалтIуда хадуб халкквей. **Гъ, гъ** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Гъ, гъ** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Гъ, гъ** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[гъ]**, **[гъв]** гьаркьал гъорлъ ругел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе.

			Гъ, гъ хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
49	**КIудияб ва гьитIинаб *Э, э* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Э]** гьаракь гъорлъ бугеб рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **[Э]** гьаракь гъорлъ бугел рагIаби хъвай. Ишараялъул цIарубакIал. **[**Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай,	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе, жинцаго гьабулеб хIалтIуда хадуб халкквей. **Э, э** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **Э, э** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Э, э** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[**э**]** гьаракь гъорлъ бугел

		гьезул гІурхъи бихьизаби.	рагІабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шриф-талдаса, гъалатІал риччачІого, рагІаби ва предложениял тІаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кІудияб хІарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хІалтІизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хІалтІуе къимат кьезе.
50	**ГьитІинаб ъ хІарп.**	Басмаялъулаб хІарпги ва хъвавул хІарпги дандекквей. МицІиразул суратал рахъи. **[ъ]** гьаракь ва ***ъ*** хІарп гъорлъ бугел рагІабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **Ъ** хІарпалъ тІубалеб хъулухъ. Хъвавул шрифталдаса тІаде балагьун хъвай. Баян гьабун, предложениял хъвай. МугІалимас абун, хъвай.	Дарсида цебе лъураб цІалул масъала бичІчІизе. МугІалимасул кумекалдалъун гьеб тІубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагІидаби тІуразаризе, жинцаго гьабулеб хІалтІуда хадуб халкквезе. **Ъ** хІарпалъул бутІаби (элементал) битІун абизе. МицІиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **ъ** хІарп хъвазе. Хъвараб хІарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикІ хъвараб вариант тІасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чІвазе. Тетрадалда хъвараб **ъ** хІарп мисалалъе кьуралда дандекквезе, **[ъ]** гьаракь ва ***ъ*** хІарп гъорлъ бугел рагІабазул слогалъулабгин

			гьаркьилаб анализ гьабизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
51	**ГьитIинаб *ь* хIарп.**	Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. ***Ь*** хIарп гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **Ь** хIарпалъ тIубалеб хъулухъ. Хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Баян гьабун, предложениял хъвай. МугIалимас абун, хъвай.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе, жинцаго гьабулеб хIалтIуда хадуб халкквезе. **Ь** хIарпалъул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **ь** хIарп хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъвараб **ь** хIарп мисалалъе кьуралда дандекквезе, **ь** хIарп гъорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе.

			Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатІал риччачІого, рагІаби ва предложениял тІаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кІудияб хІарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хІалтІизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хІалтІуе къимат кьезе.
52	**ГьитІинаб *ы* хІарп.**	Басмаялъулаб хІарпги ва хъвавул хІарпги дандекквей. МицІиразул суратал рахъи. **[*Ы*]** гьаракь гъорлъ бугел рагІабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **[*Ы*]**, **[*и*]** гьаркьал гърлъ ругел рагІаби тІаса рищи, гьел гъорлъ ругел рагІаби абулеб куц бихьизаби. Хъвавул шрифталдаса тІаде балагьун хъвай. Баян гьабун, предложениял хъвай.	Дарсида цебе лъураб цІалул масъала бичІчІизе. МугІалимасул кумекалдалъун гьеб тІубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагІидаби тІуразаризе, жинцаго гьабулеб хІалтІуда хадуб халкквезе. **Ы** хІарпалъул бутІаби (элементал) битІун абизе. МицІиразул суратал рахъизе. Кьураб мисалалда рекъон **ы** хІарп хъвазе. Хъвараб хІарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикІ хъвараб вариант тІасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чІвазе. Тетрадалда хъвараб **ы** хІарп мисалалъе кьуралда дандекквезе, **ы** гьаракь гъорлъ бугел рагІабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб

			шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
53	**КIудияб ва гьитIинаб *Ф, ф* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Ф]** гьаракь гьорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. **[Ф]** гьаркьие характеристика кьезе. *Ф, ф* хIарпал гьорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе, жинцаго гьабулеб хIалтIуда хадуб халкквей. **Ф, ф** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Ф, ф** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантал де мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Ф, ф** хIарпал мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[ф]** гьаракь гьорлъ бугел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе.

			Ф, ф хIарпал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гъалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
54	**КIудияб ва гьитIинаб *Ю, ю* хIарпал.**	КIудияб хIарпги гьитIинаб хIарпги дандекквей. Басмаялъулаб хIарпги ва хъвавул хIарпги дандекквей. МицIиразул суратал рахъи. **[Йу]** гьаркьал гъорлъ ругел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби *Ю, ю* хIарпал гъорлъ ругел слогал ва рагIаби хъвай. **Ю, ю** хIарпаз рагIул бетIералдаги рагьараб гьаркьида хадубги **[йу]** гьаркьал рихьизари.	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе. МугIалимасул кумекалдалъун гьеб тIубазе. Хъвавул гигиеналъулал къагIидаби тIуразаризе, жинцаго гьабулеб хIалтIуда хадуб халкквей. **Ю, ю** хIарпазул бутIаби (элементал) битIун абизе. МицIиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Ю, ю** хIарпал хъвазе. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чIвазе. Тетрадалда хъварал **Ю, ю** хIарпал

		Басмаялъулаб ва хъвавул шрифталдаса тІаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гІурхъи бихьизаби.	мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[йу]** гьаркьал гьорлъ ругел рагІабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. **Ю, ю** хІарпал гьорлъ ругел рагІабаздасан предложениял гІуцІизе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гьалатІал риччачІого, рагІаби ва предложениял тІаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кІудияб хІарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хІалтІизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хІалтІуе кьимат кьезе.
55	**КІудияб ва гьитІинаб *Ё, ё* хІарпал.**	КІудияб хІарпги гьитІинаб хІарпги дандекквей. Басмаялъулаб хІарпги ва хъвавул хІарпги дандекквей. МицІиразул суратал рахъи. **[Йо]** гьаркьал гьорлъ ругел рагІабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьаби. *Ё, ё* хІарпал гьорлъ ругел слогал ва рагІаби хъвай. Басмаялъулаб ва	Дарсида цебе лъураб цІалул масъала бичІчІизе. МугІалимасул кумекалдалъун гьеб тІубазе. **Ё, ё** хІарпазул бутІаби (элементал) битІун абизе. МицІиразул суратал рахъизе. Басмаялъулал ва хъвавул хІарпал дандекквезе. Кьураб мисалалда рекъон **Ё, ё** хІарпал хъвазе. Хъвараб хІарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикІ хъвараб вариант тІасабищизе, хъвадарулаго гьеб варианталде мугъ чІвазе. Тетрадалда хъварал **Ё, ё** хІарпал

		хъвавул шрифталдаса тIаде балагьун хъвай. Предложениял хъвай, гьезул гIурхъи бихьизаби.	мисалалъе кьуразда дандекквезе, **[йо]** гьаркьал гъорлъ ругеб рагIул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе. Баян кьолаго, **ё** хIарп гъорлъ бугел рагIаби хъвазе. Басмаялъулаб ва хъвавулаб шрифталдаса, гьалатIал риччачIого, рагIаби ва предложениял тIаде балагьун хъвазе. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби лъезе. Цадахъго хIалтIизе: гьалмагъас ва жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

I КЛАСС (15 сагIат, анкьида жаниб 2,5 сагIат)

Тема	Темаялъе баян	Гъаризе кколел хIалтIабазул тайпаби
Ункъабилеб четверть (15 сагIат)		
РагIи, предложение, текст (6 сагIат)	Калам. ГIадамазе калам сундуе къваригIун бугеб. Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи. МагIнаялъул рахъалъ данде кколел рагIаби цоцазда рухьин. Каламалъул бутIа хIисабалда предложение, текст ва гIумруялда жаниб гьезул бугеб кIвар. Предложениялъул бетIерал членал. РагIабазул бетIаралда кIудияб хIарп. Диктант.	Калам предложениязде, предложениял рагIабазде риххула. Учебникалъулгун, гьелъул бугеб кIваралъулгун ва гьелъул гIуцIиялъулгун лъай-хъвай гьабула. РагIабазе суалал лъола. РагIул бугеб кIваралда хадуб халккола (рагIуца щивниги, щийниги, щибниги абула; рагIи ккола предметалъул, гьелъ бихьизабулеб ишалъул, гIаламаталъул цIар). Предложениялъулъ цояб рагIудаса цогиялъе магIнаялъулал суалал лъола. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьеналда хадуб халккола. Тексталъул ва предложениялъул гIуцIиялда хадуб халккола. Тексталъул ва предложениялъул анализ гьабула. Тексталда цIар лъола. Учебникалдаса текст цIалула ва гьенир лъурал суалазе жаваб кьола. РагIабаздасан предложениял, предложенияздасан текстал гIуцIула. Предложениялъул бетIерал членазда хадуб халккола. Сураталдасан предложениял гIуцIула. Гьезул анализ гьабула. Гьезулъ грамматикияб аслу балагьула. Хасал ва гIаммал предметиял цIарал дандеккола. РагIабазул бетIерал кIудияб хIарп хъвалеб къагIидаялъулгун лъай-хъвай гьабула.

Гьаркьал ва хIарпал (6 сагIат)	Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал рихьизарулел хIарпал. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал: [**гь**], **[гъ]**, **[г**I], **[кь]**, **[къ]**, **[кI]**, **[лъ]**, **[тI]**, **[хь]**, **[хъ]**, **[хI[**, **[цI]**, **[чI].** Геминатал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **кк, кIкI, лълъ, сс, хх, цц, цIцI, чч, чIчI**. Лабиалиял гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **гв, кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, къв, св, хв, хъв, хьв, щв, шв, гъв, гьв, гв, чв, чIв, цв, цIв.** РагIи ва слог. Слогалккун рагIаби цIияб мухъиде роси. Диктант	Фонетикиялгин графикиял баянал гIаммлъизарула ва гьездаса пайда босула. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал цоцаздаса ратIа гьарула. РагIулъ гьаркьал рихьизарула ва гьел битIун абула. РагIулъ ругел рагьарал гьаркьазул къадаралде балагьун, слогазул къадар чIезабула. РагIулъ гьаркьица ккураб бакI бихьизабула, гьеб гьаракь битIун абула ва хъвавулъ хIарпалдалъун битIун бихьизабула. I3 хасаб гьаракь мухIканго абизеги гьел рихьизарулел хIарпал битIун хъвазеги ругьунлъула. Геминатал битIун абиялда ва гьел рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругел рагIаби битIун хъваялда хадуб хал ккола. Геминатал гъорлъ ругел рагIаби битIун цIалиялде ва хъваялде кIвар кьола. Лабиалиял гьаркьал битIун абизе ругьунлъула. Хъвавулъ гьел гьаркьал хIарпаздалъун битIун рихьизариялде кIвар кьола. РагIул бутIа хIисабалда слогалъул хIакъалъулъ бугеб бичIчIи мухIкан гьабула. Рагьараб гьаракьалъухъ балагьун, рагIулъ слогазул къадар чIезабула. РагIаби слогазде риххула. Цо мухъидаса цоги мухъиде рагIаби рикьун росиялъул къагIидаби лъазарула. Слогалккун абун, рагIаби хъвазе ругьунлъула.
Каламалъул бутIаби (3 сагIат)	*Щив? щий? щиб? щал?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметал рихьизарулел рагIаби	Предметал рихьизарулел рагIабазе суалал тIасарищула. Щив? щий? щиб? щал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби ратIа гьарула, ай щибаб рагIуе батIи-батIияб суал лъезе ккеялъул бицуна.

	ккей. *Кинав? кинай? кинаб? кинал?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIаби ккей. *Щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабулеб бугеб? щиб лъугьунеб бугеб?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметалъул иш бихьизабулел рагIаби ккей.	Щив? щий? щиб? щал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предложениялъулъ бетIерал членаллъун рукIине бегьиялъул бицуна. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабазе лъолел суалазулгун лъай-хъвай гьабула. Жал жанир ругел яги гьечIел тексталги дандеккун, предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабазул каламалъулъ бугеб кIвар баян гьабула. Предметазул батIи-батIиял гIаламатал абула. Предметазул хIакъалъулъ биценкIаби ракIалде щвезарула яги гIуцIула. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабигун рагIабазул дандраял хъвала. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIаби предложениялъулъ ралагьула. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабиги гъорлъе ккезарун, предложениял ургъула. Гьел рагIабиги тIаде журан, предложениял тIиритIизарула. Предметаз гьабулеб иш бихьизабулел рагIабазда хадуб халккола. Предметазул иш бихьизабулел рагIабазе суалал лъола. Гьел рагIабигун предложениял яги текст гIуцIула. Гьел рагIабазул каламалъулъ бугеб кIвар бихьизабула.

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

2 КЛАСС (68 сагIат, анкьида жаниб 2 сагIат)[15]

Тема	Темаялъе баян	Гъаризе кколел хIалтIабазул тайпаби
ТIоцебесеб четверть (18 +2 сагIат)		
ТIоцебесеб клас-салда малъараб материал такрар гьаби (4 сагIат)	Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи, предложение, текст ва гIумруялда жаниб гьезул бугеб кIвар. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва хIарпал.	Учебникалъулгун, гьелъул бугеб кIваралъулгун ва гьелъул гIуцIиялъулгун лъай-хъвай гьабула. РагIул бугеб аслияб кIваралъул бицуна. Предложениялъул ва тексталъул анализ гьабула. Тексталдаса предложениял ратIа гьарула. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьеналда хадуб халккола. РагIабаздасан предложениял, предложенияздасан текст гIуцIула ва битIун хъвала. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал ратIарахъула. РагIулъ ругел рагьарал гьаркьазул къадарги слогазул къадарги дандеккола. 13 хасаб гьаракь мухIканго абизеги гьел рихьизарулел хIарпал битIун хъвазеги ругьунлъула. ТIаде балагьун, берцинго ва бацIцIадго хъвала (тIасабищун хъвай).
Гьаркьал ва хIарпал (7 сагIат)	Гьаркьазул ва хIарпазул хаслъи. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал, хIарпаздалъун гьел рихьизари. Рагьарал	Гьаркьал ва хIарпал цоцаздаса ратIарахъула. Гьаркьал абула. ХIарпал цIалула ва хъвала. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал ратIарахъула. РагIул гьаркьилаб ва

[15] Гьелда тIадеги, ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял тIоритIизе, планалъулъ кьун буго литературияб цIалиялъул программаялъ калам цебетIезабиялъул хIалтIабазе бихьизабураб ичIго сагIатги.

	гьаркьал ва хIарпал. Рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. КъосинчIого рагIабазулъ гьел битIун абизе, цIализе ва ратIа гьаризе лъай. *Е, ё, ю, я* хIарпал. *[Й]* гьаракь ва *й* хIарп. Текст предложениязде биххи. Предложениял гIуцIи. Сюжеталъулаб сураталдасан сочинение.	гьаркьилабгин хIарпилаб анализ гьабула. РагIулъ ругел рагьарал гьаркьазул къадарги слогазул къадарги дандеккола. РагIаби слогазде рикьула. Авар мацIалъулъ ругел рагьарал гьаркьазул ва хIарпазул къадаралъул хIакъалъулъ бицуна. Рагьукъал гьаркьал абулеб куц бихьизабула ва гьезул гIаламатал гIаммлъизарула. ***Е, ё, ю, я*** рагьарал хIарпаз кIи-кIи гьаракь бихьизабулеблъи бичIчIизабула. ***Ё*** хIарп авалалда бугел рагIаби битIун хъвазе ругьунлъула. Рагьукъаб гьаракь ***й*** ва рагьараб гьаракь ***и*** дандеккола. ***Й*** хIарпалъул битIунхъваялде кIвар кьола. РагIабаздасан предложениял гIуцIула ва, слогалккун абун, хъвала. РагIаби ва предложениял тIадебалагьун хъвала. БатIи-батIиял диктантал хъвала. Сюжетиял ва сюжетиял гурел суратаздасан предложениял гIуцIула. Текстазул анализ гьабула. Суратаздасан текстал гIуцIула ва гьезда цIарал лъола.
Авар мацIалъе хасиятал рагьу-къал гьаркьал (4 сагIат)	Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: *гъ, гь, гI, къ, кь, кI, лъ, тI, хъ, хь, хI, цI, чI.* Словариял диктантал. ТIаде балагьун, текст хъвай. Сураталдасан текст гIуцIи. Суалазда рекъон изложение.	Авар мацIалъе хасиятал гьаркьал рихьизарула. Гьел битIун абиялде кIвар кьола. Гьел рихьизарулел хIарпал битIун хъвазе бугеб бажари камиллъизабула. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал битIун абиялде кIвар кьун, кучIдул пасихIго цIалула. Гьел гъорлъ ругел рагIаби, предложениял ва текстал, тIаде балагьун, хъвала. БицанкIоязе жавабал кьола ва гьел хъвала. Словариял диктантал хъвала. Суратаздасан, лъурал суалазе жавабалги кьун, хабар (текст)

		хъвала. Тексталда цIар лъола. БитIун хъвазе захIматал рагIабазде кIварги кьун, суалазда рекъон, изложение хъвала.
Щ, Ш рагьукъал гьаркьал (1 сагIат)	*[Щ], [Ш]* рагьукъал гьаркьал ва гьел хIарпаздалъун рихьизари.	***Ш, щ*** гьаркьал цоцаздаса ратIарахъула. ***Ш, щ*** рагьукъал гьаркьал битIун абиялде кIвар кьола. Гьел рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругел рагIаби битIун хъвазе ругьунлъула. Предложениял гIуцIула. Хабар ракIалдасан хъвала.
Геминатал (4 сагIат)	Геминатал (хIухьелалъул тIадецуй кутаклъизабун абулел) ва гьел рихьизарулел хIарпал: *кк, кIкI, чч, чIчI, сс, хх, цц, цIцI, лълъ. [кк], [кIкI], [чч] рагьукъал гьаркьал. [ЧIЧI] рагьукъаб гьаракь.* Грамматикиял тIадкъаялгун диктант.	Кинал гьаркьазда геминатал абулебали бичIчIизабула. Цо-цо рагIабазулъ, геминатал рихьизаризе, цого хIарп кIиго нухалъ хъвалеблъи лъазабула. Геминатал битIун абиялда ва гьел рихьизарулел хIарпал рагIабазулъ битIун хъваялда хадуб халккола. *[Кк], [кIкI], [чч], [чIчI]* гьаркьал рихьизарулел хIарпазул битIунхъвай лъазабула. *Кк, кIкI, чч, чIчI* гъорлъ ругел рагIаби кколеб куцалда цIалула ва гьел рагIаби битIун хъвала. Словараздаса пайдаги босун, геминатал гъорлъ ругел рагIабазул магIна баян гьабула. Суратаздасан ва геминатал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIула. Геминат бихьизабизе, цо-цо рагIулъ цо-цо хIарп, цогидал рагIабазулъ цого хIарп кIиго нухалъ хъвалеблъи хIужжабаздалъун чIезабула. Геминатал гъорлъ ругел рагIаби битIун хъвазе бажарулебищали хал гьабизе, диктант хъвала.
КIиабилеб четверть (I4+ 2 сагIат)		
Геминатал (хадусеб бутIа) (6 са-	[СС] рагьукъаб гьаракь.	*[Сс], [хх], [цц], [цIцI], [лълъ]* гьаркьал рихьизарулел хIарпазул битIунхъвай

гIат)	[*XX*] рагьукъаб гьаракь. [*ЦЦ*] рагьукъаб гьаракь. [*ЦIЦI*] рагьукъаб гьаракь. [*ЛъЛъ*] рагьукъаб гьаракь. Геминатал рихьизарулел хIарпазул битIунхъвай. РекIехъе хъвай. Диктант. Сюжеталъулаб сураталдасан сочинение.	лъазабула. Гьел гъорлъ ругел рагIаби битIун цIализе ва хъвавулъ гьел гьаркьал битIун рихьизаризе бугеб бажари цебетIезабула. Словараздаса пайдаги босун, гьел геминатал гъорлъ ругел рагIабазул магIна баян гьабула. ТIадехун кьурал геминатал рихьизаризе, цо-цо рагIулъ цо-цо хIарп, цогидал рагIабазулъ цого хIарп кIиго нухалъ хъвалеблъи хIужжабаздалъун чIезабула. РагIаби хъвала ва битIун хъван ругищали хал гьабула. Слогалккун абун, берцинго ва бацIцIадго предложениял хъвала. Геминатал гъорлъ ругел рагIабигун предложениял гIуцIула. Геминатал гъорлъ ругел рагIабиги хъван, ункъбокIонал цIезарула. БиценкIабазе жавабал чIвала ва гьел жавабал хъвала. Кицаби ва абиял рекIехъе хъвала ва гьезул магIна баян гьабула. КучIдул пасихIго цIалула. Суратаздасан хабар гIуцIула ва хъвала. Хабаралъе цIар кьола. Предложениял, текстал, тIаде балагьун, хъвала. Сюжеталъулаб сураталдасан хабар гIуцIула ва гьелда цIар лъола.
Лабиалиял гьаркьал (3 сагIат)	Лабиалиял (кIутIби цере цIутIизарун рахъулел) гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: *кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, къв, хв, хъв, хъв, св, щв, шв, гъв, гъв, гв, чIв, цв, цIв.* Лабиалиял гьаркьал хъвавулъ рихьизарулел къагIидаби.	Лабиалиял гьаркьал абулеб куцалде пикру буссинабула. Хъвавулъ лабиалиял гьаркьал битIун рихьизаризе бугеб бажари цебетIезабула. Берзулгин гIинзул ва словариял диктантал хъвала. БиценкIабазе жавабал чIвала ва гьел жавабал хъвала. Суратаздасан предложениял гIуцIула ва хъвала. ТIаде балагьун, текст хъвала. Кицаби цIалула ва гьезул магIна баян гьабула.

	Словарияб диктант. Сюжетияб сураталдасан хабар гIуцIи. ТIаде балагьун, хъвай.	
Ъ, ь хIарпал (1 сагIат)	Ъ, ь хIарпал. Ъ хIарпалъ мукъулукъил тIарада лъугьунеб гьаракь бихьизаби. Ь хIарпалъ рагьукъаб гьаркьил тамахлъи бихьизаби. Суалазда рекъон изложение	**Ъ, ь** тIубалеб хъулухъалда хадуб халккола. **Ъ** ишараялъ мукъулукъил тIарада лъугьунеб гьаракь бихьизабула ва рагьукъаб гьаракь хадуб бачIунеб рагьараб гьаркьидаса тIезабула. **Ь** ишараялъ гIурусалдаса авар мацIалде рачIарал рагIабазулъ рагьукъаб гьаркьил тамахлъи бихьизабула. Тексталда тIад хIалтIула: гьелъул тема баян гьабула, гьелда цIар лъола, тексталъулъ ругел предложениязул къадар чIезабула. БиценкIабазе жавабал ратула ва хъвала. БиценкIаби жидецагоги ургъула. Болъаби цIезарула. Тексталъе суалал ургъула ва гьезда рекъон изложение хъвала.
Алфавит (2 сагIат)	Алфавит. ХIарпазул цIарал. Алфавиталъул кIвар.	Авар алфавиталъулгун лъай-хъвай гьабула. Алфавиталъул хIарпал битIун абула. Практикаялъулъ алфавиталдаса пайда босизе бугеб бажари цебетIезабула. Сураталдасан хабар гIуцIула, гьелда цIар лъола.
РагIи ва слог. РагIи слогазде бикьи (3 сагIат)	Слог, рагIулъ слогазул къадар. Цо мухъида инчIеб рагIи цоги мухъиде, слогазде бикьун, босиялъул къагIидаби. Грамматикиял тIадкъаялгун диктант. Сураталдасан къокъаб хабар гIуцIи.	Абулаго батIабахъулеб рагIул бутIа хIисабалда слогалъул хIакъалъулъ цIалдохъабазул бугеб бичIчIи мухIкан гьабула. Рагьараб гьаракьалъухъ балагьун, рагIулъ слогазул къадар чIезабизе бугеб бажари цебетIезабула. РагIаби слогазде рикьизе бугеб бажари цебетIезабула. РагIаби рикьун росиялъул къагIидабазулгун лъай-хъвай гьабула. Цо мухъидаса цоги мухъиде рагIаби рикьун

		росиялъул бажари лъугьинабула. **Ахикь, раххан, руччаби** гІадал рагІаби цо мухъидаса цогиялде росиялъул къагІидаби лъала. Грамматикиял тІадкъаялгун диктант хъвала. Сюжетияб сураталдасан къокъаб хабар гІуцІула.
Ударение (1 сагІат)	Ударение. РагІабазул магІна хисиялъулъ ударениялъул бугеб кІвар. РагІулъ ударение бугебги гьечІебги слог.	Ударениялъул хІакъалъулъ бичІчІи кьола. Ударение битІун лъезе бугеб бажари цебетІезабула. РагІабазул магІна хисиялъулъ ударениялъул бугеб кІваралда хадуб халккола.
Лъабабилеб четверть (20+3 сагІат)		
Калам (4 сагІат)	Калам ва гІумруялда жаниб гьелъул бугеб кІвар. КІалзул ва хъвавул калам. Тексталъул тема. Тексталъулъ предложениязул тартиб. Предложениялъул авалалда кІудияб хІарп, ахиралда лъалхъул ишараби. Каламалъул этика. Салам кьеялъул рагІаби. КантІизариялъул диктант.	Сундуе калам къваригІун бугебали бицине хІалбихьула. Инсанасул гІумруялъулъ мацІалъ тІубалеб хъулухъалъул хІакъалъулъ гара-чІвари гьабула. КІалзул ва хъвавул каламалъул хаслъабазул хІакъалъулъ баян кьола. Тексталъул тема баян гьабула. Текст предложениязде биххула. Тексталъулъ предложениязул гІурхъи чІезабула. Предложениялъул авалалда кІудияб хІарп, ахиралда тІанкІ, суалияб ялъуни ахІул ишара лъезе бугеб бажари цебетІезабула. Слогалккун абулаго, текст хъвала. Предложеният, тІаде балагьун, хъвала. РагІаби дандран, предложениял гІуцІула.
Предложение ва текст.(8 сагІат)	Каламалъулъ предложениялъул бугеб кІвар. Предложениялъул бетІерал членал (грамматикияб аслу):	РагІаби ва предложениял дандеккола. БатІи-батІиял формабазда ругел рагІабаздасан предложениял гІуцІула. Предложениялъулъ рагІабазда гьоркьоб бухьен чІезабула. Текст предложениязде

	подлежащее, сказуемое ва битIараб дополнение. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвай, ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишараби лъей. Предложениялда жаниб магIнаялъул рахъалъ цIикIкIараб кIвар жиндир бугеб рагIи, гьаракь борхизабун, бихьизаби. Текст, текстальул гIаламатал, текстальулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцада рухьин, тексталда цIар лъей. Текстальул план, текстальул тайпаби: хабарияб, сипатияб, пикрияб. Планалда рекъон изложение.	биххула. Предложениял гIуцIула (суалазул кумекалдалъун, сураталдасан). Предложениялъулъ бетIерал членал ратула ва гьезда гьоркь хIучч цIала. Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазеги ахиралда лъалхъул ишараби битIун лъезеги бугеб бажари цебетIезабула. МагIнаялъул рахъалъ цIикIкIараб кIвар жиндир бугеб рагIиялда тIад ударениеги гьабун, предложениял цIалула ва магIнаялъул рахъалъ гьезда гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабула. МагIнаялъул рахъалъ цоцада рухьинчIел предложенияздаса текст батIа гьабизе бугеб бажари цебетIезабула. Текстальул хаслъабазда (гIаламатазда) хадуб хал ккола: предложениял цоцазда рухьин, цIар лъезе рес букIин, тематикияб цолъи. Текст предложениязде биххула ва гьелда цIар лъола. Текстальул бутIабазда хадуб халккола. Текстальул тайпабазул хIакъалъулъ бичIчIи кьола, гьел цоцаздаса ратIарахъиялъул бажари лъугьинабула. Текстал гIуцIула. Живго жиндаго чIун, слогалккун абулаго, предложениял ва текстал учебникалдаса хъвала. Хабарияб текстальул план гIуцIула ва, гIуцIараб планалда рекъон, изложение хъвала.
Авар мацIалъе хасиятал гьаркьал ва геминатал (6 сагIат)	Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: *гъ, гь, гI, къ, кь, кI, лъ, тI, хъ, хь, хI, цI, чI.* Геминатал (хIухьелалъул тIадецуй кутаклъизабун	13 рагьукъаб гьаракь мухIканго абизе ва гьел рихьизарулел хIарпал битIун хъвазе бугеб бажари цебетIезабула. Болъаби цIезарула ва кIи-кIи ишараялдасан гIуцIарал хIарпал гъорлъ ругел рагIаби ургъула ва хъвала. БиценкIаби чIвала. Хабар гIуцIула. Кицаби гIуцIула ва гьел

	абулел) ва гьел рихьизарулел хIарпал: *кк, кIкI, чч, чIчI, сс, хх, цц, цIцI, лълъ.* Хабар гIуцIи. Суалазда рекъон изложение. Цо кинаб бугониги темаялда тIасан сочинение.	каламалъулъ хIалтIизарула. РагIабазул фонетикияб разбор гьабула. Шарадабазе ва бицанкIоялъе жавабал кьола. Суалазда рекъон хабар (текст) хъвала. Геминатал гъорлъ ругел рагIаби битIун цIализе ва хъвавулъ гьел битIун рихьизаризе бугеб бажари цебетIезабула. Предложение ва текст гIуцIизе бугеб бажари камиллъизабула. Сверухъ тIабигIаталда хадуб халкквеялъул кьучIалда жиндирго хабар гIуцIизе бугеб бажари цебетIезабула.
Каламалъул бутIаби. Предметияб цIар (5 сагIат)	Предметал, предметазул гIаламатал ва предметазул ишал рихьизарулел рагIаби. Предметияб цIар. Гьелъул гIаммаб магIна ва гIаламатал. Предметияб цIаралъул суалал: *щив? щий? щиб? щал?* Каламалъулъ предметияб цIар хIалтIизаби. Диктант	Предметал, предметазул гIаламатал ва предметазул ишал рихьизарулел рагIабазе суалал лъола. Жидее хасал гIаламатазде балагьун, рагIаби тIелазде рикьула. Предложениялъулъ предметиял цIаразул гIаламатазда хадуб халккола. Щибаб рагIуе батIи-батIияб суал лъезе ругьунлъула: **щив?** абураб суал лъола чиясул жинсалъул гIадамазе; **щий?** лъола чIужуялъул жинсалъул гIадамазе; **щиб?** лъола, гIадамал хутIизегIан, рухI бугелги гьечIелги предметазе; **щал?** лъола цо чанго яги гIемерал предметазе. Предложениялъулъ бетIерал членал рихьизарула. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабула. Сураталдасан хабар гIуцIула. Кьураб схемаялда рекъон предложениял гIуцIула. Кьурал рагIабаздасан предложениял гIуцIула. Диктант хъвала. Каламалъулъ предметиял цIарал лъурал суалазда рекъон хисизаризе бугеб бажари цебетIезабула.

		Текст цIалула, гьелъул гIуцIиялъул анализ гьабула. Тексталда цIар лъола. БицанкIаби цIалула ва гьезие жавабал ратула.
Ункъабилеб четверть (I6+2 сагIат)		
Предметияб цIар (хадусеб бутIа) (2 сагIат)	Хасал ва гIаммал предметиял цIарал.	ГIаммал ва хасал цIарал цоцаздаса ратIа гьарула. Хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе бугеб бажари цебетIезабула. БатIи-батIиял формабазда ругел рагIабаздасан предложениял гIуцIула. Цо-цо предметазул цIарал гIаммалги хасалги рукIунеллъи бичIчIизабула.
Глагол (6 сагIат)	Глагол**.** ГIаммаб магIна. Глаголалъул гIаламатал. Каламалъулъ глаголазул бугеб кIвар. Глаголал цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. Глаголал батIи-батIиял заманабазде хиси. ГIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги глаголал. Творческияб диктант. Суалазда рекъон хабар гIуцIи. КечI рекIехъе лъазаби. Суратазда рекъон текст гIуцIи.	**Щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабилеб? щиб гьабизе бугеб? щиб гьабулеб? щиб гьабулеб бугеб?** абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIабаз предметаз гьабулеб иш бихьизабулеблъи бичIчIизабула. Творческияб диктант хъвала. Предложениялъулъ глаголазе суалал лъола. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабула. Каламалъулъ заманалъул батIи-батIиял формабазда глаголал хIалтIизариялда хадуб халккола. Глаголал заманабазде хисула (терминал абичIого, суалазул кумекалдалъун). Предложениял ва тексталл (суратазда ва цо кинаб бугониги темаялда тIасан) гIуцIула. ГIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги глаголал каламалъулъ хIалтIизаризе ругьунлъула. тексталъул бутIаби тартибаллда лъезеги гьеб текст лъугIизабизеги бугеб бажари цебетIезабула.
Прилагательное	Прилагательное.	**Кинав? кинай? кинаб? кинал?** абурал

(6 сагIат)	ГIаммаб магIна. Прилагательноялъул гIаламатал. Прилагательноял каламалъулъ хIалтIизари. Прилагательноял цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. ГIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги прилагательноял. Сураталдасан сочинение. Творческияб хIалтIи. Планалда рекъон изложение.	суалазе жаваблъун рачIунел рагIабаз предметазул гIаламатал рихьизарулеллъи бичIчIизабула. Каламалъулъ прилагательноябаз тIубалеб хъулухъалда хадуб халккола, прилагательноял гъорлъ ругел ва гьел гьечIел текстал дандеги ккун. Предложениялъулъ прилагательноязе суалал лъола. Предметиял цIаразе магIнаялъул рахъалъ дандекколел прилагательноял тIаса рищула ва гьел предметиял цIаралгун рекъон ккезарула. Прилагательноял цолъул ва гIемерлъул формаялда хисизарула. Предметалъул хасаб тIабгI, хасият-гIамал бихьизабизе, батIи-батIиял прилагательноял (синонимал рукIа, антонимал рукIа) тIаса рищула. Сипатияб текст гIуцIула, гьелда цIар лъола, гьелъул анализ гьабула. Цоял предметал цогиязда цо кинаб бугониги гIаламаталдалъун (масала, кIодолъи-гьитIинлъиялдалъун, тIагIамалдалъун, кьералдалъун, роценалдалъун ва гь.ц.) дандеккола. Учебникалдаса текстал хъвала ва гьезулъ прилагательноял ралагьула. Суалазда рекъон, сураталдасан хабар гIуцIула. План гIуцIула ва гьелда рекъон изложение хъвала.
Такрар гьаби (4 сагIат)	Гьаркьал ва хIарпал. Каламалъул бутIаби. Каламалъул бутIаби хIисабалда текст ва предложение. Сураталдасан хабар гIуцIи. Грамматикиял	Гьаркьал ва хIарпал цоцаздаса ратIарахъизеги гьел битIун абизеги бугеб бажари цебетIезабула. Фонетикияб разбор гьабула. Лабиалиял гьаркьазда ва геминатазда хадуб халккола. Сураталдасан хабар гIуцIула. Кицабазул магIна баян гьабула. Предметияб цIар, прилагательное

	тIадкъаялгун диктант.	ва глагол каламалъулъ хIалтIизаризе бугеб бажари цебетIезабула. БатIи-батIиял формабазда ругел глаголал ва прилагательноял битIун хъвазе бугеб бажари камиллъизабула. Тексталъул хаслъи ва бутIаби рихьизаризеги, тексталъулъ предложение батизеги, предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазеги, ахиралда къваригIараб лъалхъул ишара лъезеги бугеб бажари цебетIезабула.

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

3 КЛАСС (68 сагӀат, анкьида жаниб 2 сагӀат)[16]

Тема	Темаялъе баян	Гьаризе кколел хӀалтӀабазул тайпаби
ТӀоцебесеб четверть (18+2 сагӀат)		
КӀиабилеб классалда малъараб материал такрар гьаби (7 сагӀат)	МацӀалъул ва каламалъул бутӀа хӀисабалда текст, предложение ва рагӀи. Предмет, предметалъул гӀаламатал ва предметалъул ишал рихьизарулел рагӀаби. Гьаркьал ва хӀарпал. Рагьарал ва рагъукъал гьаркьал. **Е, ё, ю, я** рагьарал хӀарпал. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал. Грамматикиял тӀадкъаялгун диктант.	Учебникалъулгун лъай-хъвай гьабула. ГӀадамазул гӀумруялъулъ каламалъул бугеб кӀваралъулги кӀалзул ва хъвавул каламалъул хаслъабазулги бицуна. Суратаздасан текстал гӀуцӀула. Текстазе цӀарал кьола. Текстазул темаби баян гьарула. Текстазулъ предложениязул къадар чӀезабула (щибаб предложениялъулъ цо сундулниги бицуна, щибаб предложениялъул ахиралда гьаракь гӀодоцинабула, лъалхъи гьабула). Предложениялъул хӀакъалъулъ бугеб лъай мухӀкан гьабула. Хъвавул ва кӀалзул каламалъулъ предложениял цоцаздаса ратӀа гьаризе бугеб бажари цебетӀезабула. Цо кинаб бугониги темаялда тӀасан текст гӀуцӀула. Тексталъул ратӀатӀурал предложенияздаса бугеб батӀалъи бихьизабула. Суалаздалъун каламалъул бутӀаби рихьизарула. БатӀи-батӀиял рагӀабазул дандраял гӀуцӀула (прилагательное + предметияб цӀар, предметияб цӀар +

[16] Гьелда тӀадеги, ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял тӀоритӀизе, планалъулъ кьун буго литературияб цӀалиялъул программаялъ калам цебетӀезабиялъул хӀалтӀабазе бихьизабураб ичӀго сагӀатги.

		прилагательное). Учебникалдаса текстал ва предложениял, тIаде балагьун, хъвала, цебеккунго гьезул анализги гьабун. Гьаракь ва хIарп, рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIа рахъулаго, рагIабазул гьаркьилабгин хIарпалъулаб анализ гьабула. ХIарпазе характеристика кьола. Гьаркьалги хIарпалги рагIулъ битIун абиялда хадуб халккола. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал битIун цIализе ва гьел рихьизарулел хIарпал битIун хъвазе бугеб бажари щула гьабула. *Цин, квачI* гIадал рагIабазул фонетикияб разбор гьабула.
Предложение. РагIабазул дандрай. (12 сагIат)	Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде балагьун, предложениялъул тайпаби: хабарияб, суалияб ва тIалабияб. Интонациялде балагьун, ахIул предложение. Предложениялъул бетIерал членал: подлежащее, сказуемое ва битIараб дополнение. Предложениялъул бетIерал гурел членал. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен. ГIадатал тIиритIарал ва тIиритIичIел предложениял. ГIадатал	Предложениялъул хаслъабазда хадуб халккола. Сураталдасан магIнаялъул рахъалъ цоцазда рухьарал предложениял гIуцIула. Жидеца бицунеб жоялъул мурадалъухъ ва интонациялъухъ балагьун, рикьун ругел хабариял, суалиял, тIалабиял ва ахIул предложенияздаги тIиритIарал ва тIиритIичIел предложенияздаги хадуб халккола. Предложениялъулъ рагIабазе магIнаялъулал суалал лъола. Предложениялъул грамматикияб аслу бихьизабула. Предложениялъул бетIерал гурел членал ратула. Предложениялъулъ рагIабазул дандраял ратIа гьарула. РагIабазул дандраял гIуцIула. Предложениязул гIурхъи чIезабула. Предложение битIун хъван бахъинабула (предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвала, предложениялъул ахиралда

	ва журарал предложениял. РагІабазул дандрай. РагІабазул дандраязулъ аслиябги нахъбилълъарабги рагІи. РагІабазул дандраязулъ рагІабазда гьоркьоб бугеб бухьен. Цо кинаб бугониги темаялда тІасан сочинение. Ругьунлъиялъул изложение.	къваригІараб лъалхъул ишара лъола). Сураталдасан предложениял гІуцІула. Суалаздалъун текс цІидасан гІуцІула. Тексталъул бутІабазул тартиб чІезабула. Тексталда цІар лъола. Жидеца халккураб жоялда тІасан хабар (текст) гІуцІула. Кьурал тІадкъаял тІуразарулаго, учебникалдаса текстал, тІаде балагьун, хъвала.
Текст (1 сагІат)	Текст, тексталъул гІаламатал: тема, аслияб пикру загьир гьаби, цІар лъей.	Тексталъул тема чІезабула, тексталъул анализ гьабула (аслияб пикру загьир гьабула, тексталда цІар лъола). Учебникалдаса, тІаде балагьун, текстал хъвала.
КІиабилеб четверть (14 + 2 сагІат)		
Текст (хадусеб бутІа) (1 сагІат)	Текст, тексталъул гІаламатал: тема, аслияб пикру загьир гьаби, цІар лъей.	Тексталъул тема чІезабула, тексталъул анализ гьабула (аслияб пикру загьир гьабула, тексталда цІар лъола). Учебникалдаса, тІаде балагьун, текстал хъвала.
РагІул гІуцІи (11 сагІат)	МагІна гІагарал рагІаби. Кьибил ва кьибил цоял рагІаби. Кьибил цоял рагІаби ва цого цо рагІул формаби. РагІул ахир ва аслу. Суффикс. Ахиразул кумекалдалъун рагІул форма хиси ва суффиксазул кумекалдалъун цІиял рагІаби лъугьин. РагІул	ГІаммаб бутІа ва гІаммаб магІна бихьизабула. Кьибил цоял рагІаби ралагьула, кьибил бихьизабула. Кьибил цоял рагІаби ва цого цо рагІул формаби дандекквела. РагІул гІуцІиялъул схемаялъул анализ гьабула ва гьелъие рагІаби тІасарищула. РагІул ахир ва аслу бихьизабула. Ахиралъ тІубалеб хъулухъ бихьизабула (предложениялъулъ ва рагІабазул дандраялъулъ ахиралъ рагІаби магІнаялъул рахъалъ цоцалъ рекъезарула).

	аслуялъулъ кколел рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял. Тексталъул гIуцIи. Текст рекIехъе хъвай. Текст гIуцIи. Хабарияб текст. Сураталдасан сочинение. Суалазда рекъон изложение. Контролияб диктант.	РагIулъ суффикс бихьизабула. Суффиксалъул кумекалдалъун цIиял рагIаби лъугьинарула. РагIул гIуцIиялъул разбор гьабула. Аслуялъулъ гьаркьал хисиялъул къагIидабазулгун лъай-хъвай гьабула. РагIабиги батIи-батIиял формабазде хисун, предложениял гIуцIула. Учебникалдаса текстал хъвала, гьезда цIарал лъола, гьел бутIабазде риххула. Текст рекIехъе хъвала. Планалда рекъон рагIул гIуцIиялъул хIакъалъулъ бицуна. Хабарияб тексталъул анализги гьабун, изложение хъвала. Планалда рекъон хабарияб текст гIуцIула. Сураталдасан сочинение хъвала, гьелъул хал гьабула.
Каламалъул бутIаби (3 сагIат)	Авар мацIалъул каламалъул бутIаби: предметияб цIар, прилагательное, глагол, рикIкIен, цIарубакI ва наречие. Каламалъул бутIаби цоцаздаса ратIарахъи. Каламалъул бутIабазул синтаксисияб роль. Хабарияб текст (гIаммаб бичIчIи), Хабарияб тексталъул изложение.	МагIнаялъухъ, суалазухъ ва предложениялъулъ тIубалеб хъулухъалъухъ балагьун, каламалъул бутIаби лъазарула. Каламалъул бутIабазде рагIаби рикьула. Тексталъул анализ гьабула: предложениязул гIурхъи бихьизабула, предложениязул ахиралда лъалхъул ишараби лъола. Цо кинаб бугониги каламалъул бутIа гъорлъеги ккезабун, предложениял гIуцIула. Предложениял членазде риххула, гьел членаллъун кинал каламалъул бутIаби ккун ругелали баян гьабула. Каламалъул бутIа хIисабалда рагIул ва предложениялъул членалъул магIнаби дандекквела. Хабарияб тексталъул хаслъабазулгун лъай-хъвай гьабула. Тексталда цIар лъезеги бутIабиккун гьеб бицинеги бугеб бажари

		цебетIезабула. Планалда рекъон текст гIуцIула.
Предметияб цIар (1 сагIат)	Предметияб цIаралъул магIна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ.	Предметияб цIаралъул лексикияб магIнаялъулгун ва гьелъие лъолел суалазулгун лъай-хъвай гьабула. Предметияб цIаралъул хIакъалъулъ бичIчIи лъугьинабула. Каламалъулъ предметиял цIараз тIубалеб хъулухъалда хадуб халккола.
Лъабабилеб четверть (20 + 2 сагIат)		
Предметияб цIар (Хадусеб бутIа) (12 сагIат)	Хасал ва гIаммал предметиял цIарал. Хасал предметиял цIаразул бетIералда кIудияб хIарп. Предметияб цIаралъул жинс: чиясул, чIужуялъул ва гьоркьохъеб. Предметияб цIаралъул цолъул ва гIемерлъул форма. ГIицIго цолъул формаялда хIалтIизарулел яги гIицIго гIемерлъул формаялда хIалтIизарулел предметиял цIарал. Предметиял цIарал падежазде свери *(асл.п., акт.п., хас.п., кьов.п.* ва *жинда п.).* Ругьунлъиялъул изложение. Контролияб	Инсан вихьизабулел предметиял цIарал цогидал предметиял цIараздаса ратIа гьарула, гьезие битIун суалал лъола. РагIул лексикияб магIна мухIкан гьабула. ГIезегIанго предметиял цIаразул цо чанго магIна (ай гIемер магIна) букIиналде кIвар буссинабула. ГIаммал ва хасал предметиял цIарал дандекквела. Хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе кколеблъи ракIалде щвезабула. ХIайваназул цIараздаги ва хIайваназда лъурал тIокIцIараздаги гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабула. Цо-цо предметиял цIарал гIаммаллъунги хасаллъунги рукIунеллъи лъазабула. Предметияб цIаралъул жинс бихьизабиялъул къагIидабазулгун лъай-хъвай гьабула. Предметиял цIаразда рухьарал рагIабазул жинсиял гIаламатаздалъун жинс чIезабизе ругьунлъула. МагIнаялде ва суффиксазде балагьун, цолъул ва гIемерлъул формаялда ругел рагIаби ратIа гьарула. Каламалъулъ цIикIкIун хIалтIизарулел предметиял цIарал

	диктант.	цолъул ва гIемерлъул формабазде хисизарула. Предметиял цIарал падежазде сверизаризе ругьунлъула. Падежазул хаслъабазда хадуб халккола. Суаласдалъун рагIабазул дандраялъулъ ва предложениялъулъ предметияб цIаралъул падеж чIезабула. БатIи-батIиял падежазул формабазда ругел предметиял цIаразул предложениялъулъ бугеб кIваралъулгун лъай-хъвай гьабула. Подлежащеелъун ккараб предметияб цIаралъул падеж бихьизабиялъул бажари цебетIезабула. Кьурал грамматикиял гIаламатаздалъун предметиял цIаразда гьоркьоса цояб тIаса бищула. Предметиял цIаралъул разбор гьабула: ай жинс, падеж, форма бихьизабула. Предложениял членазде риххула. БатIи-батIиял тайпабазул предложениял гIуцIула ва хъвала. Словариял диктантал гьарула. БицанкIаби чIвала ва жавабал хъвала. БатIи-батIиял темабазда тIасан харбал (текстал) гIуцIула. Сураталъулаб диктант хъвала. Сураталде балагьун, текст гIуцIула. Учебникалдаса текстал хъвала ва, гьезул тайпаби (хабариял, сипатиял ва пикриял) чIезабулаго, анализ гьабула. Цо лъихъениги кагътал хъвазе ругьунлъула. Ругьунлъиялъул изложение хъвала. КучIдул пасихIго цIализе ругьунлъула. Предложениял кколеб тартибалдаги лъун, текстал гIуцIула. ГIинзулалгин берзулал диктантал хъвала. Грамматикиял тIадкъаялгун диктант хъвала. Диктанталъулъ ккарал гъалатIазул анализ

		гьабула.
Прилагательное (8 сагIат)	Прилагательноялъул магIна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ. Прилагательноялгун предметиял цIарал рухьун рукIин. Гого яги гIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги прилагательноял. Прилагательноял-антонимал каламалъулъ хIалтIизари. Прилагательноял жинсазде хиси. Прилагательноял формабазде хиси. ГIелмияб текст ва гьелъул хаслъаби. Сипатияб текст, гьелъулъ прилагательноялъул бугеб кIвар. Грамматикиял тIадкъаялгун контролияб диктант.	Прилагательноялъул гIаламатазулгун лъай-хъвай гьабула. Каламалъулъ прилагательнояз тIубалеб хъулухъалда хадуб халккола. Тексталъулъ прилагательноял суалазул кумекалдалъун рихьизаризе ругьунлъула. Предметияб цIаралда прилагательное бараб букIин баян гьабула. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабиялъул бажари цебетIезабула. Прилагательноял-синонимазул ва прилагательноял-антонимазул хIакъалъулъ бугеб лъай гъварид гьабула, каламалъулъ гьел битIун хIалтIизариялъул бажари цебетIезабула. Прилагательное жинсазде хисиялда хадуб халккола. Тексталъулъ ва предложениялъулъ прилагательноязул жинс ва цолъул ва гIемерлъул форма бихьизабула. Прилагательноялъул цолъул ва гIемерлъул формаялъул суффиксал битIун хъвазе ругьунлъула. Предметиял цIаразе рекъон ккарал прилагательноял тIаса рищула («прилагательное + предметияб цIар» гIадал рагIабазул дандраял гIуцIула). Прилагательноялгун предметиял цIарал рухьуна. Предложениялъулъ прилагательноялъ тIубалеб хъулухъ бихьизабула. Прилагательноялгун предложениял гIуцIула (схемаялда рекъонги). Берзулгин гIинзул диктантал хъвала. БицанкIабазе жавабал ратула ва гьел хъвала. Киназго гIуцIараб планалда рекъон гIелмияб тексталъул изложение хъвала. Сипатияб

		тексталъул хаслъабазулгун лъай-хъвай гьабула, сипатияб текст гӀуцӀула ва гӀуцӀараб тексталъул анализ гьабула, гьелъие къимат кьола. Грамматикиял тӀадкъаялгун, контролияб диктант хъвала.
РикӀкӀен (2 сагӀат)	РикӀкӀеналъул магӀна ва гьелъие лъолел суалал (чан? чанабилеб? чанабилей? чанабилев? чанабилел?). Къадаралъул ва иргадул рикӀкӀенал ва гьезул битӀунхъвай.	РикӀкӀеналъул хӀакъалъулъ бичӀчӀи кьола, рикӀкӀеналъул лексикияб магӀнаялъулгун ва гьелъие лъолел суалазулгун лъай-хъвай гьабула, каламалъулъ гьелъ тӀубалеб хъулухъалда хадуб халккола. Тексталъулъ рикӀкӀенал битӀун хъвазе ругьунлъула. РикӀкӀенал предметиял цӀаралгун рухьун рукӀунеллъи бичӀчӀула. Къадаралъул рикӀкӀеналда хадуб предметияб цӀар кидаго цолъул формаялда букӀунеблъи лъала. Берзул диктант хъвала. РагӀабиги дандран, предложениял гӀуцӀула ва хъвала. Суалазул кумекалдалъун текст гӀуцӀула. Текстазда тӀад хӀалтӀула. БицанкӀабазе жавабал ратула ва хъвала.
Ункъабилеб четверть (16 + 3 сагӀат)		
Глагол (16 сагӀат)	Глаголалъул магӀна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тӀубалеб хъулухъ. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголал (лъай-хъвай гьаби). Жинсиял глаголал предметияб цӀаргун рекъон ккей. Глаголалъул мурадияб форма. Глаголал заманабазде хиси:	Каламалъул бутӀа хӀисабалда глаголалъул хаслъиялда хадуб халккола. Цогидал каламалъул бутӀабазулъ, магӀнаялде ва суалазде балагьун, глагол бихьизабула. Нилъер каламалъулъ глаголалъ тӀубалеб хъулухъ бихьизабула. Предложениял членазде риххизаризе ругьунлъула. Глаголазул лексикияб магӀна мухӀкан гьабула (гӀемер магӀна букӀин, синонимал, антонимал). Цо ва гӀемер магӀнаялъулги битӀараб ва хъвалсараб магӀнаялъулги глаголал каламалъулъ хӀалтӀизаризе

	бачIунеб, гьанже, араб, гIахьалаб заман. Цого яги гIага-шагарал магIнаялъул глаголалги гIаксаб магIнаялъул глаголалги (синонимал и антонимал). Цо ва гIемер магIнаялъул глаголал. БитIараб ва хъвалсараб магIнаялъул глаголал. Сураталдасан сочинение. Пикрияб тексталъул хаслъаби. Ругьунлъиялъул изложение. Планалда рекъон изложение. Грамматикиял тIадкъаялгун контролияб диктант.	ругьун гьарула. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголазулгун лъай-хъвай гьабула. Предложениялъулъ рагIаби рекъон ккезаризе бугеб бажари цебетIезабула. Глаголал заманазде ва формабазде хисиялда хадуб халккола. Суалалде ва магIнаялде балагьун, глаголалъул заман ва цолъул ва гIемерлъул форма чIезабула. Араб, бачIунеб заманалъул гIадатал ва составиял формаби лъугьинаризе ругьунлъула. Суалаздалъун араб заманалъул глаголал ратIа гьарула. БачIунеб ва гIахьалаб заманалъул глаголал ратIа гьаризеги гьезие суалал лъезеги бажарула. Суалазул кумекалдалъун гьанже заманалъул глаголал ратIа гьаризеги цогидал заманаздаса гьел лъугьинаризеги бажарула. Суалаздалъун глаголалъул мурадияб форма лъазабула. Предложениялъулъ бугеб глаголалъул кIварги бихьизабун, предложениялъул синтаксисияб разбор гьабула. Глаголалги гъорлъе ккезарун, предложениял гIуцIула. Кьураб темаялда тIасан предложениял гIуцIула ва, баянги кьун, хъвала. КечI рекIехъе хъвала. Тексталъулъ гIемер магIнаялъул глаголал ратула. Пикрияб тексталъул хаслъабазулгун лъай-хъвай гьабула. Пикриял текстал гIуцIизе ругьунлъула. Лъурал суалазда рекъон сураталдасан хабар гIуцIула, хабаралда цIар лъола. Цадахъго гIуцIараб планалда рекъон хабарияб тексталъул изложение хъвала. Эркенаб диктант хъвала.

		Грамматикиял тIадкъаялгун, контролияб диктант хъвала.
ЛъагIалида жаниб малъараб материал лъазаби (3 сагIат)	Текст ва предложение. РагIул магIнаял бутIаби. Каламалъул бутIаби.	Каламалъулъ предложениялъул ва рагIул бугеб кIваралъул хIакъалъулъ щвараб лъай мухIкан гьабула. Каламалъулъ предложениял битIун хIалтIизариялъул бажари цебетIезабула. “Предложение” ва ”РагIи” абурал бичIчIиял дандекквела. Предложениял членазде риххула (ай предложениялъул синтаксисияб разбор гьабула). Тексталъул хаслъабазул хIакъалъулъ щвараб лъай мухIкан гьабула. РагIул магIнаял бутIабазул щвараб лъай гIаммлъизабула. Суффиксазул кумекалдалъун цIиял рагIаби лъугьинарула. Предметияб цIаралъул, прилагательноялъул, глаголалъул хIакъалъулъ щвараб лъай гIаммлъизабула; гьел цоцаздаса ратIарахъизеги каламалъулъ гьездасан пайда босизеги бугеб бажари цебетIезабула. Предложениял гIуцIула, гIакса магIнаялъул рагIаби ургъула. Текст гIуцIула. Диктант хъвала.

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

4 КЛАСС (68 сагIат, анкьида жаниб 2 сагIат)[17]

Тема	**Темаялъе баян**	**Гьаризе кколел хIалтIабазул тайпаби**
ТIоцебесеб четверть (18+2 сагIат)		
Лъабабилеб клас-салда малъараб материал такрар гьаби (18 сагIат)	Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Геминатал. Лабиалиял гьаркьал. *Е,ё,ю,я* хIарпал. *Й* гьаракь ва хIарп. *Щ, Ш* рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. *Ъ* гьаракь ва хIарп. *Ь* хIарп. РагIи. РагIул лексикияб магIна, синонимал, антонимал. РагIул гIуцIи (кьибил, ахир, аслу ва суффикс). Кьибил цоял рагIаби. РагIул аслуялъулъ кколел рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял. Каламалъул бутIаби. Каламалъул бутIаби хIисабалда предметиял цIаразул, прилагательноязул,	Гьаркьал хIарпаздаса ратIа гьарула. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал цоцаздаса ратIарахъула. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хаслъаби рихьизарула. Жиндир хаслъиялде балагьун, гьаракь батIабахъула. РагIул гьаркьилаб ва гьаркьилабгин хIарпилаб анализ гьабула. РагIулъ ругел рагьарал гьаркьазул къадарги слогазул къадарги дандеккола. Авар мацIалъе хасиятал гьаркьал битIун абиялде кIвар кьола. Гьел рихьизарулел хIарпал битIун хъвазе бугеб бажари камиллъизабула. Геминатал битIун абиялда ва гьел рихьизарулел хIарпал рагIабазулъ битIун хъваялда хадуб халккола. Хъвавулъ лабиалиял гьаркьал битIун рихьизаризе бугеб бажари цебетIезабула. ***Е, ё, ю, я*** рагьарал хIарпазде кIвар кьола. ***Ё*** хIарп авалалда бугел рагIаби битIун хъвазе бугеб бажари цебетIезабула. ***Й*** хIарпалъул битIунхъвай лъазабула. ***Ш, щ*** рагьукъал гьаркьал дандекквела. Гьел рихьизарулел хIарпал

[17] Гьелда тIадеги, ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял тIоритIизе, планалъулъ кьун буго литературияб цIалиялъул программаялъ калам цебетIезабиялъул хIалтIабазе бихьизабураб ичIго сагIатги.

	глаголазул гІаламатал гІаммлъизари: гІаммаб магІна, суалал, гьезул хисуларел ва хисулел категорият, предложениялъулъ гьез тІубалеб хъулухъ. Предметиял цІарал падежазде свери. Каламалъул бутІа хІисабалда предложение. Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениялъул тайпаби. Предложения-лъул ахиралда лъалхъул ишараби. Предложениялъул бетІерал ва бетІерал гурел членал. Предложениялъулъ рагІабазда гьоркьоб бугеб бухьен. РагІабазул дандрай. Текст. Тексталъул тайпаби (хабарияб, сипатияб, пикрияб). Тексталъул тема ва аслияб пикру загьир гьаби. Тексталда цІар лъей. Тексталъул бутІаби ва гьезда гьоркьоб бугеб бухьен. Грамматикиял тІадкъаялгун контролияб	гьорлъ ругел рагІаби битІун хъвазе бугеб бажари цебетІезабула. **Ъ, ь** ишарабаз тІубалеб хъулухъалда хадуб халккола. ГІаммаб кьибил бугел рагІаби данде гьарула. Кьурал рагІул гІуциялъул схемабазул анализ гьабула ва гьезие дандекколел рагІаби тІасарищула. МагІна гІагарал рагІабиги батІи-батІиял суффиксалгун рагІабиги гьорлъ ругел текстазул анализ гьабула. Суффиксазул кумекалдалъун лъугьарал цІиял рагІабазул магІна баян гьабула. РагІул гІуцІиялъул разбор гьабула. РагІул аслуялъулъ кколел рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиязде кІвар кьола. Предметиял цІаразул, прилагательноязул, глаголазул лексикиял ва грамматикиял гІаламатал, гьезул хисуларел ва хисулел категорият рихьизарула. БатІи-батІиял каламалъул бутІабазул грамматикиял гІаламатал дандекквела, гьезул анализ гьабула. Щиб бихьизабулеб? Кинал суалазе жаваблъун бачІунеб? Гьелъул кинал гІаламатал рукІунел? Кин хисулел? ГІемерисеб мехалъ предложениялъул кинаб членлъун букІунеб? гІадал каламалъул бутІабазда хурхарал суалазе жавабал кьола. Каламалъул бутІабазул битІунхъваялда хадуб халккола. Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде балагьун, предложенията тайпабазде рикьула. Тексталъулъ хабарият, суалият, тІалабият ва ахІул предложенията ратула. ТІиритІарал ва тІиритІичІел предложенията цоцаздаса ратІа гьарула. Предложениялъул ахиралда

	диктант. Сюжетияб сураталдасан сочинение. Планалда рекъон изложение.	лъезе лъалхъул ишара тIасабищула. Предложениязул схемаби гIуцIула. Предложениялъулъ бетIерал ва бетIерал гурел членал рихьизарула. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабула. РагIабаздасан предложениял гIуцIула. Тексталъул тема чIезабула. Тексталда лъураб цIар баян гьабула. БатIи-батIиял тайпабазул текстал цоцаздаса ратIа гьарула. Тексталъул хIасилалъул анализ гьабула. Текст цIи гьабун гIуцIула. Тексталда цIар лъола. Сюжетияб сураталдасан сочинение хъвала. Живго жиндаго чIун гIуцIараб планалда рекъон изложение хъвала. ГIинзулалгин берзулал диктантал хъвала. Грамматикиял тIадкъаялгун контролияб диктант хъвала. Диктанталъулъ ккарал гъалатIазул анализ гьабула.
Предложение. Предложения-лъул тайпа цоял членал (2 сагIат)	Предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членал. Предложениялъул тайпа цоял членал. Тайпа цоял членал союзазул кумекалдалъунги ва союз гьечIогоги цолъизари.	Предложениялъулъ тайпа цоял членал хIалтIизариялдаги ва гьезда гьоркьоб бугеб бухьеналдаги хадуб халккола. Жидеца тIубалеб хъулухъалде балагьун, предложениялъул членал тIелазде рикьула. Тайпа цоял членал гьорлъ ругел текстазул ва предложениязул анализ гьабула.
КIиабилеб четверть (I4+2 сагIат)		
Предложение. Предложения-лъул тайпа цоял членал (хадусеб бутIа) (8 сагIат)	Тайпа цоял членалгун предложениял гIуцIизе ва гьел битIун цIализе ругьун гьари. Тайпа цоял членазулъ лъалхъул ишараби. Союзазул	Тексталъулъ тайпа цоял членал гьорлъ ругел предложениял ратула. Тайпа цоял членал гьорлъ ругел предложениял цIалулаго, данде кколеб интонация цIунула. Тайпа цоял членалгун предложениялъулъ лъалхъул ишараби

	кумекалдалъунги ва союз гьечIогоги цолъизарурал тайпа цоял членалгун гIадатал предложениял ва журарал предложениял цоцазда дандекквей. Предложениялъул тайпа цоял членалгун хабарияб текст. Планалда рекъон изложение. Грамматикиял тIадкъаялгун контролияб диктант	лъола. Тайпа цоял членалги гъорлъе ккезарун, предложениял гIуцIула. Суалазда рекъон предложениялъул тайпа цоял членал гъорлъ ругел тексталъул хIасил бицуна. ГIуцIараб тексталъул анализ гьабула. Тексталъе къимат кьола ва гьенир гъалатIал ратула. Киназго цадахъ гIуцIараб планалда рекъон изложение хъвала. Грамматикиял тIадкъаялгун контролияб диктант хъвала.
Текст (4 сагIат)	Тексталъул хIакъалъулъ щварал баянал гIамм-лъизари: тексталъул тема ва гьелъулъ аслияб пикру загьир гьаби, тексталда цIар лъей, тексталъул гIуцIи ва гьезда гьоркьоб бугеб бухьен, тексталъул план гIуцIи. Сураталдасан сочинение.	Тексталъул тема рагьула ва аслияб пикру загьир гьабула. Тексталъул хIасил бицуна. Тема ва загьир гьабураб аслияб пикру кьочIое босун, тексталда цIар лъола. Бихьизабураб темаялда тIасан текст гIуцIула. Тексталъул план гIуцIула. Тексталъул анализ гьабула. Сураталдасан сочинение хъвала.
Каламалъул бутIаби. Предметияб цIар (4 сагIат)	Цолъул формаялда предметиял цIарал гIадатал падежазде свери. ГIадатал падежал: аслияб падеж, актив падеж, хаслъул падеж.	Падежазул хаслъабазда хадуб халккола. Лъурал суалаздаса пайдаги босун, предметияб цIаралъул падеж бихьизабула. ГIадатал падежазул батIи-батIияб формаялда ругел предметиял цIараз предложениялъулъ тIубалеб хъулухъ бихьизабула. Предметиял цIарал гIадатал
Лъабабилеб четверть (20 + 3 сагIат)		
Предметияб цIар (хадусеб бутIа)	ГIадатал падежал: кьовул падеж.	падежазде сверизарула. Предметиял цIарал падежазде свериялъул

(I5 сагIат)	Предметиял цIарал падежазде свериялъул тайпаби: I свери, II свери, III свери. БакIалъул падежазул суалал ва гьел суалазда рекъон предметиял цIарал хисизари. Падежазул ахиразул битIунхъвай. ГIемерлъул формаялда предметиял цIарал падежазде свери. Хабарияб текст гIуцIи. Хабарияб тексталъул изложение. Диктантал. Контролияб диктант.	тайпабазулгун лъай-хъвай гьабула. БакIалъул падежазулгун, жидеда цIарал абичIого, практикияб къагIидаялъ лъай-хъвай гьабула. ГIадатал ва бакIалъул падежазул магIнаялда ва предложениялъулъ гьез тIубалеб хъулухъалда хадуб халккола. БакIалъул падежазул суалал лъазарула. Гьел суалал предметиял цIаразе битIун лъезеги суалазул кумекалдалъун предметиял цIарал хисизаризеги ругьунлъула. Суалазул кумекалдалъун рагIабазул дандраялъулъ ва предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабула. Каламалъулъ предметияб цIаралъул батIи-батIиял формаби хIалтIизаризе ругьунлъула. Падежазул ахирал битIун хъвазе бугеб бажари цебетIезабула. ГIадатал ва бакIалъул падежазда ругел предметал гъорлъеги ккезарун, предложение ва текст гIуцIула. Тексталъулъ, падежиял суалаздаса пайдаги босун, предметиял цIарал ратIа гьарула. Грамматикиял гIаламатаздалъун предметиял цIаразул анализ гьабула. БиценкIаби чIвала ва жавабал хъвала. Берзулгин гIинзул диктантал хъвала. ГIенеккун бичIчIараб хабарияб тексталъул изложение хъвала. Грамматикиял тIадкъаялгун контролияб диктант хъвала. Текстги жиндирго рагIабаздалъун лъугIинабун изложение хъвала. Тексталъул анализ гьабула.
Прилагательное (5 сагIат)	Прилагательноялъул лексикияб магIна,	Каламалъулъ прилагательноялъ тIубалеб хъулухъалда хадуб халккола. Къураб

	гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ. Прилагательное жинсалъулъ, цолъул ва гIемерлъул формаялъулъ хиси. Предметияб цIарлъун хIалтIизарурал прилагательноял падежазде свери. Прилагательноязул битIунхъвай. Текст. Тексталъул тема. Тексталъул цIар. Лъилниги сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабураб хабарияб тексталъул гIуцIи. Сураталдасан сочинение.	предметияб цIаралъе магIнаялъул рахъалъ рекъон колел прилагательноял тIасарищула. «Прилагательное + предметияб цIар» гIадал рагIабазул дандраял гIуцIулаго, прилагательное предметияб цIаргун жинсалъулъ ва цолъул ва гIемерлъул формаялъулъ рекъон ккезабизе ругьунлъула. Предметияб цIаргун цадахъ бугеб мехалъ прилагательное падежазде свериялъул хаслъиялда хадуб халккола. Предметияб цIарлъун хIалтIизарурал прилагательноял падежазде битIун сверизарула. Берзулгин гIинзул диктантал хъвала. Текстазул анализ гьабула: предложениязул гIурхъи чIезабула, предложениязул ахиралда къваригIараб лъалхъул ишара лъола. Тексталъул гIуцIиялъул анализ гьабула. Тексталъул тема рагьула. Текстазулъ прилагательноял битIун хIалтIизарула. Лъилниги сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун, хабарияб тексталъул къокъаб изложение хъвала. Сураталдасан сипатияб текст гIуцIула.
ЦIарубакI (3 сагIат)	Каламалъул бутIа хIисабалда цIарубакI. ТIоцебесеб, кIиабилеб ва лъабабилеб гьумералъул цIарубакIал. Гьумера-лъул цIарубакIал падежазде свери.	Каламалъулъ цIарубакIаз тIубалеб хъулухъалъулгун лъай-хъвай гьабула. Гьумералъул цIарубакIазда хадуб халккола. Тексталъулъ цIарубакIал рихьизарула. Тексталъулъ такрарлъулел предметиял цIарал дандеккарал цIарубакIаздалъун хисула. ЦIарубакIа-
Ункъабилеб четверть (I6 + 2 сагIат)		
ЦIарубакI (хадусеб бутIа) (2	ЦIарубакIал калама-лъулъ хIалтIизариялъул	зул битIунхъваялде кIвар кьола. Хабарияб текталъул тартибалда хIасил бицуна.

сагІат)	хаслъи. ЦІарубакІазул битІунхъвай. Текст ва гьелъул анализ. Сураталдасан сочинение.	Такрарлъулел предметиял цІарал цІарубакІаздалъунги хисун, тексталъулъ гъалатІал ритІизарула, гІуцІараб тексталъул анализ гьабула. Цебеккунго хІадурлъиги гьабун, сураталдасан сочинение хъвала.
Глагол (12 сагІат)	Каламалъул бутІа хІисабалда глагол: глаголалъул лексикияб магІна, глаголазул суалал. Глаголияб цІар. Глаголалъул байбихьул (мурадияб) форма. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголал, жинсиял глаголал жинсгун цолъул ва гІемерлъул формаялде хиси. Глаголал заманабазде хиси: араб, бачІунеб ва гІахьалаб заманалъул гІадатал глаголал; араб, бачІунеб ва гьанже заманалъул составиял глаголал. Глаголазул битІунхъвай. Текст. Тексталъул аслияб пикру загьир гьаби. Хабарияб тексталъул гІуцІи. Планалда рекъон изложение. Диктант.	Глагол цогидал каламалъул бутІабазулъ батула. ЦІарулал каламалъул бутІабаздаса глагол батІабахъула. БитІараб ва хъвалсараб магІна бугел глаголал, глаголал-синонимал ва глаголал-антонимал каламалъулъ хІалтІизарула. Глаголияб цІаралъулгун лъай-хъай гьабула. Глаголазул байбихьул формаялдаги заманазул формабаздаги бугеб гьоркьоблъи бихьизабула. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголазда гьоркьоб бугеб батІалъи бихьизабула. Жинсиял глаголал предметияб цІаргун жинсгун формаялъулъ рекъон ккезарула. Араб, бачІунеб ва гІахьалаб заманалъул гІадатал глаголал; араб, бачІунеб ва гьанже заманалъул составиял глаголал лъазарула, ва каламалъулъ гьел хІалтІизариялъул бажари цебетІезабула. БатІи-батІиял заманазда ругел глаголалги гьоркьоре ккезарун, предложениял ва текст гІуцІула. Глаголал битІунхъваялъул бажари лъугьуна. Берзулгин гІинзул диктантал хъвала. Диктантазулъ гъалатІал тІатуна ва ритІизарула. Тексталъул тема рагьула ва аслияб пикру загьир гьабула. Тексталда цІар лъола. РекІехъе ва планалда рекъон текст бицуна. Глаголалъул заманги хисун (масала гІахьалаб заманалъул глагол

		бачIунеб, яги араб заманалдеги хисун), текстал хисула. Лъилниги сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун, ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, текстал гIуцIула. Планалда рекъон, жиндирго пикру загьирги гьабун, тексталъул изложение хъвала. Грамматикиял тIадкъаялгун диктант хъвала.
ЛъагIалида жаниб малъараб материал лъазаби (4 сагIат)	Предложениялъул хIакъалъулъ щвараб лъай гIаммлъизаби. Каламалъул бутIаби хIисабалда текст ва предложение. Каламалъул бутIаби.	РатIатIурал предложениялдасан текст гIуцIула. ГIуцIараб тексталъулъ предложениязул гIорхъи бихьизабула. Предложениялъул ахиралда лъезе къваригIараб лъалхъул ишара тIасабищула. Тексталъул анализ гьабула, гьенир тайпа цоял членал гъорлъ ругел предложениял ралагьула. Текст битIун хъван бугищали хал гьабула. Жидее хасал гIаламатазде балагьун, каламалъул бутIаби дандекквела. Тексталъулъ каламалъул бутIаби ратула, гьел каламалъулъ битIун хIалтIизарула. Прематиял цIарал падежазде сверула, глаголал заманабазде хисула. Предметиял цIаразе магIнаялъул рахъалъ дандекколел прилагательноял тIаса рищула. Хабарияб тексталъул изложение хъвала.

Авар адабият

Программаялъе баян

Программа хIадур гьабуна байбихьул школалда тIуразаризе хIисабалде росарал хIасилазулги, обществоялда чиясул хьвада-чIвадиясул къагIидабазда бухьараб концепциялъулги, Байбихьул школалъул лъай кьеялъул федералияб пачалихъияб стандарталъулги кьучIалда.

Адабияб цIали байбихьул школалъул системаялда аслиял предметазул цояб ккола. Гьелъ рахьдал мацIалда цIалиялъул махщел ва тексталда тIад хIалтIиялъул бажари лъугьинабула, художествияб литература цIалиялде интерес бижизабула ва лъимералъе рухIияб ва эстетикияб тарбия кьезе, гьесул гIакълу цебетIезабизе квербакъула. Гьединго литературияб цIалиялъул курс тIадегIанаб даражаялда лъазабиялъ рес кьола байбихьул классазул цогидал предметазда лъикIал хIасилал рихьизаризе.

Байбихьул школалъул литературияб цIалиялъул курс буссун буго гьал хадусел мурадал тIуразариялде:

- бичIчIун, битIун, чвахун ва пасихIго цIализе гъваридго лъазаби; батIи-батIиял тайпабазул текстазда тIад хIалтIизе бажаруледухъ, калам цебетIезаби; тIехьалдехун ва цIалиялдехун бугеб интерес щулалъизаби; цIалиялъул даража борхизаби ва, жалго жидедаго чIун, асарал цIалиялъулъги къваригIараб тIехь тIаса бищиялъулъги хIалбихьи букIинаби;

- художествиябгин творчествоялъулаб ва нахъгIунтIиялъулаб пагьмуги, художествиял асарал цIалулаго, чидае рекIел асар загьир гьабизе бугеб бажариги цебетIезаби; рагIудехун берцинаб (эстетикияб) балагьи лъугьинаби ва художествияб асар бичIчIизе бажари;

- художествиял асараздалъун байбихьул классазул цIалдохъабазул рухIияб хIалбихьи бечелъизаби; рухIияб асаралъул ва гьудуллъиялъулги, жавабчилъиялъулги, лъикIлъиялъулги, ритIухълъиялъулги хIакъалъулъ бичIчIиял куцай; Дагъистаналъул ва цогидал миллатазул культураялъул адаб-хъатир гьабизе цIалдохъаби куцай.

Байбихьул школалда предмет хIисабалда литературияб цIалиялъ лъимал цIализариялъул гуребги, гьезие тарбия кьеялъулги масъалаби тIурала.

ЦIалдохъабазул ригьалъе хасал, рухIияб ва эстетикияб рахъалъ бечедал художествиял асараз цIалдохъабазе кIудияб асар гьабула, гьел асараз квербакъула миллияб ва киналго гIадамазе, ай тIолабго инсаниятальe данде кколеб хасият куцазе.

Литературияб цIалиялъул дарсазда аслияб куцалъ кIвар кьола цIализе бугеб бажари лъугьинабиялде ва лъималазул калам цебетIезабиялде. ЦIалдохъабаз гъваридго лъазабула бичIчIун ва пасихIго цIализе, жалго жидедаго чIун, текстал цIализе; гьел ругьунлъула тIехьалъул хIасил бичIчIизе ва гьелдаса сверухъ бугеб тIабигIаталъул хIакъалъулъ щвараб лъай гIатIилъизабиялъе пайда босизе.

Литературияб курс лъазабулаго, цIалдохъабазул хурхен гьабиялъулаб культураялъул (маданияталъул) даража борхула: гьезул лъугьуна монолог ва диалог гIуцIизеги, жиндирго пикру загьир гьабизеги, батIи-батIиял текстазда тIад хIалтIизеги, жалго жидедаго чIун, учебникалъул баян кьолеб аппаратaлдаса пайда босизеги, словаразулъ къваригIараб информация балагьизеги бугеб бажари.

Литературияб цIалиялъул дарсазда цIалдохъан ругьунлъула битIун, гъалатIал риччачIого, цIализе. БитIун, чвахун цIализе бажарулеб лъимералъе гьоркьоса къотIичIого тIахьал цIализе рокьула, гьесда лъала текстал цIалиялъул ва гьелгун хIалтIиялъул къагIидаби, гьединго гьесда бажарула цIаларал асаразул хIасил бичIчIизе, живго жиндаго чIун, жиндие къваригIараб тIехь тIаса бищизе ва гьелъие къимат кьезе.

Литературияб цIалиялъул курсалъ цIалдохъабазул художествиял асарал цIалиялде интерес бижизабула. ЦIалдохъаби ругьунлъула поэзиялъулаб рагIул берцинлъи бичIчIизе, рагIул искусствоялъул сипат-сураталъе къимат кьезе.

Къокъго абуни, «Литературияб цIали» абураб предметалъ байбихьул классазда гIемерал, кIвар бугел масъалаби тIурала ва гьитIинаб лъимер

гьоркьохъеб школалда лъикI цIалдезе хIадур гьабула.

Курсалъул гIаммаб характеристика

ЦIалул дарсал гьарула тIоцебесеб классалдаса байбихьун (хIарпал малъулеб заман лъугIун хадуб), гьоркьоса къотIичIого, ункъабилеб класс лъугIизегIан. ЦIализе ругьун гьарулаго, мугъчIвай гьабула, тIоцебесеб классалда «Азбука» малъулаго, лъималазе щвараб лъаялдеги бажариялдеги.

ЦIалул курс гIуцIун буго магIарулазул, гIурусазул ва дагъистаналъул цогидал миллатазул хъвадарухъабазул ва шагIирзабазул художествиял асараздасан. Гьединго цIалул курсалъулъ кьун руго гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал асаралги. Художествиял ва гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал асарал дандекквеялъ квербакъула литературияб искусство жеги гъваридго бичIчIизе.

Литературияб цIалиялъул хIасил программаялъулъ гьал хадусел бутIабазде бикьун буго:

1. Каламалъул тайпаби. Каламалъул культура;
2. Тексталда тIад гьабулеб хIалтIул тайпаби;
3. Художествияб асаралда тIад хIалтIи;
4. ЦIализе кколел асарал. ЦIалиялъул культура.

ТIоцебесеб «***Каламалъул тайпаби. Каламалъул культура»*** абураб бутIаялъулъ хъвазе ва цIализе, гIенеккизе ва гаргадизе бугеб бажариялде, ай каламалъул киналго тайпаби камиллъиялде кIвар буссинабун буго.

Программаялъ тIалаб гьабулеб буго I–IV классазда щибаб цIалул дарсазда битIун, чвахун, бичIчIун ва пасихIго цIалиялъул бажари камил гьабизе. Гьединаб бажари лъугьуна батIи-батIиял асарал, гьезул бутIаби гьоркьоса къотIичIого цIалиялдалъун.

I классалда лъималазда лъазе ккола гIедегIичIого, бичIчIун ва битIун гIисинал текстал рагIабиккун цIализе. Гьелдаго цадахъ цIалул дарсазда цIикIкIараб кIвар кьола гьаркьал ритIун рахъиялде. ЦIалул хехлъи минуталда жаниб гIага-шагарго 20–25 рагIуде бахуна.

II классалда лъималаз гIисинал текстал рагIабиккун (захIматал рагIаби слогалккун) цIалула. ЦIалул хехлъи, I классалда дандеккун, цо минуталда жаниб 30–40 рагIуде бахуна.

III классалда текстал рагIабиккун ритIун, ричIчIун ва чвахун цIалула. ЦIалулаго, логикияб ударение лъезе, кколелъуб лъалхъи гьабизе, интонация цIунизе. ЦIалул хехлъи минуталда жаниб 50–60 рагIуде бахуна.

IV классалда киналго цIалдохъабаз хехго, ритIун, ричIчIун, рагIабиккун текстал цIалула. Слогалккун цIалиялъул магIна ккола цIалдохъаби цIалулъ нахъахутIи. ЦIалул хехлъи минуталда жаниб 70–80 рагIуде бахуна.

ЦIализе малъиялда цадахъ программаялъ кIвар буссинабула накъиталъе гIахьаллъи гьабулев чиясда гIенеккизе, гьес бицараб жоялъул анализ гьабизе, гьелдаса аслияб, кIвар бугеб батIа бахъизе, гьединго бицараб жо мухIкан гьабизе, суалал кьезе бугеб бажари лъугьинабиялде.

Программаялда кьураб материалалъ квербакъула гаргадизе (ай жиндирго пикру загьир гьабизе, суалал лъезе ва гьезие жавабал кьезе, диалогалъулъ гIахьаллъизе, монолог гIуцIизе) бугеб бажари цебетIезабизеги. ЦIалдохъаби ругьунлъула жидеда цебе мурад лъезе, бицунеб жоялда хадуб халккезе, гьелъие къимат кьезе, цогидазухъ сабурго гIенеккизе ва гь.ц.

Программаялда кIудияб кIвар кьола хъвазе бугеб бажари цебетIезабиялдеги. ЦIалул дарсазда цIалдохъаби ругьунлъула жидецаго текстал гIуцIизе, цIаларал хабариял, сипатиял ва пикриял текстазул кьучIалда изложениял ва къокъал сочинениял хъвазе.

Программаялъул кIиабилеб бутIаялъулъ цIалдохъабаз лъай-хъвай гьабула ***тексталда тIад гьабулеб хIалтIул тайпабазулгун***. Гьел ругьунлъула текст бутIабазде биххизе, гьел бутIабазда цIарал лъезе, план гIуцIизе, цIалараб текст къокъго ва тIубанго бицине, тексталъулъ аслияб пикру жидерго рагIабаздалъун загьир гьабизе. ЦIалдохъабазда лъала текстал хабариял, сипатиял ва пикриял рукIин. Гьезда бажарула тексталъул хIасилги бетIерги цоцазда рухьизе, цIалул, гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал ва художествиял текстал ратIарахъизе, гьезул бугеб кIвар бихьизабизе.

Программаялъулъ хасаб бакI ккола ***художествияб асаралда тIад гьабулеб хIалтIиялъ***. Лъимал ругьунлъула художествиял ва нахъгIунтIиялъулал текстазулъ дунял бихьизабулел къагIидаби цоцаздаса ратIарахъизе (мугIалимасул кумекалдалъун), художествиял ва гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал текстазул хаслъаби ричIчIизе, жалго бетIергьанал текстал гIуцIизе.

ЦIалдохъаби ругьунлъула художествияб асар бичIчIизе ва гьелъие къимат кьезе, гьеб гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал асараздаса батIабахъизе. Гьезда лъала художествиял асаразул хаслъаби.

Программаялда кьураб материалалда рекъон лъималаз чара гьечIого гьабизе ккола художествиял асаразул гIадатияб анализ: цин цIалдохъабаз текст тIубанго лъазабула, цинги гьеб цIалула ва гьелъул анализ гьабула, хадуб, художествиябгин эстетикияб къиматги кьун, байбихьи ва ахир, загьир гьабураб аслияб пикру тесталъул хIасилалда ва цIаралда дандеги ккун, цIидасан гьеб тексталде кIвар буссинабула.

Художествиял асаразул анализ гьабулаго, цIалдохъабаз лъугьа-бахъиназул тартиб чIезабула, героязулгун ва гьез гьарурал ишазулгун лъай-хъвай гьабула, жидергоги авторасулги герояздехун бугеб балагьи рагьула, цIалараб жоялъул аслияб пикру загьир гьабула. Гьединаб анализалъ квербакъула моралиябгин рухIияб бечелъи (ай гьудуллъи, адаб-хIурмат, лъикIлъи ва тIалаб-агъаз гьаби щиб кколебали) бичIчIизе.

Программаялъулъ бугеб материалалъ сверухъ тIабигIаталдаги хIайваназул хьвада-чIвадиялдаги хадуб халкквеялда бухьараб бажариги цебетIезабула.

«ЦIализе кколел асарал. ЦIалиялъул культура» абураб бутIаялъулъ рихьизарун руго батIи-батIиял темаби ва гьезда тIасан цIализе кколел асарал. ЦIалдохъабаз цIализе кколел асаразда гъорлъе уна аваразул ва цогидал миллатазул рагIул устарзабаз хъварал, лъималазул гIумруялде гIагарал, гIисинал, художествиял ва гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал асарал. Программаялда рекъон лъималазда лъазе ккола литератураялъул киналго

аслиял жанрал: маргьаби, кучIдул, харбал, абиял, кицаби, бицанкIаби, драмаялъулал асарал ва гь.ц.

Гьаниб кьураб тематика байбихьул школалъул гIелалъул лъималазде гIагараб буго. Тематикаялъул хIасилалъ сверухъ бугеб дунялалдехун интерес бижизабула, лъималазул кIвар буссинабула жидерго гIел бащададздехун ва цIикIкIараздехун, тIабигIаталдехун, тарихалдехун, нилъер ватIаналъул культураялдехун бугеб гьоркьоблъиялде, гьединго тематикаялъ рес кьола батIи-батIиял автораз цого цо тематикаялда тIаса хъварал асарал дандекквезе. ЦIализе кьураб тематикаялъ лъимералъул сверухъ дунял бичIчIизе бугеб интерес гIатIилъизабула, цIализе бугеб махщел цIикIкIинабула ва цIалиялъул культура лъугьинабула. Гьелда тIадеги, цIализе кьурал асараз кIудияб кумек гьабула лъималазе рухIиябгин эстетикияб тарбия кьезе.

ЦIалул планалда литературияб цIалиялъ ккураб бакI

Литературияб цIалиялъе кинабниги кьун буго 321 сагIат.

ТIоцебесеб классалда литературияб цIалиялъе бихьизабун буго 15 сагIат (2,5 сагIат, 6 цIалул анкь)[18].

2 – 4 классазда 102 – 102 сагIат кьун буго (щибаб классалда 34 цIалул анкь, анкьида жаниб 3 сагIат). Гьезда гьоркьоса асарал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе 77 – 77 сагIат, класстун къватIисеб цIалиялъе 16 – 16 сагIат, калам цебетIезабиялъул хIалтIабазе 9-9 сагIат бихьизабун буго.

Курс лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Напсиял хIасилал

1. Жиндирго ВатIаналде, Россиялъул ва Дагъистаналъул миллатазде ва

[18] Литературияб цIалиялъул курс хъвазе-цIализе малъун хадуб лъазабизе байбихьула. Литературияб цIалиялъул ва авар мацIалъул дарсал цоцазда ращадал рукIине ккола.

гьезул тарихалде кIудияб рокьи бижизаби.

2. Цогидал миллатазул маданияталдехун ва гьезул тарихалдехун, гьединго батIияб пикруялдехун цIуна-къараб балагьи бижизаби.

3. ЦIалиялдехун лъимералъул интерес бижизаби.

4. Жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби.

5. Эстетикияб бичIчIи лъугьинаби.

6. Цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, нийт лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави.

7. Лъиданиги цадахъ хIалтIизеги щулияб гьоркьоблъи гьабизеги бугеб бажари цебетIезаби, тIадкIалъай бугеб, дагIбадулаб ахIвал-хIалалдаса ворчIизе нух батиялъул бажари цебетIезаби.

8. Творческияб хIалтIуде гъира ккезаби, ай творческияб къагIидаялъ хIалтIизе бугеб бажари цебетIезаби.

Метапредметиял хIасилал

1. БатIи-батIиял жанразул ва тайпабазул текстал бичIчIун цIализе ругьунлъи, текстал кIалзул ва хъвавул формаялда гIуцIизе лъай.

2. Сверухъ тIабигIаталда нахъгIунтIизеги цогидазулгун бухьен гьабизеги каламалдаса пайда боси.

3. Накъиталъе гIахьаллъи гьабулев чиясухъ гIенеккизеги, диалогалъулъ гIахьаллъизеги, батIи-батIиял пикраби рукIиналъе мукIурлъизеги, жиндирго пикру загьир гьабизеги, гьелъие далил бачинеги разилъи.

4. Предметал дандекквезе, гьезул анализ ва синтез гьабизе, гьел гIаммлъизаризе, тIелазде рикьизе ва цоцада релълъинаризе лъай.

5. Предметазул ва предметазда гьоркьор ругел бичIчIиял лъай (цоцазулгун гьоркьоблъи, маданият, творчество, тIехь, асаралъул хIасил, художествияб текст ва гь. ц.); гуманитариял (ай инсанасул, гьесул культураялъул, тарихалъул бицунел) ва эстетикиял (ай искусствоялда, дунялалда ва гIадамазул гIумруялда жаниб берцинлъиялъул,

гьайбатлъиялъул хIакъалъулъ бицунел) предметазда гьоркьор ругел бухьенал ричIчIи.

6. ЦIалиялда цере лъурал мурадал ва масъалаби ричIчIизе ва гьел тIуразаризе лъай.

7. Цебе лъураб масъалаялда рекъон цIалиялда хурхарал хIалтIаби планалда росизе, гьезда хадуб хелкквезе ва гьезие къимат кьезе бугеб бажари лъугьинаби.

8. ЦIалулъ жиндирго лъикIал яги квешал хIасилал рихьизе бугеб бажари лъугьинаби.

9. Цебе лъураб мурад тIубаялъе гIоло цадахъ хIалтIизе бажари.

Предметиял хIасилал

1. Литература тIолабго дунялалъулаб ва миллияб культура гIадин бичIчIи, гьелъ рухIияб бечелъи ва гIадатал цIунулеллъи лъай.

2. ТIехь культурияб бечелъи букIин бичIчIи.

3. РагIул искусство гIадин художествиял асараздехун бербалагьи букIинаби.

4. МагIарулазул ва Россиялъул цогидал миллатазул литератураялъул рухIияб бечелъи бичIчIи.

5. Инсан цеветIезавиялъе литератураялъул бугеб кIвар бичIчIи; ВатIаналъул ва гьелъул халкъалъул, сверухъ тIабигIаталъул, культураялъул, лъикIлъи-квешлъиялъул, гьудул-гьалмагълъиялъул, ритIухълъиялъул хIакъалъулъ бичIчIи лъугьинаби; гьоркьоса къотIичIого цIалдезе кколеблъи бичIчIи.

6. ЦIалиялъул бугеб кIвар бичIчIи; цIалиялъул батIи-батIиял тайпабаздаса пайда боси (лъай-хъвай гьабиялъул, аслияб жо балагьиялъул, тIасабищул, лъазабиялъул); героязул хьвада-чIвадиялъе кьураб къимат хIужжабаздалъун кьучIаб букIин бихьизабизеги, гьоркьоб лъураб жоялда тIаса жиндирго пикру загьир гьабизеги, текстазул батIи-батIиял тайпаби ричIчIизеги, гьезие къимат кьезеги бажари.

7. Жиндие къваригIараб литература, живго жиндаго чIун, цогидазул кумек гьечIого, тIаса бищизеги цебе букIаралдаса цIикIкIараб информация бичIчIизе ва щвезе баян кьолел тIахьал (источникал) хIалтIизаризеги бажари.

8. БатIи-батIиял текстазул анализ гьабизе, ай гIиллаялъулабгин цIех-рехалъул бухьен чIезабизеги, асаралъул аслияб пикру загьир гьабизеги, текст бутIабазде биххизеги, гьел бутIабазда цIарал лъезеги, гIадатаб план гIуцIизеги, асаралъул загьирлъи, пасихIлъи бихьизабулел алатал ратизеги, текст жиндирго рагIабаздалъун цIидасан цIализеги бажари.

9. БатIи-батIиял текстазда тIад хIалтIизеги, цIалул ва художествиял, гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал текстазул хаслъаби рихьизаризеги бажари; художествиябгин творчествияб пагьму цебетIезаби; художествиял асаразда, суратазда тIасан яги жиндирго хIалбихьиялъул хIакъалъулъ живго бетIергьанаб текст гIуцIизе бажари.

Курсалъул материал

Каламалда ва цIалиялда сверухъ гьарулел хIалтIабазул тайпаби

ГIенеккун (гIинтIамун) рагIараб жо бичIчIизе бажари (аудирование)

ГIинда рагIараб цогидазул калам бичIчIи. Цогидас цIалулеб асар гIенеккун дандрекъон кколеб хIалалъ бичIчIи. ГIенеккун рагIараб асаралда тIаса лъурал суалазе жавабал кьезе бажари, лъугьа-бахъиналъул тартиб чIезаби, рагIараб каламалъул мурад бичIчIи, гIенеккун рагIарал гIелмиялгин нахъгIунтIиялъулал ва художествиял асаразда тIаса суалал лъезе бажари.

Авторасул стилалъул хаслъиялдаги каламалъул пасихIлъиялдаги хадуб халкквезе бугеб бажари цебетIезаби.

ЦIали

РагIизабун цIали. РагIабазулъ слогал ва хIарпал гьоркьор риччачIого ва гьел ругеб бакI хисичIого, рагIаби, предложениял ва текстал бичIчIун, битIун цIали. Слогалккун цIалиялдаса байбихьун дагь-дагьккун бичIчIун, битIун

тIуранго рагIаби ва рагIабазул дандраял цIали; классалдаса классалде, тIубараб текст бичIчIуледухъ, цIалиялъул хехлъи цIикIкIинаби. КIудияб гуреб, гьитIинаб текст пасихIго цIали: цIалулаго битIун абиялъул ва интонациялъул нормаби цIуни; цIалиялъул мурад бичIчIи, цIалулев чиясул цIалараб асаралдехун бугеб гьоркьоблъи бихьизабизе бажариледухъ, интонациялдаса ва цоцазулгун бухьен гьабизе цере лъурал мурадазда ва масъалабазда рекъон хIинцлъизабун (хьадарлъизабун) яги хехлъизабун цIалиялъул темпалдаса пайда боси. Интонацияги цIунун, батIи-батIиял тайпаялъул предложениял цIали. БатIи-батIиял текстазул магIнаялъулал хаслъаби ричIчIи ва интонациялъул кумекалдалъун гьел рихьизари. КIудияб гьечIеб текст живго жиндаго чIун пасихIго цIализе бажари (цIалулаго данде кколеб гьаракь-бакъан ва хехлъи (темп) тIасабищизе, логикияб ударение битIун лъезе, лъалхъи гьабизе).

Сасун цIали. Жанраялъул ва кIодолъи-гьитIинлъиялъул рахъалъ ричIчIизе бигьаял асарал рагIизабун цIалиялдаса дагь-дагьккун сасун цIалиялде рачIин. ЦIалараб текстальул магIна бичIчIи. ЦIалиялъул тайпа чIезаби: лъазабиялъул, лъай-хъвай гьабиялъул ва тIасабищиялъул; текстальулъ къваригIараб информация балагьи, гьелъул хаслъаби ричIчIи.

БатIи-батIиял текстазда тIад хIалтIи

I класс

ЦIалараб тексталда тIасан мугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе бажари. МугIалимасул кумекалдалъун цIаларал текстазда цIарал лъезе бажари. ЦIалараб асаралъе къимат кьезе лъай. Суратазда тIасан харбал херхине лъай (бицун).

Баянго, зирараб гьаркьидалъун рагIаби ва предложениял абизе ругьун гьари. Цоцазда хурхараб каламалда, предложениялда, рагIуда, гьаракь битIун абиялда тIад гьоркьоса къотIичIого хIалтIаби гьари. Цогидал цIалдохъабазул, мугIалимасул хабаралъухъ ва цIалиялъухъ гIенеккизе бажари.

II класс

МугIалимас бицараб жоялъул ва тIехьалдаса цIалараб тексталъул магIна боси. ХIасилалда тIасан кьурал суалазе къокъго жавабал кьей. Малъарал ва жинцаго цIаларал гIисиналго асаразулъ рехсарал лъугьа-бахъиназул тартиб ракIалда чIезаби, героязул ишазе ва рагIабазе битIараб къимат кьей.

Гара-чIвариялда гIахьаллъи. Жинцаго суалал кьей, малъарал асаразда тIасан лъурал суалазе къокъгоги гIатIидгоги жавабал кьей.

Текст бутIабазде биххи, гьезда цIарал лъей, цIалараб жоялъул аслияб магIна загьир гьаби (мугIалимасул кумекалдалъун).

Хабариял, сипатиял ва пикриял текстазул хIакъалъулъ авалияб бичIчIи кьей.

МагIна гIагарал рагIаби дандекквей; рагIул магIна баян гьаби, цо-цо рагIабазул гIемер магIна букIин лъай; мугIалимасул кумекалдалъун тексталъулъ героязул, тIабигIаталъул, лъугьа-бахъиналъул хIакъалъулъ бицунел рагIаби ва предложениял рихьизари.

Практикияб къагIидаялъ маргьаби, харбал, кучIдул ратIа гьари.

III класс

Малъарал асаразул, лъугьа-бахъиназул тартиб чIезаби. Жидецаго текст магIнаял бутIабазде биххи, мугIалимасул кумекалдалъун гьезулъ цIикIкIун кIвар бугеб бакI балагьи. ТIубанго тексталъул ва гьелъул щибаб бутIаялъул аслияб пикру загьир гьаби, гьезда цIар лъей.

МугIалимасул кумекалдалъун малъарал (цIаларал) асаразул план гIуцIи. Планалда рекъон мухIканго, гьоркьоса бищун, къокъго яги гIатIидго, хIасил бицин. Хабариял, сипатиял ва пикруял текстал гIуцIи ва каламалъулъ гьездаса пайда босизе бажари.

Гара-чIвариялъулъ гIахьаллъи: лъурал суалазе жавабал кьезе, цо чIванкъотIараб темаялда тIаса кIалъазе, гьалмагъзабазул кIалъаялъухъ гIенеккизе бажари.

Жидеца цIалулеб тексталда жаниса ричIчIуларел рагIаби ва предложениял ратIарахъи, гьезул магIна мугIалимасда цIехей.

Диафильм хIисабалда малъараб (цIалараб) тексталъулъ кколел лъугьа-бахъиназул тартибалда суратал церечIезари.

Жидерго халкквеялъул, цIалдохъабазул гIумруялъул хIакъалъулъ хабар бицин.

Хабар бицунаго, синонимаздаса, сипатиял рагIабаздаса ва предложенияздаса пайда боси.

Героязул, тIабигIаталъул, лъугьа-бахъиназул сипат-сурат бихьизаби, авторас хIалтIизарулел рагIаби ва предложениял тексталъулъ жидецаго рати.

МугIалимасул кумекалдалъун малъарал асаразулъ лъугьа-бахъиназе ва героязул ишазе битIараб къимат кьей.

Каламалъул гьаркьилаб культура камиллъизаби, литературияб къагIидаялда рекъон рагIаби аби.

Халкъиял асараздаса литературиял асарал ратIа гьари.

IV класс

ТIехьалдаса цIалараб жоялъул магIна жидецаго боси (аслияб пикру жидерго рагIабаздалъун загьир гьаби); тексталъул бутIабазул магIнаялъулаб бухьен чIезаби; цIарулал предложенияздалъун яги суалаздалъун хабаралъул план гIуцIи.

Жидецаго гIуцIараб планалда рекъон яги аслиял рагIабазде мугъчIвайги гьабун, асаразул хIасил дурусго, къокъго, гIатIидго бицин; цо чIванкъотIараб суалалда тIасан хабар гIуцIизе тексталъул материал бати. Хабар бицунаго, магIнаялъул тартиб ва дуруслъи цIуни.

Хабаралъул героязул каламалъул хаслъабазухъ халкквей, гьезул ишал ва цогидаздехун ругел гьоркьорлъаби дандекквей. Героязул гIамал-хасияталъе ва рагIабазе къимат кьей, герояздехун ва гьез гIахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъиназдехун авторасул ялъуни жидер бугеб бербалагьи загьир гьаби. Асаразда жанир кколел лъугьа-бахъиназул, героязул, сверухъ бугеб тIабигIаталъул сипат-сурат цебечIезабулел рагIаби рати (дандекквеял, эпитетал, метафорал, фразеологиял свераби).

Харбазул, кучIдузул, маргьабазул, кицабазул, абиязул, биценкIабазул

хIакъалъулъ I–III классазда щвараб лъай щула гьаби. Художествиял текстал гIелмиял ва нахъгIунтIиялъулал текстаздаса ратIарахъизе ругьун гьари.

Библиографияб культура

ТIехь искусствоялъулаб хасаб тайпа. ТIехь – лъаялъул ицц. ЦIалул, художествиял ва къаригIарал баянал кьолел (справкаялъулал) тIахьал. ТIехьалъул бутIаби: тIехьалъул хIасил яги тIехьалъул бутIрул, титулалъулаб гьумер, аннотация, суратал.

Живго жиндаго чIун аннотация хъвазе бажари.

ТIахьазул тайпаби: художествиял асаразул тIехь, тIехь мажмугI, данде гьарурал асаразул тIехь, цо ккураб заманалда бахъараб басма, баян кьолел тIахьал (справочник, ай сундулниги хIакъалъулъ къокъаб ва дурусаб баян босизе рес бугеб тIехь, словарал, энциклопедиял, ай, къокъ гьабун, гIемерал гIелмабазул баян кьолел тIахьал).

Библиотекаялдаса жидее къваригIарал тIахьал росизе лъай. Лъималазул гIумруялде дандекколел словараздаса ва дурусаб баян босизе рес бугеб литератураялдаса пайда боси.

Художествияб асаралда тIад хIалтIи

Художествияб тексталъул хаслъаби, ай гьелъул цогидазда релълъинчIел пасихIал, рекIелъе ртулел мацIалъул алатал рихьизари (мугIалимасул кумекалдалъун). Асаралъул хIасилги гьелъул цIарги дандрекъон кколеллъи бичIчIи.

ЦIалараб асаралъул хIасил рухIиябгин эстетикияб букIин бичIчIи, героязул хьвада-чIвади ритIухъ гьабулеб гIилла бачинеги гьезул ишазе къимат кьезеги бажари.

ПасихIал, рекIелъе ртулел мацIалъул алатаздаса (синонимаздаса, антонимаздаса, дандекквеяздаса, эпитетаздаса) пайдаги босун, живго жиндаго чIун, текст цIи гьабун бицин. Кьураб тексталъе хасаб лексикаялдаса пайдаги босун, гьеб тексталъул кIвар бугеб ва жибго жиндаго чIараб гIадаб

цо лъугьа-бахъин цIи гьабун бицин (мугIалимасул кумекалдалъун). ТIахьазул текстазе суратаздалъун баян кьей.

Асаралъул героясе характеристика кьей (гьесул сипат-сурат, хасаб тIабгI, хасият-гIамал, калам ва гьес гьарулел ишал рихьизари). Лъугьа-бахъиналъе ва героясе характеристика кьолел рагIаби ва предложениял тесталъулъ рати. Художествияб асаралъул героясул ишалъул анализ гьабизе ва гьеб иш ритIухъ гьабизе гIилла бачине бажари. Героязул ишал цоцазда дандекквей. Героялдехун авторасул бугеб бербалагьи тIатинаби.

Художествиял асарал жиндирго рагIабаздалъун рициналъул къагIидаби лъай (дурусго бицин, гьоркьоса бищун бицин ва къокъго бицин).

МухIканго, дурусго текст бицин (текст бутIабазде биххи, щибаб бутIаялъул ва тIубараб тексталъул аслияб пикру загьир гьаби, щибаб бутIаялъе ва тIубараб тексталъе цIарал кьей): тексталъул кесекалъул аслияб пикру загьир гьаби, кIвар бугел яги аслиял рагIаби рихьизари, цIарал лъей; план гIуцIи ва гьелда рекъон тIубанго текст мухIканго жиндирго рагIабаздалъун бицин.

Кьураб асаралъул кесек гьоркьоса бищун бицин: асаралъул героясе характеристика кьей (тексталъулъ героясул хIакъалъулъ хабар гIуцIизе рес кьолел рагIаби ва предложениял тIаса рищи), иш лъугьараб бакIалъул хIакъалъулъ бицин (тексталъулъ иш лъугьараб бакIалъул хIакъалъулъ бицине рес кьолел рагIаби ва предложениял тIасарищи). БатIи-батIиял асараздаса цоцада дандекколел героязул сипат-суратал, гьезул ишал ва гьез гIахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъинал дандекквезе.

ШигIриял асарал цIалулаго, гIисинал лъугьа-бахъинал, ишазул тIолалго рахъал рихьизе бугеб гьунар цебетIезаби. Лъугьа-бахъиназул ва сюжеталъул ин цебеккунго бичIчIиялъул бажари цебетIезаби.

ЦIалул, гIелмиялгин гIадатал хIасил бугел ва цогидалги текстазда тIад хIалтIи

Асаралъул цIар ва гьеб цIар асаралъул хIасилалда дандрекъон кколеблъи бичIчIи. ЦIалул, гIелмиялгин гIадатал хIасил бугел текстазул хаслъаби,

мухIкан гьарун, чIезари. БатIи-батIиял тайпабазул текстазул анализ гьабиялъул гIадатиял къагIидабазулгун лъай-хъвай гьаби: тексталъул аслияб пикру загьир гьаби, гIиллаябгин хIасилалъул бухьен чIезаби (гIилла гьечIеб хIасил букIунаро). Текст бутIабазде биххи. Гьел бутIабазул темаби баян гьари. КIвар бугел яги аслиял рагIаби ралагьи. Текст цIидасан бициналъул алгоритм гIуцIи. Схемаялда, моделалда, кIвар бугел, аслиял рагIабазда мугъги чIван, текст цIидасан бицин. Текст гIатIидго, ай дурусго бицин. Текст къокъго бицин (ай тексталъул хIасилалъулъ аслияб, кIвар бугеб жо бихьизаби). Справкаялъулаб (батIи-батIияб жоялъул баян кьолеб) материалалда, гIамлъизабулел суалазда ва цIалул тIадкъаязда тIад хIалтIизе бажари.

Гаргадизе, кIалъазе бажари (каламалъул культура)

Диалог каламалъул тайпабазул цояб кколеблъи бичIчIи. Диалогалъул хаслъи: лъурал суалал ричIчIизеги, гьезие жавабал кьезеги, тексталда тIаса жинцаго суалал кьезеги, хабар-кIалалда вугев чиясул каламалъухъ, гьеб калам гьоркьоса къотIичIого, кIвар кьун гIенеккизеги, гьоркьоб лъураб асаралда тIаса хIеренго жиндир пикру загьир гьабизеги бажари. Каламалъул низам цIуни. КIалзул гьунаралъул халкъиял асаразул кьучIалда иш гьабиялъул, гIадамазда гьорлъ вукIиналъул низамалъулгун яги къагIидаялъулгун лъай-хъвай гьаби.

РагIиялда тIад хIалтIи (рагIул битIараб ва хъвалсараб магIнаги гьелъул гIемер магIнаги букIин лъай), активиял рагIабазул нахърател дагьабги цIубазаби.

Монолог каламалъул тайпабазул цояб кколеблъи бичIчIи. Лъурал суалазда яги кьураб темаялда тIасан кIудияб гьечIеб калам гIуцIизеги ва гьелъул аслияб пикру загьир гьабизеги бажари. ЦIалараб ялъуни рагIараб жоялъул хIасил бицин.

Жинца бицунеб пикруялъул план гIуцIи. Жинца бицунеб жоялъул мурадалда рекъон кIалъаялъул къагIидаби тIасарищи. Суратазда ва цIалараб

яги кьураб темаялда тӀасан кӀалзул формаялда къокъаб хабар гӀуцӀи.

Хъвадари (хъвавул каламалъул культура)

Хъвавул каламалъул нормаби цӀуни: хӀасил цӀаралда рекъонккезаби (гьелъулъ героязул гӀамал-хасият, иш лъугьараб бакӀ ва тема бихьизаби). Хъвавул каламалъулъ пасихӀал, рекӀелъе ртулел мацӀалъул алатал (синонимал, антонимал, дандекквеял) хӀалтӀизари. Хъвавул текст дурус гьаби.

Кьураб темаялдаги, цӀаларал асараздаги тӀасан гьитӀиналго сочинениял хъвай.

ЦӀализе кколел асарал

МагӀарулазул ва цогидал миллатазул рагӀул устарзабаз хъварал, лъималазул гӀумруялде гӀагарал, гӀисинал, художествиял ва гӀелмиялгин нахъгӀунтӀиялъулал асарал.

ЦӀализе кколел асаразул жанрал: магӀарулазул ва цогидал миллатазул халкъиял маргьаби, кучӀдул, харбал, абиял, кицаби, бицанкӀаби, абундачал, драмаялъулал асарал ва гь.ц.

Тематикаялъ гъорлъе рачуна лъагӀалил 4 заманалъул, ВатӀаналъул, гьелъул тарихалъул ва тӀабигӀаталъул, нилъер хӀайваназул ва хӀанчӀазул, лъикӀлъиялъул, ритӀухълъиялъул, вацлъиялъул ва гьудуллъиялъул, гӀадамазул лъикӀабги квешабги хьвада-чӀвадиялъул, яхӀ-намусалъул хӀакъалъулъ, гьединго эркенаб захӀматалъул, лъималазул гӀумруялъул ва сахаватал ишазул, ракълие ва эркенлъиялъе гӀоло къеркьолел бахӀарзазул хӀакъалъулъ бицунел асарал.

ЦӀалул курсалъулъ темабазул къадар

I класс

Маргьаби, бицанкӀаби ва кицаби

1 классалъул цӀалдохъабазе мустахӀикъал халкъиял ва литературиял маргьаби, кучӀдул, кицаби ва бицанкӀаби.

Их

Ихдалил тIабигIаталъул, гьелъул берцинлъиялъул, хIайваназул гIумруялъул, хурзабахъ ва ахакь гьарулел хIалтIабазул, лъималаз гьарулел ишазул хIакъалъулъ харбал ва кучIдул. Ихдалил кицаби ва бицанкIаби.

Дунги дир гьалмагъзабиги

Лъималазул гIумруялъул ва гьудуллъиялъул, гьез гьарулел ишазул хIакъалъулъ асарал.

Нилъер ункъхIатIилал гьудулзаби

ХIайваназул ва хIанчIазул гIумруялъул, гьел цIуниялъул хIакъалъулъ къокъал кучIдул, харбал, маргьаби ва бицанкIаби.

II класс

Рии ракIалде щвезаби

Риидал магIарул тIабигIаталъул бицунел харбал ва кучIдул. ЧIахIиял гIадамаз ва лъималаз гьарулел пайдаял хIалтIабазул бицунел асарал.

Меседилаб хасалихълъи

Хасалихъе тIабигIаталъул ва гьеб цIуниялъул, бачIин бакIариялъул ва ахакь, хурзабахъ гьарулел хIалтIабазул хIакъалъулъ къокъал, пасихIал харбал ва кучIдул.

ТIабигIаталде экскурсия.

Нилъер ункъхIатIилал гьудулзаби

ХIайваназул ва хIанчIазул хIакъалъулъ къокъал кучIдул, харбал, маргьаби ва бицанкIаби.

Гьел цIуниялда ва гьезул гIумруялда, бетIербахъиялда тIасан гара-чIвари.

Эркенаб захIмат – нигIматазул ицц

ЗахIматалъул, батIй-батIияб махщалил, гьединго лъималазул гIумруялъул ва пайдаял ишазул хIакъалъулъ асарал.

Лъималазул рукIа-рахъиналда, хьвада-чIвадиялда тIасан гара-чIвари.

Лъималазул гIумру ва гьезул ишал

Лъималазул гIумруялъул ва ишазул хIакъалъулъ харбал, кучIдул, кицаби ва абиял.

Лъималаз цоцазе ва чIахIиязе гьабулеб кумекалда тIасан гара-чIвари.

Хасел – лъималазе рохел

Хасалил гIаламатазул, ЦIияб соналде гьабулеб хIадурлъиялъул, хасало лъималаз гьарулел расандабазул, хIайваназ ва хIанчIаз хасел тIамулеб куцалъул бицунел асарал.

Хасалил тIабигIаталде экскурсия.

Хъизан ва школа

Хъизаналъул ва школалъул, кIудиязулги гIисиназулги цоцадехун букIине кколеб гьоркьоблъиялъул хIакъалъулъ кучIдул ва харбал.

ЛъикIлъи, хIалимлъи, хIурмат

ГIадамазул лъикIабги квешабги хьвада-чIвадиялъул, цоцазе гьабулеб хIурматалъул, яхI-намус бугел унго-унгоял гIадамазул хIакъалъулъ харбал ва кучIдул.

Халкъияб кIалзул гьунаралъул асарал

2 абилеб классалъул цIалдохъабазе мустахIикъал захIматалъул, хIайваназул, гIажаибал лъугьа-бахъиназул, лъикIлъи-квешлъиялъул бицунел халкъиял маргьаби, кучIдул, кицаби, абиял ва бицанкIаби.

Их

Ихдалил тIабигIаталъул, гьелъул берцинлъиялъул, хIайваназул гIумруялъул, хурзабахъ ва ахакь гьарулел хIалтIабазул, лъималаз гьарулел расандабазул хIакъалъулъ харбал ва кучIдул. Ихдалил байрамазул бицунел асарал (8 Март, оцбай ва гь.ц.)

Ихдалил тIабигIаталде экскурсия.

Росу

Росдал тIабигIаталъул, гIадамазул гIумруялъул, гьез гьарулел хIалтIабазул, гIухьбузул, рекьарухъабазул, ахихъабазул хIакъалъулъ асарал.

Нилъер ВатIан

ВатIаналъул, шагьаразул ва росабазул, гьаваялда, ралъдада ва ракъдада бахIарчилъи бихьизабурал Дагъистаналъул бахIарзазул хIакъалъулъ кучIдул ва харбал.

Экскурсия «Нилъер росу», «Нилъер район».

Класс тун къватIисеб цIали

ЦIализе кколеб материал. Жиндир кIодолъи 8-30 гьумералдаса тIаде инчIеб лъималазул художествияб ва гIелмиябгун художествияб тIехь. Жидецаго цIалулел кучIдузул, маргьабазул, харбазул кIодолъи букIине бегьула 1-10 гьумералдаса тIаде инчIеб.

ЦIалул тематика. ВатIаналъул, бахIарчиял ишазул, лъималазул, хIайваназул, гIажаибал лъугьа-бахъиназул ва гь.ц. хIакъалъулъ бицунел асарал.

ТIехьалъулгун гьабулеб хIалтIи. Лъималазда лъазе ва бажаризе ккола:

тIехьалъул жилд, гьумер, ахир бихьизабизе;

мугIалимас цIалун гIенеккарал ялъуни жидецаго цIаларал асаразда тIасан кьурал суалазе битIун жавабал кьезе;

асаразул ва гьезул авторазул цIаразде балагьун, хIасил бицине;

цIалараб жоялъул тема бицине;

кьурал гIаламатаздалъун тIахьал тIаса рищизе;

героязул гIамал-хасияталъе, гьез гьарулел ишазе ва гьез гIахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъиназе битIун къимат кьезе;

классалъул цIалул бокIоналъул низам цIунизе.

III класс

Рии

Риидалил тIабигIат цебечIезабулел Дагъистаналъул рагIул устарзабазулги халкъиял асараздасаги къокъал кучIдул ва харбал.

Риидал лъимал хIалтIараб, гьез хIухьбахъи гьабураб куцалъул хIакъалъулъ харбал, кучIдул, гара-чIвариял.

ТIабигIат цIуни – ВатIан цIуни

МагIарулазул хъвадарухъабазул гIагараб ВатIаналъул сипат-сурат цебечIезабулел асарал.

ТIабигIат цIунизе ккей загьир гьабулел асарал.

ТIабигIаталда кколел хиса-басиял.

ТIабигIат цIуниялъул хIакъалъулъ халкъиял асарал: кицаби, маргьаби, бицанкIаби.

Меседилаб хасалихълъи

Меседилаб хасалихълъиялъул сипат-сурат, берцинлъи, бечелъи цебечIезабулел асарал. Хасалихъе гьарулел хIалтIаби. Хасалихълъиялъул хIакъалъулъ халкъиял асарал. Хасалихъе рукъалъул ва гIалхул хIайванал.

ТIабигIаталда кколел хиса-басиял.

Лъималазул гIумру ва гьезул ишал

Лъималазул гIумруялъул ва ишазул хIакъалъулъ харбал.

ГIадамазе, ВатIаналъе пайдаяллъун рукIине ккеялъул бицунел асарал.

Лъималазе рекъел бокьула. Лъималазул миллияб гьудуллъи. Киналго лъимал вацал ва яцал ккола.

ЦIорораб хасел

Хасалил тIабигIаталъул хIакъалъулъ харбал, кучIдул, кица-би, маргьаби. Хасало лъималазул расандаби.

Халкъалъул кIалзул гьунаралъул асараздасан

3 абилеб классалъул цIалдохъабазе мустахIикъал халкъиял маргьаби, харбал, кучIдул, кицаби, бицанкIаби.

Рекъел ва гьудуллъи

Ракълилаб гIумруялъул ва гьудуллъиялъул берцинлъи, гьайбатлъи беццун хъварал кучIдул ва харбал.

Ракълие гIоло къеркьей.

Рохалилаб их

Ихдалил тIабигIаталъул, гьелъул берцинлъиялъул, ихдалил хIалтIабазул хIакъалъулъ харбал, кучIдул, маргьаби, кицаби, абиял.

Ихдалил тIабигIаталда кколеб хиса-басиязул хIакъалъулъ гара-чIвари.

Ихдалил байрамал (8 Март, 9 Май).

Эркенаб захIмат

ЗахIматалъул церехъабазул хIакъалъулъ кучIдул. ЗахIмата-лъул баракат. ЗахIмат ккола рохелги, бечелъиги, талихIги. ЗахIматалда хурхарал кицаби, абиял.

ЧIахIияз ва лъималаз гьарулел хIалтIабазул хIакъалъулъ гара-чIвариял. МагIарулазул устарзабазул хIакъалъулъ харбал.

ВатIан чIухIарал бахIарзал

ВатIаналъе гIоло рухI кьурал бахIарзазул гьунарал, гIаданлъи, лебаллъи, намус-бацIцIалъи загьир гьабулел къокъал харбал, кучIдул, маргьаби, биценал, кицаби.

ГIалимзабазул, гIакъилзабазул хьвада-чIвадиялъул бицунел асарал.

Класс тун къватIисеб цIали

ЦIализе кколеб материал. ЦIализе хIисаб гьабурал художествиял тIахьал рукIине бегьула 1–100 гьумералдаса тIаде инчIел. ЛъикIаланго пайда босула «Лачен» журналалдаса.

ЦIалул тематика. Классалда цIализе ругел асаразул тематикаялде балагьун, живго мугIалимас чIезарула цIализе мустахIикъал асарал.

ТIехьалъулгун гьабулеб хIалтIи. Лъималазда лъазе ва бажаризе ккола:

тIехьалъул бутIаби рихьизаризе: тIехьалъулги авторасулги цIарал ругеб тIоцебесеб гьумер, бутIрул, цеберагIи, цадахълъел;

темаялда хурхараб тIехь тIаса бищизе, гьелъие битIараб къимат кьезе;

лъагIалил I бащалъиялда анкьида жаниб 2–3 гьумералде, лъагIалил II бащалъиялда 10–15 гьумералде рахарал асарал цIализе; мугIалимасул суалазде мугъги чIван, цIалараб жоялъул хIасил цебечIезабизе.

IV класс

Бищунго кьарияб жо – рии, бищунго бечедаб жо – хасалихълъи

Роол ва хасалихълъиялъул хIакъалъулъ рагIул устарзабаз хъварал асарал. Риидал рукIарал рекIелгъеязул ва хIухьба-хъиялъул, хаслихъе хурул ва ахил бачIин рукъалде буссина-бияльулъ цIалдохъабаз гьабулеб гIахьаллъиялъул гара-чIвари.

Дунги дир гьалмагъзабиги

Лъималазул гIумруялъул, гьез гьабулеб гьудул-гьалмагъ-лъиялъул, захIматалдехун гьезул бугеб гьоркьоблъиялъул бицунел харбал, кучIдул, маргьаби ва кицаби.

ТIабигIат цIуни

ГIагараб тIабигIат, рухIчIаголъаби ва рохьал цIуниялъул хIакъалъулъ рицунел харбал, кучIдул ва маргъаби.

ЛъикIабин сунда абулеб, квешабин сунда абулеб?

ГIадамазул гьоркьорлъабазул, унго-унгоял гьудулзабазул ва гьалмагъзабазул, лъикIабги квешабги хьвада-чIвадиялъул, яхI-намусалъул хIакъалъулъ рицунел харбал, кучIдул, маргъаби, кицаби, бицанкIаби ва абиял.

Гьудуллъиялъ бахъулареб хъала букIунареб

Халкъазул вацлъиялъул ва гьудуллъиялъул бицунел кучIдул, харбал ва маргъаби.

Хасел

Хасалил тIабигIаталъул хIакъалъулъ рагIул устарзабаз хъварал асарал.

Халкъияб кIалзул гьунаралъул асарал

Аваразул ва цогидал миллатазул маргъаби, кицаби, абиял ва бицанкIаби.

ТIабигIат берцинаб их

Ихдалил тIабигIат чIаголъулеб куцалъул, гьелъул берцинлъиялъ гьабулеб асаралъул, ихдалил байрамазул бицунел асарал.

Нилъер адабият ва маданият

РухIияб ва материалияб маданияталъул, рукIа-рахъиналъул, захIматалъул, хьвада-чIвадиялъул, адабияталъул хаслъабазул, къагIидабазул, гIадатазул, гIумру гьабулеб куцалъул хIакъалъулъ бицунел асарал. МагIарул устарзабазул хIакъалъулъ харбал ва кучIдул (ГIоцIалъ, Унсоколо, РахатIа, ГIанди).

МугIрузул улка

Дагъистаналъул мацIазул, халкъазул тарихалъул, эркенлъиялъе гIоло къеркьарал бахIарзазул (Шамилил, ГъазимухIамадил, ХIамзатил ва гь.ц.) биографиялъул хIакъалъулъ бицунел асарал.

Класс тун къватIисеб цIали

ЦIализе кколеб материал. Аваразул ва цогидал миллатазул рагIул устарзабаз хъварал, лъималазул гIумруялде гIагарал гIисинал асарал.

ЦIалул тематика. ГIадамазул цоцадехун рукIунел гьоркьорлъабазул, лъикIабги квешабги хьвада-чIвадиялъул, яхI-намусалъул, рухIияб ва материалияб маданияталъул, рукIа-рахъиналъул, Дагъистаналъул тарихалъул, халкъазул эркенлъиялъе гIоло къеркьарал бахIарзазул хIакъалъулъ бицунел асарал.

ТIехьалъулгун гьабулеб хIалтIи. Лъималазда лъазе ва бажаризе ккола:

лъималазул гIумруялда хурхараб тIехь балагьизе ва жидецаго цIализе;

лъагIалил I бащалъиялда анкьида жаниб 3–6 гьумералде, лъагIалил II бащалъиялда 15–20 гьумералде рахарал асарал цIализе;

цIалараб жоялъул къокъго хIасил бицине;

мугIалимас кьураб ялъуни жидецаго гIуцIараб планалда рекъон героясул хIакъалъулъ хабар гIуцIизе.

Адабияталъул теориялъул хIакъалъулъ лъазе кколел авалиял баянал (практикияб къагIидаялъ лъазаризе)

ПасихIал, рекIелъе ртулел мацIалъул алатал, ай *синонимал, антонимал, эпитетал, дандекквеял, метафорал, олицетворениял* текстальулъ рати ва практикияб къагIидаялъ гьел ратIа гьаризе лъай (мугIалимасул кумекалдалъун).

Художествиял асар, рагIул искусство, автор (хабар бицине гьунар бугев чи, хабар бицунев чи), тема, герой (гьесул сипат-сурат, гьес гьабураб иш,

загьир гьарурал пикраби, гьесул калам); героялдехун авторасул бугеб бербалагьи гІадал литературиял бичІчІиял лъай (мугІалимасул кумекалдалъун).

Хабариял, сипатиял ва пикриял текстазул гІуцІиялъул хаслъабазул хІакъалъулъ гІаммаб бичІчІи щвей.

Прозаялъулаб (харбихъего хъвараб) ва шигІрияб калам, шигІрияб асаралъул хаслъаби рихьизари (ритм /гьаракь рекъей/, рифма).

Асаразул жанр. КІалзул гьунаралъул халкъиял ва авторасул асарал (ратІарахъизе).

КІалзул гьунаралъул халкъиял асаразул гьитІинал жанрал (кинидухъ ахІулел кучІдул, абиял, кицаби, биценкІаби ва абундачал): гьезул магІна бичІчІи, гьел цоцаздаса ратІарахъизе лъай.

ХІайваназул, рукІа-рахъиналъулал ва гІажаибал маргьаби. Маргьабазул художествиял хаслъаби: маргьадулаб герой, пасихІал, рекІелъе роргулел мацІалъул алатал, гІуцІи. Литературияб (авторасул) маргьа.

Хабар, кечІ – жанраялъул, гьезул гІуцІиялъул хІакъалъулъ гІаммаб бичІчІи.

Творческияб хІалтІи

ЦІаларал асаразда релълъарал харбал гІуцІи яги маргьаби ургъи, сипатияб яги пикрияб цо-цо рахъ хабаралъулъ ккезаби; мугІалимасул суалазул кумекалдалъун маргьаялъул сюжет гІатІид гьаби.

Литературияб асар, ролаздеги бикьун, цІали; гьелъул инсценировка гьаби, гьеб пасихІго цІали ва мацІалъул ресаздалъун асаралъул хІакъалъулъ бицин, хисараб тексталда тІад гьабулеб хІалтІул батІи-батІиял къагІидабазулгун лъай-хъвай гьаби ва гьездаса пайда боси (гІиллаябгин хІасилалъул бухьен чІезаби, рукІа-рахъиналъул тартиб ва хІалтІи гьабиялъул этапал цІуни).

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

I КЛАСС (15 сагIат)

Тема	Темаялъе баян	Гъаризе кколел хIалтIабазул тайпаби
Литературияб цIалиялъул байбихьул дарс (1 сагIат)	Литературияб цIалул учебникалъулгун лъай-хъвай гьаби. Учебникалъул шартIиял ишараби. Учебникалда жаниб бугеб материалалъулгун лъай-хъвай гьаби. Словарь.	Литературияб цIалул тIехь лъикI лъазе. ШартIиял ишараби ричIчIизе ва, кьурал тIадкъаял тIуразарулаго, гьездаса пайда босизе. Учебникалъулъ къваригIараб тема ва къваригIараб асар батизе. Щибаб тексталъул ахиралда кьурал ричIчIуларел рагIабазул лексикияб магIна баян гьабизе.
Маргьаби, биценкIаби ва кицаби (3 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. 1 классалъул цIалдохъабазе мустахIикъал халкъиял ва литературиял маргьаби, кучIдул, кицаби ва биценкIаби. Маргьабазул героял. Маргьабазул аслияб пикру. Халкъиял ва литературиял маргьаби дандекквей. Маргьабазулъ ругел диалогал пасихIго цIали. Ролаздеги бикьун, цIали.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Асарал гIедегIичIого, рагIабиккун, пасихIго цIализе, художествияб асаралъул хIасил гIенеккун бичIчIизе. Учебникалада ругел суратал текстазул хIасилалда рухьизе. Асаралъул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Маргьабазул героял абизе ва гьез гьарурал ишал ритIухъ гьаризе гIилла бачине. Сураталда рекъон маргьа пасихIго цIидасан бицине. Халкъияб ва литературияб маргьа дандекквезе. Маргьабазулъ ругел диалогал,

		ролаздеги рикьун, пасихІго цІализе. ГьитІинал ва кІудиял асаразул жанразда гьоркьоб бугеб батІалъи бихьизабизе (мугІалимасул кумекалдалъун). БицанкІабазе жавабал кьезе, кицабазул магІна баян гьабизе.
Их (3 сагІат)	Темаялда лъураб цІаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букІине кколебали цебеккунго бицин. Ихдалил тІабигІаталъул, гьелъул берцинлъиялъул, хІайваназул гІумруялъул, хурзабахъ ва ахакь гьарулел хІалтІабазул, лъималаз гьарулел ишазул хІакъалъулъ харбал ва кучІдул. Ихдалил кицаби ва бицанкІаби. Художествияб асаралъул хІасил гІенеккун бичІчІи. Лирикиял кучІдул рагІун цІали. Авторасул рекІел хІал, гьес гІуцІараб тІабигІаталъул сурат бихьизаби. Лирикиял асаразул ритм.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букІине кколебали цебеккунго бицине. Художествияб асаралъул хІасил гІенеккун бичІчІизе. Предложениялъул ахиралда лъурал лъалхъул иашарабиги хІисабалде росун, интонацияги цІунун, лирикиял кучІдул рагІун цІализе. Авторасул рекІел хІал, гьес гІуцІараб тІабигІаталъул сурат бихьизабизе кумек гьабулел рагІаби кучІдузулъ ратизе. Лирикиял асаразул ритмалда хадуб халкквезе. БицанкІабазе жавабал кьезе, кицабазул магІна баян гьабизе.
Дунги дир гьалмагъзабиги (4 сагІат)	Темаялда лъураб цІаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букІине кколебали цебеккунго бицин. Лъималазул гІумруялъул ва гьудуллъиялъул, гьез гьарулел ишазул хІакъалъулъ асарал.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букІине кколебали цебеккунго бицине. Художествияб асаралъул хІасил гІенеккун бичІчІизе. ХІакъикъияб гьудул-гьалмагълъиялъул хІакъалъулъ гьалмагъзабигун гара-чІвари

	ЦIалараб жоялда тIаса жидерго пикру загьир гьаби. Асралъул тема ва аслияб пикру загьир гьаби. Кицабазул магIна баян гьаби. КочIода ва хабаралда гьоркьоб бугеб батIалъи.	гьабизе. Асарал гIедегIичIого, рагIабиккун, пасихIго цIализе, цIалараб жоялда тIаса жидерго пикру загьир гьабизе. Асралъул тема ва аслияб пикру загьир гьабизе. Кицабазул магIна баян гьабизе. КочIода ва хабаралда гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабизе. Лъурал суалазе жавабал кьезе.
Нилъер ункъхIатIилал гьудулзаби (4 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. ХIайваназул ва хIанчIазул гIумруялъул, гьел цIуниялъул хIакъалъулъ къокъал кучIдул, харбал, маргьаби ва бицанкIаби. НахъгIунтIиялъулалги художествиялги текстал дандекквей. Героясе характеристика кьей. Сураталда рекъон тексталъул хIасил бицин.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Художествияб асаралъул хIасил гIенеккун бичIчIизе. ЦIалараб асаралда тIасан гара-чIвари гьабизе. КучIдул пасихIго цIализе. НахъгIунтIиялъулалги художествиялги текстал дандекквезе (мугIалимасул кумекалдалъун). Жинца гьарулел ишазде балагьун, художествияб асаралъул героясе характеристика кьезе. Сураталда рекъон тексталъул хIасил бицине. БицанкIабазе жавабал кьезе, кицабазул магIна баян гьабизе.

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

2 КЛАСС (77 сагӀат асарал цӀализе ва гьезда тӀад хӀалтӀизе **+ 16** сагӀат класстун къватӀисеб цӀалиялъе)

Тема	**Темаялъе баян**	**Гьаризе кколел хӀалтӀабазул тайпаби**
Литературияб цӀалиялъул байбихьул дарс (1 сагӀат)	Литературияб цӀалул учебникалъулгун лъай-хъвай гьаби. Учебникалъул шартӀиял ишараби. Учебникалда жаниб бугеб материалалъулгун лъай-хъвай гьаби. Словарь. Рахьдал мацӀалъул бугеб кӀваралъул бицин. ПасихӀго цӀали.	Литературияб цӀалул тӀехь лъикӀ лъазе. Иллюстрациязухъ (ай суратазухъ) лъикӀ балагьизе, учебникалъулъ ругел текстазул хӀасилазда гьел суратал рухьизе. Кьурал тӀадкъаял тӀуразарулаго, шартӀиял ишараби лъазе ва гьездаса пайда босизе. Учебникалъулъ къваригӀараб тема ва къваригӀараб асар батизе. Темаялъулъ кьураб материал гьелъул цӀаралда бухьараб букӀин чӀезабизе. Щибаб тексталъул ахиралда кьурал рагӀабазул лексикияб магӀна баян гьабизе. КечӀ пасихӀго цӀализе.
Рии ракӀалде щвезаби (3 сагӀат)	Темаялда лъураб цӀаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букӀине кколебали цебеккунго бицин. Риидал магӀарул тӀабигӀаталъул бицунел харбал ва кучӀдул. ЧӀахӀиял гӀадамаз ва лъималаз гьарулел пайдаял хӀалтӀабазул бицунел асарал.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букӀине кколебали цебеккунго бицине. Риидал цӀаларал тӀахьазул хӀакъалъулъ бицине. Сураталдаса хабар бицине. Харбал ва кучӀдул пасихӀго цӀализе. БицанкӀабазе жавабал кьезе, кицабазул магӀна бицине. МугӀалимас бицараб жоялъул ва

	Риидал цIаларал тIахьал. ЦIаларал тIахьазул героял. Рииялда хурхарал биценкIаби, кицаби. ПасихIго цIали. КучIдул рекIехъе лъазари. Асаралъул аслияб пикру загьир гьаби. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	тIехьалдаса цIалараб тексталъул магIна босизе. ХIасилалда тIасан кьурал суалазе къокъго жавабал кьезе. Героязул ишазе ва рагIабазе битIараб къимат кьезе. МугIалимасул кумекалдалъун тексталъулъ героязул хIакъалъулъ бицунел рагIаби ва предложениял рихьизаризе. Асаралъул аслияб пикру загьир гьабизе.
Меседилаб хасалихълъи (7 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Хасалихъе тIабигIаталъул ва гьеб цIуниялъул, бачIин бакIариялъул ва ахакь, хурзабахъ гьарулел хIалтIабазул хIакъалъулъ къокъал, пасихIал харбал ва кучIдул. ТIабигIаталде экскурсия. Хасалихълъиялъул тIабигIаталъул суратал. Хасалихълъиялъул биценкIаби. Кицабазулъ хасалихълъиялъул сипат-сурат. ПасихIго цIали. КучIдул рекIехъе лъазари. Художествияб пасихIлъи бихьизабулел алатал. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. БукIине кколеб интонациялдалъун кучIдул цIализе, хасалихълъиялъул хIакъалъулъ шагIирзабаз хъварал асарал дандекквезе, рекIее гIураб тIасабищизе, щай гьеб жинца тIасабищарабали бичIчIизабизе. Харбихъего хъварал асараздаги кучIдуздаги гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабизе. Лирикиял текстазулъ интересал предложениял баян гьаризе. ХIасилалда тIасан кьурал суалазе къокъго жавабал кьезе. БиценкIабазе жавабал кьезе, кицабазул магIна бицине. КучIдул рекIехъе лъазаризе. Асаразулъ хасалихълъиялъул гIаламатал рихьизаризе. КочIол ритмаялда ва рифмаялда хадуб халкквезе.

		Художествияб пасихIлъи бихьизабулел алатал ратизе. Хасалихълъи тIобитIиялъул хIакъалъулъ къокъаб текст гIуцIизе. Жинца гьарурал жавабазе къимат кьезе. ЦIалулаго риччарал гъалатIал ритIизаризе.
Нилъер ункъхIатIилал гьудулзаби (7 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. ХIайваназул ва хIанчIазул хIакъалъулъ къокъал кучIдул, харбал, маргьаби ва биценкIаби. Гьел цIуниялда ва гьезул гIумруялда, бетIербахъиялда тIасан гара-чIвари. Планалда, суалазда рекъон хабар бицин. Маргьабазул художествиял хаслъаби, маргьадулал героязе характеристика кьей. НахъгIунтIиялъул тексталъул хаслъи. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Асаралда тIад тIобитIулеб хIалтIул план гьабизе, дарсида гьабулеб хIалтIул тайпа тIасабищизе. Асарал рагIизабун цIалиялдаса дагь-дагьккун сасун цIалиялде рачIине. Цогидас цIалулеб асар гIенеккун дандрекъон кколеб хIалалъ бичIчIизе. Художествиял ва нахъгIунтIиялъулал текстал дандекквезе. ХIайваназул хIакъалъулъ хъварал харбал ва маргьаби дандекквезе. Лъугьа-бахъиналъул тартиб чIезабизе. План гIуцIизе. Планалда рекъон текст мухIканго жиндирго рагIабаздалъун бицине. Художествиял асаразулъ кьураб магIарул берцинаб тIабигIат бихьизабизе. Асаразулъ героял рихьизаризе, гьезие характеристика кьезе.

		Герояздехун жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе, гьезул ишазе рухIияб къимат кьезе. МугIалимасул кумекалдалъун тексталъул аслияб пикру загьир гьабизе. БицанкIабазе жавабал кьезе, гьел рекIехъе лъазаризе. Жинца гьабураб жавабалъе къимат кьезе.
Эркенаб захI-мат – нигIматазул ицц (9 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. ЗахIматалъул, батIи-батIияб махщалил, гьединго лъималазул гIумруялъул ва пайдаял ишазул хIакъалъулъ асарал. Лъималазул рукIа-рахъиналда, хьвада-чIвадиялда тIасан гара-чIвари. Героязе характеристика кьей. ЗахIматалъул хIакъалъулъ кицаби. Хабаралъул аслияб пикруялда кицаби рухьин. Героязе къимат кьей. Герояздехун авторасул ва жидер бугеб бербалагьи. Гара-чIвариялъулъ гIахьаллъи. КечI пасихIго цIали. Хабар херхин. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Асаразул аслияб пикру загьир гьабизе. Асаразулъ ругел рагIаби битIун цIалиялде, битIун хъваялде ва гьезул магIнаялде кIвар кьезе. Кициялъул магIна асаралъул хIасилалда бухьине. ХIасилалда тIасан кьурал суалазе къокъго жавабал кьезе. Асаралъул героясул сипат-сурат бихьизабизе кумек гьабулел рагIаби ратизе. Хабаралъул аслияб пикруялда кицаби рухьине. Героязул ишазе ва рагIабазе битIараб къимат кьезе. Герояздехун авторасул ва жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе. БатIи-батIияб ролалдеги вукIун, гара-чIвари гьабизе. КучIдул пасихIго цIализе. Асаралда жанир героязул сипат-сурат

		цебечIезабулел рагIаби ратизе. ХIасилалда тIасан кьурал суалазе жавабал кьезе. Суалазда рекъон хабар гъоркьоса къотIичIого бицине. Кицабазул магIна бицине. Суалазда рекъон, тексталъул темаялде мугъги чIван, хабар херхине.
Лъималазул гIумру ва гьезул ишал (7 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Лъималазул гIумруялъул ва ишазул хIакъалъулъ харбал, кучIдул, кицаби ва абиял. Лъималаз цоцазе ва чIахIиязе гьабулеб кумекалда тIасан гара-чIвари. ПасихIго цIали. РекIехъе лъазаби. Тексталъул тема. Тексталъул аслияб пикру. Хабаралъул план. Героясе къимат кьей. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Художествияб асар гIенеккун бичIчIизе. Унго-унгояв цIалдохъанасул, ханчIи ва хIайван цIуниялъул хIакъалъулъ гьалмагъзабигун бицине. Гьениб бугеб рекIел хIал бихьизабулаго, асар цIализе, цIалараб жоялда тIасан жиндирго пикру загьир гьабизе. Тексталъул тема чIезабизе, аслияб пикру загьир гьабизе. Кициялъул магIна асаралъул хIасилалда бухьине. Халкъияб кечIги авторасул кечIги дандекквезе. КечI рекIехъе лъазабизе. Асаразул героязе къимат кьезе. Асаразулъ ругел рагIаби битIун цIалиялде, битIун хъваялде ва гьезул магIнаялде кIвар кьезе. ХIасилалда тIасан кьурал суалазе къокъго жавабал кьезе.

		БицанкIабазе жавабал ратизе.
Хасел – лъималазе рохел (8 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Хасалил гIаламатазул, ЦIияб соналде гьабулеб хIадурлъиялъул, хасало лъималаз гьарулел расандабазул, хIайваназ ва хIанчIаз хасел тIамулеб куцалъул бицунел асарал. Хасалил тIабигIаталде экскурсия. Хасалил хIакъалъулъ бицанкIаби. Хасалил сурат бихьизабизе кумек гьабулел рагIаби. Хасалоялдехун авторасул бугеб бербалагьи. ГIелмуябгин нахъгIунтIиялъулаб текст. РекIехъе лъазаби. Щвараб лъаялъе кьимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. БицанкIабазе жавабал ратизе. Гьениб бугеб рекIел хIал бихьизабулаго, асар цIализе, цIалараб жоялда тIасан жиндирго пикру загьир гьабизе. Художествияб асар гIенеккун бичIчIизе. Кициялъул магIна асаралъул хIасилалда бухьине. Хасалил хIакъалъулъ батIи-батIиял шагIирзабаз хъварал асарал дандекквезе. Асаразул текстазде мугъги чIван, хасалил тIабигIаталъул суратал рахъизе (бицун). ХIасилалда тIасан кьурал суалазе къокъго жавабал кьезе. КечI рекIехъе лъазабизе. ГIелмуябгин нахъгIунтIиялъулаб тексталъул хаслъи бичIчIизе.
Хъизан ва школа (6 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Хъизаналъул ва школалъул, кIудиязулги гIисиназулги цоцадехун букIине кколеб гьоркьоблъиялъул хIакъалъулъ кучIдул ва	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Художествияб асар гIенеккун бичIчIизе. Гьениб бугеб рекIел хIал бихьизабулаго, асар цIализе. ЦIалараб асаралъул магIна жидецаго босизе (ай аслияб пикру жидерго рагIабаздалъун загьир гьабизе).

	харбал. Ишалъулаб кагъат. КучІдул пасихІго цІали. Асаразул героял. Героязул ишазе, гІамал-хасияталъе къимат кьей. Герояздехун жидер бугеб бербалагьи. ЦІалараб жоялъул магІна жидецаго боси. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Героязул ишазе, гІамал-хасияталъе къимат кьезе. Герояздехун ва гьез гІахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъиназдехун авторасул ялъуни жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе. Героязул сипат-сурат цебечІезабулел рагІаби ратизе. Гьудул-гьалмагълъиялъул, коллективалъул хІакъалъулъ бицине. Хабаралъулъ цІалулеб куцги хъвалеб куцги дандекколарел рагІаби ратизе. Ишалъулаб калам бичІчІизе. БицанкІабазе жавабал ратизе.
ЛъикІлъи, хІалим-лъи, хІурмат (7 +1 сагІат)	Темаялда лъураб цІаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букІине кколебали цебеккунго бицин. ГІадамазул лъикІабги квешабги хьвада-чІвадиялъул, цоцазе гьабулеб хІурматалъул, яхІ-намус бугел унго-унгоял гІадамазул хІакъалъулъ харбал ва кучІдул. Ролазде бикьун, цІали. Асаразул героял. Жиндирго пикру загьир гьаби. Аслияб магІна загьир гьаби. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букІине кколебали цебеккунго бицине. КечІ, ролазде бикьун, цІализе. Жиндирго пикруги загьир гьабун, асаразул героязул бицине. Суалазул кумекалдалъун хабаралъул аслияб магІна загьир гьабизе. Кициялъул магІна асаралъул хІасилалда бухьине. Асаралъул план гІуцІизе ва гьелъул кьучІалда асаралъул хІасил мухІканого бицине.
Халкъияб кІалзул гьунаралъул асарал (5 +1 сагІат)	Темаялда лъураб цІаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букІине кколебали цебеккунго	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букІине кколебали цебеккунго бицине. Кицаби, абиял, бицанкІаби ва

	бицин. Тема лъазабиялда тІад гьабулеб хІалтІул план гІуцІи. Халкъалъул кІалзул гьунар. 2 абилеб классалъул цІалдохъабазе мустахІикъал захІматалъул, хІайваназул, гІажаибал лъугьа-бахъиназул, лъикІлъи-квешлъиялъул, гьудуллъиялъул, ВатІаналъул, чІухІиялъул хІакъалъулъ бицунел халкъиял маргьаби, кучІдул, кицаби, абиял ва биценкІаби. Бицардаби. Къиса. Маргьабазул героял. Маргьабазул аслияб пикру. Халкъиял ва литературиял маргьаби дандекквей. Маргьабазулъ ругел диалогал пасихІго цІали. Ролаздеги бикьун, цІали. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	бицардаби пасихІго цІализе. БиценкІабазе жавабал кьезе, кицабазул ва абиязул магІна баян гьабизе. БиценкІабазул анализ гьабизе; биценкІаби, кицаби ва абиял тематикиял тІелазде рикьизе. Эбел-инсул кумекалдалъун цо чанго биценкІо ургъун бахъизе. Халкъиял ва литературиял маргьабазда гьоркьоб бугеб батІалъи бихьизабизе. Маргьаби гІедегІичІого рагІабиккун пасихІго цІализе. Суратал текстазул хІасилазда рухьизе. Кицаби хабаралъул аслияб магІнаялда дандеккезаризе Хабаралъул суалаздалъун план гІуцІизе, гьезда рекъон хІасил бицине. Планалда рекъон цо сундулниги хІакъалъулъ къокъаб хабар гІуцІизе. Хабаралъул хІасилалда тІасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Маргьабазул героял рихьизаризе, герояз гьарулел ишазул анализ гьабизе ва гьел ишал ритІухъ гьаризе гІилла бачине. Героязе къимат кьезе. Маргьабазул аслияб пикру загьир гьабизе. Маргьабазулъ ругел диалогал пасихІго цІализе.

		Хабар, ролаздеги бикьун, цIализе. Жинцаго щвараб лъаялъе къимат кьезе.
Их (6 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Ихдалил тIабигIаталъул, гьелъул берцинлъиялъул, хIайваназул гIумруялъул, хурзабахъ ва ахакь гьарулел хIалтIабазул, лъималаз гьарулел расандабазул хIакъалъулъ харбал ва кучIдул. Ихдалил байрамазул бицунел асарал (8 Март, оцбай ва гь.ц.) Ихдалил тIабигIаталде экскурсия. Ихдалил кицаби ва бицанкIаби. ПасихIал, рекIелъе ртулел мацIалъул алатал: дандекквеял, матафорал, эпитетал. ШигIрияб тексталъул хаслъиялда хадуб халкквей. КечI рекIехъе лъазаби. Кицаби ракIалда чIезари. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Художествияб асар гIенеккун бичIчIизе. КучIдул ва кицаби пасихIго цIализе; интонациялдалъун, цIалул хехлъиялдалъун ва гьаркьил къуваталдалъун рекIел хIал бихьизабизе. ЦIалараб асаралъул магIна жидецаго босизе (ай аслияб пикру жидерго рагIабаздалъун загьир гьабизе). Авторасул рекIел хIалги гьес бижизабураб тIабигIаталъул суратги бихьизабизе кумек гьабулел рагIаби кучIдузулъ ратизе. ПасихIал, рекIелъе ртулел мацIалъул алатал, дандекквеял, матафорал, эпитетал кучIдузулъ, кицабазулъ ва бицанкIабазулъ ратизе (мугIалимасул кумекалдалъун). ШигIрияб тексталъул ритмаялда хадуб халкквезе. БатIи-батIиял шагIирзабаз ихдалил хIакъалъулъ хъварал кучIдул дандекквезе. Кицабазул магIна бицине. БицанкIабазе жавабал кьезе. КечI рекIехъе лъазабизе.

		Асаралъулъ ихдалил гIаламатал рихьизаризе, ихдалил тIабигIаталъул сурат бахъизе. Суалазул кумекалдалъун ихдалил хIакъалъулъ хабар гIуцIизе.
Нилъер ВатIан (8 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. ВатIаналъул, нилъер халкъазул гьудуллъиялъул, Дагъистаналъул, гьаваялда, ралъдада ва ракъдада бахIарчилъи бихьизабурал Дагъистаналъул бахIарзазул хIакъалъулъ кучIдул ва харбал. КечI рекIехъе лъазаби. Васият, биография ва гьезул хаслъи. Асаразул героял. Планалда рекъон хабар бицин. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. КечI рекIехъе лъазабизе. КIечI, хабар, ролаздеги рикьун, пасихIго цIализе. Васият рекIехъе лъазабизе. Суалазул кумекалдалъун тексталъул хIасил тартибалда бицине. РекIел хIал бихьизабулаго, шигIриял асарал цIализе. ЦIаларал асаразул магIна жидецаго босизе (ай аслияб пикру жидерго рагIабаздалъун загьир гьабизе). Асаразул героял, гьезул сипат-сурат, гьез гьабураб иш, загьир гьарурал пикраби, гьезул калам бихьизабизе. Героязул ишазе, гIамал-хасияталъе къимат кьезе. Герояздехун ва гьез гIахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъиназдехун авторасул ялъуни жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе. Героязул сипат-сурат цебечIезабулел рагIаби ратизе. ВатIаналъул, халкъазул гьудуллъиялъул, Дагъистаналъул, Дагъистаналъул бахIарзазул

		хIакъалъулъ бицине. Кицабазул магIна асаразул хIасилазда бухьине. Планалда рекъон хабар бицине.
Росу (3 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Росдал тIабигIаталъул, гIадамазул гIумруялъул, гьез гьарулел хIалтIабазул, гIухьбузул, рекьарухъабазул, ахихъабазул хIакъалъулъ асарал. Экскурсия «Нилъер росу», «Нилъер район». Хабар гIуцIи. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Сураталдалъун кечIалъул хIасил цебечIезабизе. Суалазда рекъон тексталъул хIасил къокъго бицине. Кьурал темабазда тIасан харбал гIуцIизе.

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

3 КЛАСС (77 сагIат асарал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе **+ 16** сагIат класстун къватIисеб цIалиялъе)

Тема	**Темаялъе баян**	**Гьаризе кколел хIалтIабазул тайпаби**
Литературияб цIалиялъул байбихьул дарсал (2 сагIат)	Литературияб цIалул учебникалъулгун лъай-хъвай гьаби. Учебникалъул шартIиял ишараби. Учебникалда жаниб бугеб материалалъулгун лъай-хъвай гьаби. Словарь. МагIарул ВатIаналъул ва магIарул каламалъул хIакъалъулъ кучIдул. Автор, цо лъидехунниги сундехунниги авторасул бугеб бербалагьи. КIвар бугел предложениязул магIна баян гьаби. КечI рекIехъе лъазаби.	Литературияб цIалул тIехь лъикI лъазе. Иллюстрациязухъ (ай суратазухъ) лъикI балагьизе, учебникалъулъ ругел текстазул хIасилазда гьел суратал рухьизе. Кьурал тIадкъаял тIуразарулаго, шартIиял ишараби лъазе ва гьездаса пайда босизе. Учебникалъулъ къваригIараб тема ва къваригIараб асар батизе. Темаялъулъ кьураб материал гьелъул цIаралда бухьараб букIин чIезабизе. Щибаб тексталъул ахиралда кьурал рагIабазул лексикияб магIна баян гьабизе. КучIдул пасихIго цIализе. МугIалимасул кумекалдалъун кучIдузул аслияб пикру загьир гьабизе. ВатIаналдехун ва магIарул каламалдехун авторазул бугеб бербалагьи загьир гьабизе. КIвар бугел предложениязул магIна баян гьабизе. КечI рекIехъе лъазабизе.
Рии (6 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго

	кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Риидалил тIабигIат цебечIезабулел Дагъистаналъул рагIул устарзабазулги халкъиял асараздасаги къокъал кучIдул ва харбал. Риидал лъимал хIалтIараб, гьез хIухьбахъи гьабураб куцалъул хIакъалъулъ харбал, кучIдул, гара-чIвариял. Харбал ва кучIдул пасихIго цIали. Текст мухIканго жиндирго рагIабаздалъун бицин. Асаралъул героясе характеристика кьей. Текст бутIабазде биххи ва гьезие цIарал кьей. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	бицине. Харбал рагIун тIурарал рагIабиккун цIализе; кучIдул пасихIго цIализе, интонациялдалъун, цIалул хехлъиялдалъун ва гьаркьил къуваталдалъун рекIел хIал бихьизабизе. Суалазда рекъон цо сундулниги хIакъалъулъ къокъаб хабар гIуцIизе. Хабаралъул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Асаразул героял рихьизаризе, герояз гьарулел ишазул анализ гьабизе ва гьел ишал ритIухъ гьаризе гIилла бачине. Героязе къимат кьезе. Кицабазул ва абиязул магIна баян гьабизе КечI рекIехъе лъазабизе. Текст бутIабазде биххизе ва гьезда цIар лъезе. Роол тIабигIаталъул сурат бихьизабизе.
ТIабигIат цIуни – ВатIан цIуни (5 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. МагIарулазул хъвадарухъабазул гIагараб ВатIаналъул сипат-сурат цебечIезабулел асарал. ТIабигIат цIунизе ккей загьир гьабулел асарал.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Текст пасихIго цIализе, цIалулаго битIун абиялъул ва интонациялъул нормаби цIунизе, цIалиялъул мурад бичIчIизе. Асаразул жанрал чIезаризе. Асаразул аслияб магIна бичIчIизе. Цо сундехунниги авторасул бугеб бербалагьи тIатинабулел рагIаби ва

	ТIабигIаталда кколел хиса-басиял. ТIабигIат цIуниялъул хIакъалъулъ халкъиял асарал: кицаби, маргъаби, бицанкIаби. Текст пасихIго цIали. Асаразул жанрал. Асаразул аслияб магIна. Художествияб тесталъул кьучIалда хабар гIуцIи.	предложениял тесталъулъ ратизе. Текстаалъулъ тIабигIаталъул хIакъалъулъ бицине рес кьолел рагIаби ва предложениял тIаса рищизе. Авторасул ВатIаналдехун бугеб рокьи ритIухъ гьабулеб гIилла бачине. Асаразе суратаздалъун баян кьезе. ТIабигIат, рухIчIаголъаби цIуниялъул хIакъалъулъ харбал ургъизе.
Меседилаб хасалихълъи (13 + 3 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Меседилаб хасалихълъиялъул сипат-сурат, берцинлъи, бечелъи цебечIезабулел асарал. Хасалихъе гьарулел хIалтIаби. Хасалихълъиялъул хIакъалъулъ халкъиял асарал. Хасалихъе рукъалъул ва гIалхул хIайванал. ТIабигIаталда кколел хиса-басиял. ГIелмуябгин нахъгIунтIиялъулаб текст. Хасалихълъиялъул тIабигIаталъул суратал. Хасалихълъиялъул бицанкIаби. Кицабазулъ хасалихълъиялъул сипат-сурат. ПасихIго цIали. Художествияб пасихIлъи	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Харбихъего хъварал асарал рагIун пасихIго цIализе, асразул ахиралда лъурал суалазе жавабал кьезе. БукIине кколеб интонациялдалъун кучIдул цIализе, хасалихълъиялъул хIакъалъулъ шагIирзабаз хъварал асарал дандекквезе. КучIдузул ритмаялда ва рифмаялда хадуб хал кквезе. Художествияб пасихIлъи бихьизабулел алатал ратизе. Хасалихълъи тIобитIиялъул хIакъалъулъ къокъаб текст гIуцIизе. БицанкIабазе жавабал кьезе, кицабазул магIна бицине. Асаразулъ хасалихълъиялъул гIаламатал рихьизаризе. ГIелмуябгин нахъгIунтIиялъулаб тексталъул хаслъи бичIчIизе. Асаразул текстазде мугъги чIван,

	бихьизабулел алатал. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	хасалил тIабигIаталъул суратал рахъизе (бицун).
Лъималазул гIумру ва гьезул ишал (10 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ къураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Лъималазул гIумруялъул ва ишазул хIакъалъулъ харбал. ГIадамазе, ВатIаналъе пайдаялллъун рукIине ккеялъул бицунел асарал. Лъималазе рекъел бокьула. Лъималазул миллияб гьудуллъи. Киналго лъимал вацал ва яцал ккола. ПасихIго цIали. РекIехъе лъазаби. Тексталъул аслияб пикру загьир гьаби. Тексталда цIар лъей. Асаразул героял ва гьезие характеристика кьей. КечI рекIехъе лъазаби. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ къураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Харбихъего хъварал асарал рагIун цIализе, кучIдул пасихIго цIализе. Лъурал суалазе жавабал кьезе. Цо чIванкъотIараб темаялда тIаса кIалъазе, гьалмагъзабазул кIалъаялъухъ гIенеккизе. Жидерго халкквеялъул хIакъалъулъ хабар бицине. Тексталъул аслияб пикру загьир гьабизе, гьелда цIар лъезе. Героязул сипат-сурат бихьизабизе, гьезул ишазе битIараб къимат кьезе. Герояздехун жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе. КечI рекIехъе лъазабизе. Щвараб лъаялъе къимат лъезе.
ЦIорораб хасел (6 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ къураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Хасалил тIабигIаталъул хIакъалъулъ харбал, кучIдул, кицаби, маргьаби. Хасало лъималазул расандаби. цIалараб жоялда тIасан жиндирго пикру загьир гьаби. Тексталъулъ кIвар бугел яги	Темаялъулъ къураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. РекIел хIал бихьизабулаго, асар цIализе, цIалараб жоялда тIасан жиндирго пикру загьир гьабизе. Художествияб асар гIенеккун бичIчIизе. Хасалил хIакъалъулъ бицине рес кьолел рагIаби ва предложениял тIаса рищизе. Художествияб тексталъулъ кIвар

	аслиял рагIаби ва предложениял рихьизари. План гIуцIи. КечI рекIехъе лъазаби. Халкъияб ва литературияб маргъаялда гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизаби.	бугел яги аслиял рагIаби ва предложениял рихьизаризе, гьезул магIна баян гьабизе. План гIуцIизе ва гьелда рекъон тIубанго текст мухIканго жиндирго рагIабаздалъун бицине. Хасалил хIакъалъулъ батIи-батIиял шагIирзабаз хъварал асарал дандекквезе. Асаразул текстазде мугъги чIван, хасалил тIабигIаталъул суратал рахъизе (бицун). ХIасилалда тIасан кьурал суалазе къокъго жавабал кьезе. КечI рекIехъе лъазабизе. БицанкIабазе жавабал ратизе. Кициялъул магIна асаралъул хIасилалда бухьине. Асаразул текстазде мугъги чIван, хасалил тIабигIаталъул суратал рахъизе (бицун). Халкъияб ва литературияб маргъаялда гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабизе.
Халкъалъул кIалзул гьунаралъул асараздасан (5 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. 3 абилеб классалъул цIалдохъабазе мустахIикъал халкъиял маргъаби, харбал, кучIдул, кицаби, бицанкIаби. Маргъабазул героял. Маргъабазул аслияб пикру.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Халкъалъул кIалзул гьунаралъул асарал цоцаздаса ратIарахъизе. Кицаби, абиял, бицанкIаби, кучIдул ва маргъаби пасихIго цIализе. БицанкIабазе жавабал кьезе, кицабазул ва абиязул магIна баян гьабизе. Кицаби хабаралъул аслияб

	Маргъабазулъ ругел диалогал пасихIго цIали. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	магIнаялда дандеккезаризе. Хабаралъул хIасилалда тIасан лъурал суалазе жавабал кьезе. Маргъабазул героял рихьизаризе, герояз гьарулел ишазул анализ гьабизе ва гьел ишал ритIухъ гьаризе гIилла бачине. Героязе къимат кьезе. Маргъабазул аслияб пикру загьир гьабизе. Маргъабазулъ ругел диалогал пасихIго цIализе. Щвараб лъаялъе жинцаго къимат кьезе.
Рекъел ва гьудуллъи (5 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ къураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Ракълилаб гIумруялъул ва гьудуллъиялъул берцинлъи, гьайбатлъи беццун хъварал кучIдул ва харбал. Ракълие гIоло къеркьей. Асаразул жанрал рихьизари. Асаразул рухIияб бечелъи бичIчIи. Асаразул аслияб пикру загьир гьаби. Асаразул героял. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ къураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Асарал пасихIго цIализе ва гIенеккун гьезул хIасил бичIчIизе. Кицабазул ва абиязул магIна баян гьабизе. Асаразул жанрал рихьизаризе. Асаразул рухIияб бечелъи бичIчIизе. Асаразул аслияб пикру загьир гьабизе. Асаразул героял, гьезул сипат-сурат, гьез гьабураб иш, загьир гьарурал пикраби, гьезул калам бихьизабизе. Героязул ишазе, гIамал-хасияталъе къимат кьезе. Ракълидехун ва гьудуллъиялдехун жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе.

Рохалилаб их (8 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Ихдалил тIабигIаталъул, гьелъул берцинлъиялъул, ихдалил хIалтIабазул хIакъалъулъ харбал, кучIдул, маргьаби, кицаби, абиял. Ихдалил тIабигIаталда кколеб хиса-басиязул хIакъалъулъ гара-чIвари. Ихдалил байрамал (8 Март, 9 Май). Ихдалил кицаби. ПасихIал, рекIелъе рортулел мацIалъул алатал: дандекквеял, матафорал, эпитетал. КечI рекIехъе лъазаби. Хабар гIуцIи. Щвараб лъаялъе къимат лъей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Художествияб асар гIенеккун бичIчIизе. КучIдул ва кицаби пасихIго цIализе; интонациялдалъун, цIалул хехлъиялдалъун ва гьаркьил къуваталдалъун рекIел хIал бихьизабизе. Авторасул рекIел хIалги гьес бижизабураб тIабигIаталъул суратги бихьизабизе кумек гьабулел рагIаби кучIдузулъ ратизе. ПасихIал, рекIелъе рортулел мацIалъул алатал, дандекквеял, матафорал, эпитетал кучIдузулъ, ва кицабазулъ ратизе (мугIалимасул кумекалдалъун). ШигIрияб тексталъул ритмаялда хадуб халкквезе. БатIи-батIиял шагIирзабаз ихдалил хIакъалъулъ хъварал кучIдул дандекквезе. Кицабазул магIна бицине. КечI рекIехъе лъазабизе. Асаралъулъ ихдалил гIаламатал рихьизаризе, ихдалил тIабигIаталъул сурат бахъизе. Ихдалил хIакъалъулъ хабар гIуцIизе. Ихдалил байрамалъул ва хIанчIазул хIакъалъулъ бицине ва гьездехун бугеб жидерго бербалагьи загьир гьабизе.

Эркенаб захIмат (9 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. ЗахIматалъул церехъабазул хIакъалъулъ кучIдул. ЗахIматалъул баракат. ЗахIмат ккола рохелги, бечелъиги, талихIги. ЗахIматалда хурхарал кицаби, абиял. ЧIахIияз ва лъималаз гьарулел хIалтIабазул хIакъалъулъ гара-чIвариял. МагIарулазул устарзабазул хIакъалъулъ харбал. Кицабазул ва абиязул магIна баян гьаби. Асаралъул хаслъи. Асаразул героязул ишалъул анализ гьаби. Асаралъулъ кIвар бугел предложениял рати. Асаразул жанрал ва гьезу хаслъи. План гIуцIи ва гьелда рекъон хIасил бицин.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Суалазул кумекалдалъун тексталъул хIасил къокъго бицине. Кицабазул ва абиязул магIна баян гьабизе. БицанкIабазе жавабал кьезе. Герояз гIахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъиназдехун авторасул ялъуни жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе. Кицабазул магIна асаразул хIасилазда бухьине. Асаралъул хаслъи ва героялдехун авторасул бугеб бербалагьи тIатинабизе. Асаралъул герояз гьарулел ишал рихьизаризе. Асаралда релълъараб хабар гIуцIизе. Асаралъулъ кIвар бугел предложениял ратизе ва гьезул магIна баян гьабизе. Халкъалъул кIалзул гьунаралъул ва авторасул асарал ратIарахъизе. Асаразул жанрал рихьизаризе ва гьезул хаслъи чIезабизе. План гIуцIизе ва гьелда рекъон хIасил бицине.
ВатIан чIухIарал бахIарзал (8 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Асарал пасихIго цIализе. Тексталъул аслияб пикру загьир

	ВатIаналъе гIоло рухI кьурал бахIарзазул гьунарал, гIаданлъи, лебаллъи, намус-бацIцIалъи загьир гьабулел къокъал харбал, кучIдул, маргьаби, биценал, кицаби. ГIалимзабазул, гIакъилзабазул хьвада-чIвадиялъул бицунел асарал.	гьабизе, кIвар бугел яги аслиял рагIаби рихьизаризе. Кициялъул магIна асаралъул хIасилалда бухьине. КечI рекIехъе лъазабизе. Жиндирго пикруги загьир гьабун, асаралъул героязул бицине. Дагъистаналъул бахIарзазул хIакъалъулъ бицине. Биценалъул хаслъи бихьизабизе. Асаралда релълъараб хабар гIуцIизе. Суалазда рекъон хIасил бицине. Героязул ишазе, гIамал-хасияталъе къимат кьезе. Герояздехун ва гьез гIахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъиназдехун авторасул ялъуни жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе. Героязул сипат-сурат цебечIезабулел рагIаби ратизе.

ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

4 КЛАСС (77 сагIат асарал цIализе ва гьезда тIад хIалтIизе **+ 16** сагIат класстун къватIисеб цIалиялъе)

Тема	Темаялъе баян	Гьаризе кколел хIалтIабазул тайпаби
Литературияб цIалиялъул байбихьул дарс (1 сагIат)	Литературияб цIалул учебникалъулгун лъай-хъвай гьаби. Учебникалъул шартIиял ишараби. Учебникалда жаниб бугеб материалалъулгун лъай-хъвай гьаби. Словарь. ТIехь гIуцIараб къагIидаялъулги гьенир ругел суаратазулги хал гьаби. МагIарулазул хIакъалъулъ кечI. КечI рекIехъе лъазаби.	Литературияб цIалул тIехь лъикI лъазе. Иллюстрациязухъ (ай суратазухъ) лъикI балагьизе, учебникалъулъ ругел текстазул хIасилазда гьел суратал рухьизе. Кьурал тIадкъаял тIуразарулаго, шартIиял ишараби лъазе ва гьездаса пайда босизе. Учебникалъулъ къваригIараб тема ва къваригIараб асар батизе; 1 – 3 классазда цIаларал асарал хъварал хъвадарухъабазул ва шигIирзабазул фамилия, цIар ва инсул цIар лъазе. Темаялъулъ кьураб материал гьелъул цIаралда бухьараб букIин чIезабизе. Щибаб тексталъул ахиралда кьурал рагIабазул лексикияб магIна баян гьабизе. КечI рекIехъе цIализе.
Бищунго кьарияб жо – рии, бищунго бечедаб жо – хасалихълъи (10 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Роол ва хасалихълъиялъул хIакъалъулъ рагIул устарзабаз	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Дарсида тIобитIулеб хIалтIул план гьабизе. Риидал цIаларал тIахьазул хIакъалъулъ бицине. Художествиял асарал гIенеккун

	хъварал асарал. Риидал рукIарал рекIелгъеязул ва хIухьбахъиялъул, хаслихъе хурул ва ахил бачIин рукъалде буссинабиялъулъ цIалдохъабаз гьабулеб гIахьаллъиялъул гара-чIвари. План гIуцIи. Героязе характеристика кьей. Авторасул бугеб бербалагьи загьир гьаби.	ричIчIизе. Текстал пасихIго цIализе, гьезул хIасил бичIчIизе. Асаразулъ колел лъугьа-бахъиназда хадуб халкквезе. Жидецаго план гIуцIизе. КIудиял асаразул хIасил цIи гьабун бицине. БиценкIабазе жавабал кьезе, кицабазул магIна бицине. Хасалихълъиялъул хIакъалъулъ шагIирзабаз хъварал асарал дандекквезе, рекIее гIураб тIасабищизе, щай гьеб жинца тIасабищарабали бичIчIизабизе. БатIи-батIияб жанраялъул асаразул героязе характеристика кьезе. Сверухъ бугеб тIабигIаталдехун ва жиндирго герояздехун авторасул бугеб бербалагьи загьир гьабизе. Асаразда жанир кколел лъугьа-бахъиназул, героязул, сверухъ бугеб тIабигIаталъул сипат-сурат цебечIезабулел рагIаби ратизе. Авторазул пикрабаздехун, асаразул герояздехун жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе.
Дунги дир гьалмагъзабиги (7 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Лъималазул гIумруялъул, гьез гьабулеб гьудул-гьалмагълъиялъул,	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Темаялда хурхарал кицабазул магIна баян гьабизе. Художествиял асарал гIенеккун ричIчIизе. Текстал пасихIго цIализе, гьезул

	захIматалдехун гьезул бугеб гьоркьоблъиялъул бицунел харбал, кучIдул, маргьаби ва кицаби. Асаралъул жанр. Асаралъе кьураб цIаралъул анализ гьаби. РагIабазул битIараб ва хъвалсараб магIна чIезаби. Героясе къимат кьей. Текст цо лъилниги рахъалдасан бицин.	хIасил бичIчIизе. ЦIалараб асаралъул хIасил рухIиябгин эстетикияб букIин бичIчIизе. Асаралъул жанр чIезабизе. Асаралъе кьураб цIаралъул анализ гьабизе, асаралъул темаялда ва гьелъул аслияб пикруялда гьеб цIар бухьинабизе. РагIабазул битIараб ва хъвалсараб магIна чIезабизе. Жинца гьарулел ишаз асаралъул героясе къимат кьолеблъи бичIчIизе. Текст авторасул рахъалдасан яги героязул цоясул рахъалдасан бицине.
ТIабигIат цIуни (9 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. ГIагараб тIабигIат, рухIчIаголъаби ва рохьал цIуниялъул хIакъалъулъ рицунел харбал, кучIдул ва маргьаби. Жидерго пикру загьир гьаби. Асаралъе кьураб цIаралъул анализ гьаби. Асаралъул героясе къимат кьей. Хабаралъул рухIияб бечелъи бихьизаби. Тема чIезаби. Текст бутIабазде биххи.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Дарсида тIобитIулеб хIалтIул план гьабизе. Художествияб асар гIенеккун бичIчIизе, жидерго пикру загьир гьабизе. Текст рагIун ва сасун цIализе, цIалараб жоялъул хIасил бичIчIизе. Асаралъе кьураб цIаралъул анализ гьабизе. Гьарулел ишазде балагьун, асаралъул героясе къимат кьезе. Герояздехун авторасул бугеб бербалагьи загьир гьабизе. Автораз рагIабазул кумекалдалъун тIабигIаталъул берцинлъи бихизабулеб куцалъухъ балагьизе.

		ХабаралъулрухIияб бечелъи бихьизабизе. Тема чIезабизе, темаялъул аслияб пикру загьир гьабизе. Текст бутIабазде биххизе. Текст тIаса бищун ва мухIканго цIидасан бицине. Темаялда тIасан кIалъазе. Тексталъулъ ругел диалогал пасихIго цIализе.
ЛъикIабин сунда абулеб, квешабин сунда абулеб? (7 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. ГIадамазул гьоркьорлъабазул, унго-унгоял гьудулзабазул ва гьалмагъзабазул, лъикIабги квешабги хьвада-чIвадиялъул, яхI-намусалъул хIакъалъулъ рицунел харбал, кучIдул, маргьаби, кицаби, бицанкIаби ва абиял. Асаразул жанр. Асаралъул тема ва гьелъул аслияб пикру. Героясе къимат кьей. Асаралъул инсценировка. Тексталъул план гIуцIи.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. БицанкIабазе жавабал ратизе, кицабазул ва абиязул магIна загьир гьабизе. Художествияб асар гIенеккун бичIчIизе; гьалатIал риччачIого, кIалзул каламалъул хехлъиялда текстал цIализе. ЦIалараб асаралъул хIасил рухIиябгин эстетикияб букIин бичIчIизе. Асаралъул жанр чIезабизе. Асаралъе кьураб цIаралъул анализ гьабизе, асаралъул темаялда ва гьелъул аслияб пикруялда гьеб цIар бухьинабизе. Жинца гьарулел ишаз асаралъул героясе къимат кьолеблъи бичIчIизе. Ролаздеги бикьун, асаралъул инсценировка гьабизе. Тексталъул план гIуцIизе. Планалда рекъон тексталъул хIасил

		бицине.
Гьудуллъиялъ бахъулареб хъала букIунареб (8 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Халкъазул вацлъиялъул ва гьудуллъиялъул бицунел кучIдул, харбал ва маргьаби. Асаралда тIасан жиндирго пикру загьир гьаби. Асаразул героязул ишазе къимат кьей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Дарсида тIобитIулеб хIалтIул план гьабизе. Художествияб асар пасихIго цIализе ва гьелъул хIасил гIенеккун бичIчIизе. Асаразул кIвар бугел ва жалго жидедаго чIарал гIадал лъугьа-бахъинал цIализе. Авторасул тексталдаса пайдаги босун, вацлъиялъул ва гьудуллъиялъул хIакъалъулъ хабар гIуцIизе. ЦIалараб асаралда тIасан жиндирго пикру загьир гьабизе. Асаразул героязул ишазе къимат кьезе.
Хасел (7 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Хасалил тIабигIаталъул хIакъалъулъ рагIул устарзабаз хъварал асарал. КучIдул дандекквей, гьел рекIехъе лъазари. Хасалил тIабигIаталъул суратал рахъи. Текстазулъ пасихIал, рекIелъе ротулел мацIалъул алатал рихьизари. Героязул гIамал-хасияталъе ва рагIабазе къимат кьей. Кициялъул	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Дарсида тIобитIулеб хIалтIул план гьабизе. Художествияб асаралъул хIасил гIенеккун бичIчIизе. Хасалил хIакъалъулъ магIарул шагIирзабаз хъварал кучIдул пасихIго цIализе ва дандекквезе; гьел рекIехъе лъазаризе. Асаразул текстазде мугъги чIван, хасалил тIабигIаталъул суратал рахъизе (бицун). ХIасилалда тIасан кьурал суалазе къокъго жавабал кьезе. Лирикиял текстазулъ пасихIал,

	магIна асаралъул хIасилалда бухьин.	рекIелъе ротулел мацIалъул алатал рихьизаризе. Поэзиялдасан кеп босизе, гьеб бичIчIизе ва бокьизе. ГIумруялдехун, гIадамаздехун ва тIабигIаталдехун авторасул ялъуни жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе. Героязул гIамал-хасияталъе ва рагIабазе къимат кьезе, герояздехун ва гьез гIахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъиназдехун авторасул ялъуни жидер бугеб бербалагьи загьир гьабизе. Авторас загьир гьарурал рекIел хIалалъул хиса-басиял кьолаго, кучIдул пасихIго цIализе. БицанкIабазе жавабал ратизе. Кициялъул магIна асаралъул хIасилалда бухьине.
Халкъияб кIалзул гьунаралъул асарал (8 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Аваразул ва цогидал миллатазул маргьаби, кицаби, абиял ва биценкIаби. Халкъиял ва литературиял маргьаби дандекквей. Текстазул тайпаби. Литературиял маргьабазул хаслъаби. Маргьабазул героял. Текст бутIабазде биххи. План гIуцIи.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Дарсида тIобитIулеб хIалтIул план гьабизе. Асарал цIализе ва цIаларал асаразул хIасил гIенеккун бичIчIизе. БиценкIабазе жавабал кьезе, кицабазул ва абиязул магIна баян гьабизе. Халкъиял ва литературиял маргьаби дандекквезе. Текстазул тайпаби рихьизаризе. Литературиял маргьабазул хаслъаби лъазе.

		Маргъабазул героязул хIакъалъулъ бицине. Асаралъул аслияб пикруги гьелда лъураб цIаралъул магIнаги загьир гьабизе. Текст бутIабазде биххизе. Аслиял лъугьа-бахъиназде балагьун, маргьаялъул план гIуцIизе. Планалда рекъон мухIканго яги тIасабищун маргьаялъул хIасил бицине. Темаялда тIасан щвараб лъаялъе жинцаго къимат лъезе.
ТIабигIат берцинаб их (6 + 1 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ къураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Ихдалил тIабигIат чIаголъулеб куцалъул, гьелъул берцин-лъиялъ гьабулеб асаралъул, ихдалил байрамазул бицунел асарал. Аслияб пикру жидерго рагIабаздалъун загьир гьаби. ПасихIал, рекIелъе ортулел мацIалъул алатал кучIдузулъ, кицабазулъ ва бицанкIабазулъ рати. ШигIрияб тексталъул ритм. Асаразул героязе характеристика кьей. Текст бутIабазде биххи.	Темаялъулъ къураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Дарсида тIобитIулеб хIалтIул план гьабизе. Художествиял асаразул хIасил гIенеккун бичIчIизе; жиндирго пикру загьир гьабизе. Тексталл рагIун ва сасун цIализе, цIаларaб жоялъул магIна бичIчIизе (ай аслияб пикру жидерго рагIабаздалъун загьир гьабизе). Авторасул рекIел хIалги гьес бижизабураб тIабигIаталъул суратги бихьизабизе кумек гьабулел рагIаби кучIдузулъ ратизе. ПасихIал, рекIелъе ортулел мацIалъул алатал, дандекквеял, матафорал, эпитетал кучIдузулъ, кицабазулъ ва бицанкIабазулъ ратизе. ШигIрияб тексталъул ритмаялда

		хадуб халкквезе. БатIи-батIиял шагIирзабаз ихдалил хIакъалъулъ хъварал кучIдул данде кквезе. Кицабазул магIна бицине. БицанкIабазе жавабал кьезе. КечI рекIехъе лъазабизе. Гъарурал ишазде балагьун, асаразул героязе характеристика кьезе. Асаразулъ ихдалил гIаламатал рихьизаризе, ихдалил тIабигIаталъул сурат бахъизе. Текст бутIабазде бихизе. Щвараб лъаялъе къимат лъезе.
Нилъер адабият ва маданият (6 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. РухIияб ва материалияб маданияталъул, рукIа-рахъиналъул, захIматалъул, хьвада-чIвадиялъул, адабияталъул хаслъабазул, къагIидабазул, гIадатазул, гIумру гьабулеб куцалъул хIакъалъулъ бицунел асарал. МагIарул устарзабазул хIакъалъулъ харбал ва кучIдул (ГIоцIалъ, Унсоколо, РахатIа, ГIанди). План гIуцIи. Цо сундехунниги хъвадарухъабазул ва шагIирзабазул бугеб бербалагьи загьир гьаби.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Дарсида тIобитIулеб хIалтIул план гьабизе. Художествиял асаразул хIасил гIенеккун бичIчIизе; кIалзулаб каламалъул хехлъиялда текстал цIализе, гьезул хIасилазул магIна босизе. Жидецаго план гIуцIизе. КIудиял асаразул хIасил жидерго рагIабаздалъун цIидасан бицине. Нилъер маданияталдехун, рукIа-рахъиналдехун, захIматалдехун, хьвада-чIвадиялдехун, адабияталдехун, гIадатаздеху ва гIумруялдехун хъвадарухъабазул ва шагIирзабазул бугеб бербалагьи загьир гьабизе. Асаразул героязе характеристика кьезе (гьезул сипат-сурат, хасаб

	Асаразул героязе характеристика кьей. Героязул ишал цоцазда дандекквей. Сурат гьабун, бихьизабулел искусствоялъулал ва кIалзулал асарал дандекквей. Адабияталъул ва маданияталъул хIакъалъулъ жидерго пикру загьир гьаби.	тIабгI, хасият-гIамал, калам ва гьез гьарулел ишал рихьизаризе). Лъугьа-бахъиналъе ва героязе характеристика кьолел рагIаби ва предложениял тестазулъ ратизе. Художествиял асаразул героязул ишазул анализ гьабизе ва гьел ишал ритIухъ гьаризе гIилла бачине. Героязул ишал цоцазда дандекквезе. Герояздехун авторасул ва жидерго бугеб бербалагьи тIатинаби. Сурат гьабун, бихьизабулел искусствоялъулал ва кIалзулал асарал дандекквезе. Нилъер адабияталъул ва маданияталъул хIакъалъулъ жидерго пикру загьир гьабизе.
МугIрузул улка (8 + 2 сагIат)	Темаялда лъураб цIаралъулгун лъай-хъвай гьаби. Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицин. Дагъистаналъул мацIазул, халкъазул тарихалъул, эркенлъиялъе гIоло къеркьарал бахIарзазул (Шамилил, ГъазимухIамадил, ХIамзатил ва гь.ц.) биографиялъул хIакъалъулъ бицунел асарал. ШигIрияб тексталъул хаслъи. Героязул сипат-суратал, гьезул ишал ва гьез гIахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъинал дандекквей.	Темаялъулъ кьураб материал кинаб букIине кколебали цебеккунго бицине. Дарсида тIобитIулеб хIалтIул план гьабизе. Художествиял асаразул хIасил гIенеккун бичIчIизе. Умумаздехун жидер бугеб чIухIи бихьизабулаго, кучIдул пасихIго цIализе. ШигIрияб тексталъул хаслъи бичIчIизе. ЦIаларал асараздаса пайдаги босун, Дагъистаналъул тарихалъул, эркенлъиялъе гIоло къеркьарал бахIарзазул хIакъалъулъ бицине. ВатIаналдехун, гьелъул цIар рагIарал бахIарздехун бугеб

		жидерго рекIел хIал, жидерго бербалагьи загьир гьабулаго, харбал гIуцIизе. БатIи-батIиял асараздаса цоцада дандекколел героязул сипат-суратал, гьезул ишал ва гьез гIахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъинал дандекквезе.